

Suomen ja liettuan objektin sijavaihtelun vertailua

Maija Tervola
Tampereen yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2006

Tampereen yliopisto
Suomen kieli
Kieli- ja käännöstieteiden laitos

TERVOLA, MAIJA: Suomen ja liettuan objektin sijavaihtelun vertailua

Pro gradu –tutkielma, 91 sivua
Syksy 2006

Tutkimukseni käsittelee objektin sijavaihtelua suomessa ja liettuassa. Tutkin ensinnäkin, minkälaisia merkitysoppositioita merkitään suomen akkusatiivin (morfologisesti genetiivin, nominatiivin ja akkusatiivin) ja partitiivin vaihtelulla, kuten lauseissa *Maalasin talon* vs. *Maalasin taloa*. Liettuassa osittain samoja merkitysoppositioita merkitään akkusatiivi- ja genetiiviobjektin vaihtelulla. Tarkastelen, mitkä näistä oppositioista ovat ominaisia kummankin kielen systeemille, mitä samaa ja eroa niissä on sekä mitkä niistä ovat ominaisia vain toiselle kielelle.

Suurin ero suomen ja liettuan objektin sijavaihtelun välillä on, että suomessa vaihtelu on leimallisesti aspektuaalista. Leksikaalinen vaihtelu esim. lauseissa *Unohdin sinut* vs. *Rakastin sinua* perustuu aspektuaalisille eroille, kuin myös yhden ja saman verbin kieliopillinen vaihtelu, kuten lauseissa *Kirjoitin kirjeen* ja *Kirjoitin kirjettä*.

Liettuan leksikaalinen objektin sijavaihtelu liittyy kuitenkin selvästi transitiivisuuteen, mutta puhtaasti aspektuaalisia eroja sijavaihtelu heijastaa vain harvoin. Lisäksi liettuan leksikaalinen objektin sijavaihtelu ei ole produktiivista, vaan partiaalinen sija genetiivi on kiteytynyt objektin sijaksi tietyille verbileksemeille.

Sen sijaan objekti-NP:n kvantitatiivisuuden mukaan objektin sija vaihtelee molemmissa kielissä, esim. *Sain vastaukset* vs. *Sain vastauksia*. Vertailevan analyysin perusteella suomessa akkusatiivimuoto vaatii viittausta johonkin erityiseen totaalisuuteen, kun taas liettuassa genetiivi vaatii jotta erityistä kvantitatiivisuuteen viittaamista. Kieltolauseissa objektin sija riippuu suomessa lauseen semanttisesta kielteisyydestä, kun taas liettuassa objektin sijan sanelee melko automaattisesti lauseen morfologinen kieltö. Myös kysymyslauseissa objektin sija riippuu liettuassa lauseen morfologisesta kielteisyydestä tai myönteisyydestä, toisin kuin suomessa.

Suomen ja liettuan objektin sijavaihtelu liittyy myös kysymykseen suomen aspektuaalisen partitiivin alkuperästä. Tiedetään, että kantasuomen aikana balttikielten malli on vaikuttanut itämerensuomen partitiivin kehittymiseen aspektuaaliseksi sijaksi, mutta vaikutuksen laadusta ja voimakkuudesta ei ole yksimielisyyttä. Tämän vertailevan tutkimuksen perusteella on täysin mahdollista, että balttilainen objektin sijavaihtelu ja itämerensuomen vastaavanlainen vaihtelu olisi koettu saman merkitysopposition, nimittäin korkean ja matalan transitiivisuuden ilmaisijaksi. Balttikielissä sijavaihtelu ei tosin ole kehittynyt kattamaan transitiivisuuden aspektuaalista osaa, sillä balttikielissä on oma systeeminsä aspektin ilmaisemiseen, nimittäin verbien prefiksit.

Sekä liettuan että suomen objektin sijavaihtelu on muutostilassa. Suomessa partitiivi valtaa alaa akkusatiivilta, kun taas liettuassa kehitys kulkee päinvastaiseen suuntaan: akkusatiivi valtaa alaa genetiiviltä. Liettuassa kehitys liittyy tutkijoiden mukaan kielen muuttumiseen ergatiivisesta akkusatiiviseksi. Suomessa taas partitiivi on laajentunut ilmaisemaan jo lähes kaikenlaista vajavuutta, jota kielessä ja maailmassa on luonnollisesti paljon.

asiasanat: aspekti, liettuan kieli, objekti, transitivisuus

SISÄLLYS

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia	2
1.2. Aineiston ja metodien esittely	4
2. Teoreettista taustaa.....	6
2.1 Keskeisiä käsitteitä	7
2.1.1 Aspekti	7
2.1.1.1 Tilanteiden luokittelu.....	8
2.1.1.2 Leksikaalinen aspekti.....	11
2.1.1.3 Kieliopillinen aspekti.....	16
2.1.2 Transitivisuus ja objekti	19
2.1.3 Rajattuus ja rajaamattomuus.....	20
2.2 Liettuan sijasyntaksista.....	23
3. Sijaoppositioiden analyysia.....	27
3.1 Suomen aspektuaalinen sijavaihtelu.....	28
3.1.1 Leksikaalinen vaihtelu	29
3.1.1.1 Staattiset irresultatiiviverbit.....	30
3.1.1.2 Dynaamiset irresultatiiviverbit.....	32
3.1.1.3 Punktuaaliset resultatiiviverbit.....	39
3.1.2 Kieliopillinen vaihtelu	42
3.2.1 Kompleksiset lauseet	48
3.2 Liettuan genetiiviobjektilliset tapaukset.....	52
3.2.1 Genetiivillä järjestyvät verbit.....	52
3.2.2 Liikeverbirakenteet	64
3.3 NP:n kvantitatiivinen sijavaihtelu.....	68
3.4 Objektin sija kieltolauseissa.....	76
3.5 Vertailua suomen ja liettuan välillä.....	84
4. Päätelmiä.....	86
Lähteet.....	88
Merkkien selitykset.....	91

1. Johdanto

Suomessa objektin sija vaihtelee tiettyjen leksikaalisten ja kieliopillisten periaatteiden mukaisesti nominatiivissa, genetiivissä, akkusatiivissa ja partitiivissa, esimerkiksi *Maalasin talon* vs. *Maalasin taloa*. Liettuassa objektin sija vaihtelee akkusatiivissa ja genetiivissä osittain samojen periaatteiden mukaisesti. Myös subjektin sija vaihtelee suomessa nominatiivissa ja partitiivissa, ja liettuassa nominatiivissa ja genetiivissä, kuten lauseissa *Lapsel ovat pihalla* vs. *Pihalla on lapsia*.

Tämän työn aiheena on suomen ja liettuan objektin sijavaihtelu. Työn päätarkoituksena on tarkastella, mitä eri semanttisia oppositioita sisältyy tähän syntaktisella tasolla ilmenevään oppositioon näissä kahdessa kielessä. Toisin sanoen tutkin, minkälaisia merkityseroja objektin sijavaihtelu näissä kielissä ilmaisee ja mitkä näistä merkityksistä ovat yhteisiä, ja mitkä niistä ovat ominaisia vain toiselle kielelle. Subjektin sijavaihtelun olen rajannut tämän työn ulkopuolelle, jotta työstä ei tulisi liian laajaa ja pintapuolista, vaikka siinä vaikuttavat ainakin osittain samat tekijät kuin objektin sijavaihtelussakin.

Ajattelen tällaisesta tutkimuksesta olevan hyötyä ennen kaikkea liettuankielille S2-opiskelijoille ja heidän opettajilleen, ja tietysti suomenkielille liettuanopiskelijoille. Sen lisäksi toivon tutkimuksestani olevan hyötyä yleisemminkin S2-opetuksessa: olen yrittänyt katsoa suomen objektin sijavaihtelua S2-oppijan näkökulmasta; objektin sijavaihteluhan on yksi hankalimmista yksittäisistä kielioppiasioista monelle S2-oppijalle. Tämä tutkimus ei kuitenkaan puutu siihen, miten ja mitä asioita kannattaa objektin sijavaihtelusta S2-oppijalle tuoda esiin, vaan tarkoituksenani on ollut nostaa esiin niitä kaikkia vivahteita, joita objektin sijavaihtelulla suomessa ilmaistaan. Kaikkia merkityksiä ei luonnollisesti voi opettaa tyhjentävästi, eikä tämäkään työ nosta esiin kaikkia vivahteita, joita objektin sijavaihtelulla voidaan suomessa ilmaista, mutta mitä tarkempaa tietoa oppijalla on erilaisista merkityksistä, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä kenties on luoda itselleen

jonkinlainen intuitiivinen taju siitä, minkälainen merkitys tai sävy eri sijoilla on kussakin kielenkäyttötilanteessa.

Tämän luvun ensimmäisessä alaluvussa 1.1 esittelen tutkimukseni lähtökohtia ja pyrin asettamaan tutkimusaiheeni laajempaan kielitieteelliseen kontekstiin. Toisessa alaluvussa 1.2 esittelen lähemmin aineistoa sekä käyttämiäni metodeja. Seuraavassa pääluvussa 2. selvitän tarkemmin työni teoreettista viitekehystä ja valitsemiani näkökulmia. Pääluku 3. on omistettu tutkimukseni varsinaiselle analyysille, jonka jälkeen pääluvussa 4. kokoan yhteen työni annin ja asetan sen jälleen osaksi suurempaa kokonaisuutta.

1.1. Tutkimuksen lähtökohtia

Suomi ja liettua kuuluvat eri kieliperheisiin. Liettua on latvian ohella toinen jäljellä oleva kieli balttilaisesta kieliryhmästä, joka puolestaan kuuluu indoeurooppalaisiin kieliin. Osa tutkijoista on sitä mieltä, että slaavilainen ja balttilainen kieliryhmä olisivat olleet indoeurooppalaisen kielikunnan sisäinen haara, joka vasta myöhemmin olisi jakautunut slaavilaiseen ja balttilaiseen haaraan (Zinkevičius 1998: 2–3). Slaavilaisissa ja balttilaisissa kielissä on kyllä hämmästyttävän paljon yhtäläisyyksiä, mutta toisaalta tiedetään, että kieliryhmät ovat olleet toistensa kanssa läheisissä tekemisissä joka tapauksessa jo hyvin kauan, joten yhtäläisyydet voivat olla myös lainauksen tulosta. Voidaan siis puhua yhteisestä slaavilais-balttilaisesta kaudesta, mutta yhteistä kantakieltä slaavilaisilla ja balttilaisilla kielillä ei liene ollut (Zinkevičius 1998: 12).

Vaikka suomi ja liettua eivät olekaan geneettisesti sukua toisilleen, ovat ne ja niiden edeltäjät olleet kontaktissa niin keskenäänkin kuin osana laajempaa kielikontaktialuetta, nimittäin Itämeren piiriä. Itämeren alue muodostaa eräänlaisen kielikontaktialueen (*contact superposition zone*), jossa eri kielet ovat aikojen kuluessa olleet eritavoin kontaktissa toistensa kanssa (Koptjevskaja-Tamm–Wälchli 2001: 728). Kontaktit ovat olleet usein hyvin intensiivisiä ja niitä on ollut erityisesti eri kielten raja-alueilla ja useimmiten

mikro- kuin makrotasolla (mts.). Itämerensuomalaiset ja balttikielet ovat molemmat olleet myös kahden suuremman ja vahvemman kieliperheen vaikutuksen alaisena, nimittäin germaanien ja slaavien, mikä myös on saattanut edesauttaa joidenkin yhtäläisyyksien syntymistä. Esimerkiksi venäjässä ja puolassa esiintyy myös osittain samantyyppistä objektin sijavaihtelua kuin suomessa ja liettuassa (Koptjevskaja-Tamm–Wälchli 2001: 655).

Itämerensuomalaisten ja balttilaisten kielten välisistä suhteista tiedetään, että kantasuomen aikana niiden välinen kanssakäyminen oli runsasta ja tiivistä (Larsson 1984: 98). Tämän todistaa suuri balttialisten lainasanojen määrä itämerensuomalaisissa kielissä. Koska lainasanoista monet liittyvät aivan jokapäiväiseen elämään – ne ilmaisevat esimerkiksi ruumiinosia ja sukulaisuussuhteita –, on syytä olettaa, että tuolloin on ollut olemassa laajoja kaksikielisiä alueita (Koptjevskaja-Tamm–Wälchli 2001: 618). Tiedetään myös, että juuri kantasuomen aikoihin itämerensuomen objektin sijavaihtelu on muuttunut aspektuaaliseksi (esim. Larjavaara 1991: 380–382). Tuolloin balttilainen objektin sijavaihtelu on ilmeisesti ollut laajempaa kuin nykyään (Schmalstieg 1987: 162–3). Kiistanalaista sen sijaan on, missä määrin balttikielten malli on vaikuttanut itämerensuomen objektin sijavaihtelun muuttumiseen. Larssonin (1984: 98) mukaan balttikielten vaikutus oli yksi syy siihen, että kantasuomen objektin sijavaihtelu kehittyi aspektuaaliseksi. Larjavaara (1991) taas selittää aspektuaalisen objektin sijavaihtelun syntyneen itämerensuomen oman systeemin pohjalta. Balttivaikutusta vastaan soti ainakin se, että balttilainen objektin sijavaihtelu ei ole aspektuaalista, vaikka juuri balttikontaktin aikoihin itämerensuomen objektin sijavaihtelu lienee muuttunut aspektuaaliseksi.

Tänä päivänä Suomi ja Liettua kuuluvat Euroopan unioniin, suomi ja liettua ovat siten myös EU:n virallisia kieliä. Suomea voi opiskella Liettuassa tällä hetkellä kahdessa korkeakoulussa: Vilnan yliopistossa sekä Klaipeidan yliopistossa. EU:n myötä myös käännöstoiminta liettuan ja suomen välillä kasvaa, joten vuorovaikutuksen ja molemminpuolisen ymmärryksen tarve kielten välillä varmasti lisääntyy. Sitä tarvetta tämänkin työn toivon osaltaan täyttävän.

1.2. Aineiston ja metodien esittely

Tämän työn aineiston olen kerännyt neljästä suomenkielisestä kaunokirjallisesta romaanista sekä niiden liettuankielisestä käännöksestä: aineistoon kuuluvat Veijo Meren *Manillaköysi* ja sen liettuankielinen käännös *Manilinė virvė* sekä *Everstin autonkuljettaja* ja sen käännös *Pulkininko vairuotojas*, Arto Paasilinnan *Jäniksen vuosi* ja sen käännös *Zuikio metai* sekä Maila Talvion *Kaksi rakkautta*. *Kaksi rakkautta* ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1898, mutta tässä työssä käytän siitä 6. painosta vuodelta 1937, jonka pohjalta käännös *Dvi meilės* on ensisijaisesti tehty (Skrodenis 1994: 354). Meren ja Talvion romaanit on kääntänyt Stasys Skrodenis, Paasilinnan *Jäniksen vuoden* on kääntänyt Aida Krilavičienė. Teokset olen valinnut melko sattumanvaraisesti, sillä tutkimani ilmiö kuuluu lauseopin ytimeen eikä siten ole juurikaan riippuvainen esimerkiksi tekstilajista. Ainoa vaatimus aineistolle oli, että se sisältää tekstiä, ei yksittäisiä lauseita.

Aineisto käsittää vain suomesta liettuaan käännettyä tekstiä, koska tähän mennessä ei ole julkaistu liettuasta suomeen käännettyjä tekstejä, lukuun ottamatta joitain lyhyitä artikkeleita sekä teatterinäytelmiä; ainoat alkuperältään liettuankieliset romaanit suomen kielellä on käännetty venäjän kautta (Ulla-Riitta Heimon kääntämät Ričiardas Gavelisin *Nuoren miehen muistelmat* sekä Romualdas Granauskasin *Elämää vaahteran alla*). Tämä seikka täytyy ottaa huomioon, sillä käännösprosessissa lähdekielen piirteet saattavat vaikuttaa kohdekielen kieliasuun myös kieliopin osalta (Gellerstam 1996: 56–58). Tulevaisuudessa, kun suomen kielellä julkaistaan suoraan liettuasta käännettyjä tekstejä, olisi siis mielenkiintoista tehdä täydentävä tutkimus siitä, miten liettuan objektin sijat on käännetty suomeksi.

Aineiston romaaneista yksi – Maila Talvion *Kaksi rakkautta* – on kirjoitettu jo 1898, joten sen kieli on joiltain osin jo vanhentunutta. Siinä myös objektin sijavalinta kuulostaa toisinaan arkaaiselta, minkä otan myös huomioon analyysissäni.

Tutkimukseni eteni siten, että poimin teksteistä kaikki lauseet, joissa molemmissa kielissä sama argumentti on koodattu objektin sijaksi: suomesa partitiiviksi tai akkusatiiviksi, liettuassa akkusatiiviksi tai genetiiviksi. Analysoin sitten, minkälaiseen sijavaihteluun lauseen objekti liittyy suomesa ja minkälaiseen taas liettuassa. Olen jaotellut lauseet ryhmiin, ja tässä työssä esitän ja analysoin kustakin ryhmästä ne tyypit ja tapaukset, jotka valaisevat sijavaihtelun yhtäläisyyksiä ja eroja näissä kielissä.

2. Teoreettista taustaa

Tutkimukseni aihe kuuluu kontrastiivisen kielentutkimuksen alaan. Kontrastiivisessa kielentutkimuksessa vertaillaan eri kielten piirteitä toisiinsa. Leksikon ohella tarkastelun kohteena voivat olla kielten typologiset ominaisuudet – toisin sanoen se, miten eri universaalit kognitiiviset kategoriat reaalisuvat eri kielten morfosyntaksissa.

Tutkimuskohteeni – objektin sijavaihtelu – kuuluu syntaksin ja semantiikan alaan. Koska vertailen sijojen merkitystä ja käyttöä kahdessa kielessä, käsitän sijat semanttisesti. Suomen partitiivi on yksiselitteinen sija, sillä on yksi muoto ja yksi merkitys, vaikkakin tämä merkitys on polyseeminen. Sen muoto ei siten ole riippuvainen lauseen rakenteesta vaan ainoastaan merkityksestä. Oppositiossa partitiivin kanssa sen sijaan vaihtelee morfologiselta muodoltaan kolme eri sijaa: nominatiivi, genetiivi ja akkusatiivi. Nämä sijat eroavat toisistaan vain muodoltaan; ne kaikki kuitenkin esiintyvät objektin sijana samoin semanttisin ehdoin. Ne ovat kaikki partitiiviobjektillisen lauseen vaihtoehtoja: *Söin kakkua* vs. *Söin kakun*, *Kakku* syötiin *jo* ja *Hän löi minua* vs. *Hän löi minut kumoon*. Koska tässä työssä ei ole olennaista, minkämuotoisesta sijasta on kysymys, käytän kaikista kolmesta partitiivin kanssa oppositiossa olevista sijoista vanhaa akkusatiivi-nimitystä, vaikka se ei teekään oikeutta semanttisen sijan muodon vaihtelulle. Se kuitenkin viittaa yksiselitteisesti siihen merkitykseen, joka on oppositiossa partitiivin merkityksen kanssa. Suomen partitiivista ja liettuan genetiivistä käytän joskus yhteistä nimitystä *partiaallinen* objektin sija, kun taas *akkusatiivi*-nimityksellä voin viitata molempien kielten tiettyyn sijaan.

Seuraavaksi alaluvussa 2.1 käsittelen työni kannalta keskeisiä kieliopillisia kategorioita teoreettiselta pohjalta sekä valotan niiden kautta sitä teoreettista viitekehystä ja niitä valintoja, joihin tutkimukseni nojaa. Toisessa alaluvussa 2.2 selvitän samoja asioita liettuan näkökulmasta käsin, esittelen siis liettuan sijasyntaksin ominaispiirteitä sekä niitä ilmiöitä, jotka ovat tutkimusaiheeni kannalta olennaisia.

2.1 Keskeisiä käsitteitä

Suomen objektin sijavaihtelun kannalta tärkein yksittäinen semanttinen kategoria on aspekti, joka samalla lienee myös monimutkaisin. Luvussa 2.1.1 selvitän aspektin kategoriaa sekä siihen liittyviä käsitteitä ensin yleisen kielitieteen näkökulmasta, mutta samalla kiinnitän erityistä huomiota niihin piirteisiin, jotka ovat merkittäviä nimenomaan suomen objektin sijavaihtelun kannalta. Luvussa 2.1.2 käsittelen objektin ja transitiivisuuden käsitteitä, ja viimeisessä alaluvussa 2.1.3 selvitän rajattuuden ja rajaamattomuuden käsitteitä, joita pidetään koko suomen sijavaihtelun semanttiseksi motivoijaksi.

2.1.1 Aspekti

Aspekti on hyvin monisyinen semanttis-syntaktinen ilmiö, josta ei ole olemassa tyhjentävää yleisesti hyväksyttyä kuvausta. Aspektilla kuvataan sellaista vaihtelua, jota suomen kielessä prototyypillisesti edustaa lausepari *Luin eilen kirjan / Luin eilen kirjaa*, ja joka ilmenee siinä objektin akkusatiivi- ja partitiivimuotoina. Edellinen lause ilmaisee, että toiminta on suoritettu loppuun asti, kun taas jälkimmäisessä lauseessa toiminta on jäänyt jossain mielessä vajaaksi. Toisin sanoen edellisessä lauseessa puhuja on lukenut kirjan kokonaan, jälkimmäisessä kirjan lukeminen on voinut jäädä kesken. Lisäksi edellinen lause kiinnittää huomion tapahtumaan kokonaisuutena, kun taas jälkimmäinen lause kohdistaa huomion itse toimintaan, lukemiseen, eikä ota kantaa alkamiseen tai loppumiseen. Edellinen lause sopii siten kerronnassa viemään juonta eteenpäin, ja jälkimmäinen lause sen sijaan ei; se voisi sitä vastoin toimia taustana jollekin toiselle tapahtumalle (Leinonen 1984: 250). Aspektia on kuvattu käyttämällä muun muassa vastakohtapareja avoin vs. suljettu (Frawley 1992: 328), rajattu vs. rajaamaton (Leino 1991: 172–178, Kiparsky 1998: 280–288) ja kokonaisuus vs. ei-kokonaisuus (Larjavaara

1991: 399). Aspektissa on siis kyse siitä, hahmotetaanko jokin tilanne ajallisesti yhtenäiseksi kokonaisuudeksi vai jollain tavalla vajaaksi.

Aspektia pidetään toisaalta tilanteen ominaisuutena ja toisaalta taas verbin tai sen muodostaman lauseen ominaisuutena (Dahl 1981: 83, Vilkuna 1996: 102). Näiden osien ominaisuuksilla on toki merkitystä kokonaisen ilmauksen aspektuaalisuudelle. Yllä esittämässäni esimerkkilauseparissa on kuitenkin sama verbi, sama lauserakenne ja niillä voidaan viitata samaan tilanteeseen. Kyseisten kahden lauseen ero on ainoastaan näkökulmassa, eli siinä miten puhuja on kielentänyt tilanteen lauseeksi. Puhujan osuus onkin oleellinen aspektin tarkastelussa, sillä hänellä on mahdollisuus valita haluamansa näkökulma, jonka mukaan ilmauksen aspekti lopulta muodostuu (Leino 1991: 140). Näkökulman valintaan taas vaikuttavat muun muassa tekstuaaliset tekijät (Leinonen 1984: 250).

Kuten kaikki semanttisen systeemit, myös aspekti selittyy viime kädessä konseptuaaliselta pohjalta (Frawley 1992: 331, Pajunen 2001: 19). Konseptuaalisuus taas perustuu siihen, miten me abstrahoiimme todellisuuden malleiksi. Aspektuaalinen ominaisuus, kuten rajattuus, voi siis olla tilanteen ominaisuus, konseptuaalinen ominaisuus ja lopulta semanttinen ominaisuus. Kaikkien näiden eri tasojen ominaisuuksien on sovittava yhteen toisten tasojen ominaisuuksien kanssa, mutta ne eivät täysin automaattisesti riipu toisistaan. Tilanne voidaan usein käsittää monella tavalla, ja puhuja voi nostaa tilanteesta eri näkökulmia ilmaisuunsa.

Vaikka aspektiin vaikuttavat hyvin monet erilaiset muuttujat, silti voidaan melko pitkälle määritellä yksittäisten verbien, morfologisten ja syntaktisten komponenttien aspektuaalinen käyttäytyminen (Frawley 1992: 325). Kokonaisuuden aspektia tarkastellessa täytyy siis ottaa huomioon kaikkien osien aspektuaalinen käyttäytyminen.

2.1.1.1 Tilanteiden luokittelu

Aspekti pohjautuu viime kädessä tilanteiden ominaisuuksiin. Tarkoitan tilanteella tässä mallia todellisuudesta, konseptuaalista entiteettiä, joka toimii

linkkinä todellisuuden ja kielen välillä. Tilanteen voi nähdä abstraktina näytämönä, jossa entiteetit näyttelevät rooleja; toiset entiteetit ovat taustoja ja toiset hahmoja, jotka toimivat taustaa vasten (Frawley 1992: 162).

Tilanteita voidaan luokitella monella tavalla; kuinka monta osallistujaa tilanteessa on ja millaisia he ovat, mikä on heidän suhde toisiinsa, ovatko he tilanteessa mukana aktiivisina, passiivisina, tietoisesti vai tiedostamattaan ja millaisen vaikutuksen alaisena he ovat. Näissä ominaisuuksissa saattaa myös tapahtua tilanteessa jokin muutos: jokin osallistuja syntyy olemaan tai lakkaa olemasta, osallistujien suhde muuttuu tai ne käyvät läpi jonkin muutoksen. Aspektin kannalta olennaista on juuri tilanteen kehittyminen ajassa, toisin sanoen sen pysyvyys tai muuttuminen ajan kuluessa ja se, millainen pysyvä tila tai muutos on. Prototyyppinen tilanne mielletään muutokseksi, ja muutos mitataan nimenomaan ajassa (Frawley 1992: 143).

Tilanteet voidaan jakaa karkeasti kolmeen perustyyppiin sen perusteella, miten ne etenevät ajassa: tiloihin, punktuaalisiin tapahtumiin ja prosesseihin (Vilkuna 1996: 102). Tila pysyy samanlaisena ajan edetessä, siinä ei tapahdu mitään muutosta (*Jää kantaa, Inhoan puuroa*). Punktuaalinen tapahtuma taas ei etene ollenkaan ajassa, se on vain yksi yhtäkkinen, pistemäinen hetki ajassa (*Löysin avaimet, Pekka putosi kärryiltä*). Prosessilla on aikaulottuvuus ja siinä tapahtuu jonkinlaista muutosta. Tämä muutos voidaan ilmaista jatkuvana, (*Illat pimenevät, Lapset kasvavat nopeasti*) tai se voidaan ilmaista johonkin päätepisteeseen päättävänä (*Tein lumiukon, Söin omenan*). Päätepisteeseen johtavaa prosessia kutsutaan suoritukseksi (Vilkuna 1996:102).

Edellä esitetyt kategoriat ovat luonnollisesti hämäräraja- ja epäselviä. Ne perustuvat muutamaankin binaariseen ominaisuuteen, jotka toimivat osittain ristiin toisiinsa nähden ja ovat aspektuaalisesti relevantteja ainakin joillekin tilantetyypeille. Seuraavassa esittelen muutamia kategorisia ominaisuuksia, jotka ovat merkityksellisiä aspektin kannalta ja erityisesti suomen objektin aspektuaalisen sijavaihtelun kannalta.

Perustavanlaatuinen aspektuaalinen jako on staattisiin ja dynaamisiin tilanteisiin. Tilanne on **staattinen** silloin, kun se jatkuu sellaisenaan automaattisesti, eikä vaadi energian syöttöä jatkuakseen (Frawley 1992: 147,

Leino 1991: 150). Päinvastoin, tilanteen (tai pikemminkin asiointilan) loppuminen vaatisi energiansyöttöä, esimerkiksi *Suomen pääkaupunki on Helsinki*. **Dynaamiset** tilanteet puolestaan vaativat energian syöttöä jatkuakseen. Jos energian syöttö loppuu, tilanne pysähtyy automaattisesti, esimerkiksi tilanteessa *Poika juoksee* (mts.).

Staattiset tilanteet ovat ajallisesti homogeenisia. Dynaamiset tilanteet voivat olla ajallisesti joko homogeenisia tai heterogeenisia, eli ne voivat sisältää eri vaiheita tai vain yhden vaiheen, joka vallitsee koko tilanteen ajan. On siis tärkeä huomioida, että ajallinen homogeenisuus ei tarkoita samaa kuin staattisuus. Homogeeninen tilanne eli tila voi olla staattinen tai dynaaminen. Erona on, että staattinen tila on eräänlainen eksistentiaalinen asiantila (esimerkiksi *Tutkintoon kuuluu kahden vieraan kielen opintoja*), kun taas dynaaminen tila vaatii koko ajan energiaa pysyäksään voimassa (esimerkiksi *Minä rakastan sinua*). Tämä on erityisesti suomen objektin sijavaihtelun kannalta olennainen ero (ks. esim. Larjavaara 1991: 395).

Toinen aspektin kannalta merkityksellinen jako on, kuuluuko tilanteeseen jokin selvä päätepiste vai ei. Kun päätepiste on olemassa, tilanne on **teellinen**; kun taas mitään selvää päätepidettä ei ole, tilanne on **ateellinen** (esim. Leino 1991: 152, Vilkuna 1996: 102). On huomattava, että päätepidteen puuttuminen ei välttämättä tarkoita, että tilanne olisi muuttumaton. Muutos voidaan käsittää tapahtuvaksi myös vähitellen, niin ettei sen päätepidte ole relevantti eikä sitä siksi ole kielennetty (Pajunen 2001: 171). Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi *Ilmasto lämpenee* ja *Hinnat nousevat*. Päätepidteen sisältäviä tilanteita ovat esimerkiksi *Leivon kakun* ja *Mummo kutoo sukkaa*.

Lisäksi aspektin kannalta merkityksellinen on ero punktuaalisten ja duratiivisten tilanteiden välillä. **Punktuaalisilla** tilanteilla ei ole lainkaan ulottuvuutta ajassa, **duratiivisilla** on (Frawley 1992: 306). Duratiivisuus ei vielä sinänsä kerro tilanteen aspektuaalisuudesta paljoakaan, mutta punktuaalisuus asettaa tilanteen aspektuaalisesti erikoisasemaan juuri aikaulottuvuuden puuttumisen takia. Punktuaalinen tilanne ei voi jäädä kesken, vaan se joko tapahtuu tai ei tapahdu. Punktuaalinen tapahtuma voi aiheuttaa muutoksen

asiintilassa (*Pekka löysi avaimet*) tai se voi olla aiheuttamatta. Tyypillisesti kosketus- ja kontaktitilanteissa asiintilassa ei tapahdu muutosta (*Pekka hipaisi minua*).

2.1.1.2 Leksikaalinen aspekti

Verbit ovat kielen kategoria, joka koodaa tyypillisesti tilanteen ajallista muutosta (Frawley 1992: 142). Toisin sanoen verbiä käyttäessään puhujan on pakko ottaa kantaa tilanteen aikarakenteeseen. Verbi saa ominaisuutensa ilmaisemastaan tilanteesta, mutta ei suoraan; puhuja tekee valintoja sen mukaan, mitä hän haluaa nostaa esiin tilanteesta (Leino 1991: 47). Verbin merkitys sisältää paljon muutakin informaatiota kuin pelkän denotatiivisen merkityksen. Verbi voi korostaa esimerkiksi tapahtuman punktuaalisuutta tai intensiteettiä myös tilanteen ohi sekä puhujan asennetta. Verbi sisältää myös tietoa sen aspektuaalisista mahdollisuuksista.

Tässä työssä olen jakanut verbit ryhmiin ennen kaikkea suomen objektin sijavaihtelua silmällä pitäen. Kuviossa 1 on esitetty käyttämäni jako, joka perustuu edellä esitettyyn tilanteiden luokitteluun.

Kuvio 1: Suomen aspektin kannalta olennaisia tilanteiden ominaisuuksia:

Tila	> Staattinen (omistaa)
	> Dynaaminen (rakastaa)
Prosessi	> Teelinen (leipoa kakku)
	> <i>Imperfektiivinen</i>
	> <i>Perfektiivinen</i>
	> Ateelinen (kasvaa)
Punktuaalinen tapahtuma	> Muutos (löytää)
	> Ei muutosta (tönäistä)

Huom.! Lihavoidulla on merkitty leksikaalisen tason luokittelu, kursivilla kieliopillisen tason luokittelu. Erottelu on karkea.

Fennistiikassa verbien luokittelussa on perinteisesti lähdetty liikkeelle siitä, salliiko tietty verbi akkusatiiviobjektin, partitiiviobjektin vai kenties molemmat (T. Itkonen 1976, Leino 1991: 134). Verbit on jaettu resultatiivisiin ja irresultatiivisiin sen mukaan, esiintyvätkö ne lähinnä akkusatiivi- vai partitiiviobjektin kanssa. Niitä verbejä, jotka esiintyvät kummankin objektin sijan kanssa yhtä luonnollisesti, on kutsuttu resultatiivis-irresultatiivisiksi (T. Itkonen 1976: 176, Leino 1991: 138–139). Näin ollen **resultatiivisuus** on käsitetty akkusatiiviobjektisuudeksi ja **irresultatiivisuus** puolestaan partitiiviobjektisuudeksi. Tämän tyypilliseen käyttäytymiseen perustuvan jaottelun johdosta voidaan antaa määritelmä erilaisille verbiryhmille: T. Itkonen määrittelee resultatiivisen verbin sellaiseksi, jossa ”kerralliseen tulokseen johtava tekeminen” on merkityksessä etualalla (1976: 176). Leinon määritelmän mukaan resultatiivisia ovat verbit, joiden merkityksessä painopiste on tilanteen aiheuttamassa muutoksessa (1991: 153–154). Irresultatiivinen verbi on sellainen, jonka merkityksestä äsken mainittu resultatiivisuuden elementti puuttuu. Näin analysoituna verbin resultatiivisuus on asteittainen ominaisuus.

Staattiset irresultatiiviverbit ovat siinä mielessä erikoisia, että ne ilmaisevat tilaa, mutta saavat silti akkusatiiviobjektin, esimerkiksi Omistan talon ja kesämökin. Näille verbeille T. Itkonen on antanut nimityksen kvasiresultatiiviset verbit, sillä akkusatiiviobjekti yhdistää ne resultatiiviverbeihin, ja ne eroavat dynaamisista tilaa ilmaisevista verbeistä selvästi sekä semanttisesti että syntaktisesti. Näiden verbien erikoinen luonne pohjautuu siihen, että ne ovat staattisia. Ne ilmaisevat siis jonkinlaista eksistenssiä, jossa ei tapahdu mitään. Siksi resultatiivisuus ja irresultatiivisuus eivät ole relevanteja sellaisten verbien kohdalla.

Tyypillisen käyttäytymisen perusteella ei siis voida mitenkään tyhjentävästi ryhmitellä verbejä resultatiivisiin ja irresultatiivisiin, vaan ryhmittely on pikemminkin tilastollista. Puhuja voi halutessaan esittää tilanteen resultatiivisena tai irresultatiivisena, eikä se ole suoraan sidoksissa siihen, minkä verbin hän valitsee tilannetta kuvaamaan (Leino 1991: 140). Tämä onkin sijamuodoista lähtevän analyysin ongelma; objektin sijamuotoon vaikuttavat

niin monet eri tason tekijät, että tyypillinen käyttäytyminen ei kerro suoraan juuri mitään pelkän verbin aspektista.

Larjavaaran (1991) käyttämä jaottelu on hieman toisenlainen. Hän lähestyy objektin sijavaihtelun ongelmaa toisesta näkökulmasta, nimittäin historiallisen kehityksen kautta. Lähtökohtana ovat erilaiset semanttiset oppositiot, jotka ovat aikojen kuluessa saaneet saman syntaktisen opposition merkikseen. Nähdäkseni hänen tarkastelunäkökulmansa on tässä yhteydessä tarkoituksenmukaisempi, koska siten saadaan tarkempi kuva niistä erilaisista merkityksistä, joita objektin sijavaihtelulla nykysuomessa ilmaistaan.

Larjavaara ei käytä jatkumometaforaa, vaan jakaa verbit vain kahteen pääryhmään – resultatiivisiin ja irresultatiivisiin – sen perusteella, voivatko ne muodostaa resultatiivisen lauseen vai eivät, toisin sanoen voiko niiden ilmaiseman tekemisen hahmottaa kokonaisuudeksi (1991: 383). Hänelläkin resultatiivisuus perustuu siis verbin semanttisiin ominaisuuksiin, mutta se ilmenee kyknä toimia resultatiivisena lauseessa eikä tyypillisenä käyttäytymisenä. Tällöin ero on kategorinen eikä asteittainen. Taulukko 1 kuvaa eri jaotteluiden suhdetta toisiinsa:

Taulukko 1: Verbien jaottelu resultatiivisuuden mukaan.

T. Itkonen & Leino:	RES.	RES.-IRRES.	IRRES.	“KVASIRES.”
Larjavaara:	RES. (punkt.)	RES. (durat.)	IRRES. (dynaam.)	IRRES. (staatt.) “erikoisverbit”

Tässä työssä käytän hyväkseni Larjavaaran jaottelua, koska se on vain kaksine kategorioineen selvempi ja taloudellisempi. Larjavaara ei tosin käytä nimitystä staattiset irresultatiivit, koska nämä verbit eivät ole kovin selvässä suhteessa resultatiivi–irresultatiivi-oppositioon, vaan hän puhuu vain erikoisverbeistä (Larjavaara 1991: 393). Itse käytän tässä niistä nimitystä staattiset irresultatiiviverbit, koska nimenomaan staattisuus on se ominaisuus, joka aiheuttaa niiden erikoisen käyttäytymisen objektin sijan suhteen. Ja vaikka näiden verbien nimittäminen irresultatiivisiksi on tavallaan har-

haanjohtavaa, koska juuri staattisuuden takia niissä ei ”tapahdu” mitään, mikä voisi johtaa tai olla johtamatta johonkin tulokseen, pidän silti nimitystä perusteltuna, koska ne rinnastuvat siten muihin tilaa ilmaiseviin irresultatiiviverbeihin ja eroavat resultatiiviverbeistä, jotka ilmaisevat jonkinlaista eitä. (Ks. esim. Larjavaara 1991: 395).

Niinpä käytän tässä työssä termejä resultatiiviverbit, punktuaaliset resultatiiviverbit, sekä staattiset ja dynaamiset irresultatiiviverbit. Tilanteiden luokittelua jako vastaa siten, että irresultatiivisia ovat verbit, jotka ilmaisevat tilaa, olkoon tila sitten staattinen tai dynaaminen. Irresultatiiviverbien aspektuaalisuus jää leksikaaliselle tasolle; verbin ilmaiseman tekemisen luonteesta johtuu, että niitä ei voi hahmottaa aspektuaalisesti kuin yhdellä tavalla. Tilanne voisi periaatteessa jatkua loputtomiin, mutta ei toistua.

Resultatiiviset verbit voivat ilmaista prosessia tai punktuaalista tapahtumaa mutta eivät tilaa. Olennaista on, että niiden ilmaisemat tilanteet sisältävät jonkinlaisen muutoksen, joka on mahdollista hahmottaa kokonaisuudeksi. Kokonaisuuden täyttymisen jälkeen tilanne ei voi enää jatkua, mutta toistua voi. Kieliopillinen aspekti on mahdollista vain resultatiiviverbeillä juuri siitä syystä, että ne ilmaisevat sellaista tekemistä, joka on mahdollista hahmottaa kahdella tavalla: kokonaisuutena tai ei-kokonaisuutena.

Resultatiiviverbien erityistapauksena voidaan pitää punktuaalisia tilanteita ilmaisevia verbejä, koska punktuaalisuus hieman rajoittaa niiden kieliopillisen aspektuaalisuuden mahdollisuuksia. Koska resultatiivinen punktuaalinen tilanne koostuu vain yhdestä pisteestä, sitä ei välttämättä voi ilmaista kuin yhdellä tavalla: päättyneenä kokonaisuutena. Ei-kokonaisuutena punktuaalisia tilanteita voi hahmottaa vain tietyn ehdoin. Esimerkiksi verbi *tappaa* ilmaisee melko punktuaalista ja intensiivistä tekoa, joka ei oikeastaan voi jäädä kesken. Tilanteen hahmoa voidaan kuitenkin venyttää niin, että se kattaa myös varsinaista tekoa edeltävän aikomisen, valmistelun tms., jolloin tulee mahdolliseksi vaikkapa lause *Olen juuri tappamassa kärpistä* (Dambriūnas 1960: 26). Tällaisia tilanteita ilmaisevat verbit ovat siis volitionaalisia. Sen sijaan sellaiset punktuaaliset tapahtumat, joihin ei sisälly aikomista tai valmistelemista, toisin sanoen ei-volitionaaliset tapahtumat,

eivät juuri veny. Aikominen tai muu sellainen on luonnollisesti mahdollista vain sellaisissa tilanteissa, joissa agentti toimii aktiivisesti ja tietoisesti. Tällaisia tilanteita ilmaisevia verbejä ovat esimerkiksi *löytää* ja *oivaltaa*. Siksi esimerkiksi lause *?Olen juuri löytämässä avainta* ei tunnu käyvältä. Tavallaan ne kuuluvat siis leksikaalisen aspektin piiriin, koska niiden ilmaiseman toiminnan luonne rajaa pois kieliopillisen aspektioppositio. Tässä työssä käsittelem kuitenkin kaikki – niin volitionaaliset kuin ei-volitionaalisetkin – punktuaaliset resultatiiviverbit samassa luvussa 3.1.1.3, sillä aineistossa ei löytynyt tapauksia, joissa volitionaaliset punktuaaliset verbit olisivat esiintyneet irresultatiivisina; irresultatiivisuus on niille kuitenkin verrattain epätavallista.

Leksikaalisen aspektin piiriin kuuluvat myös erilaiset verbijohdokset, jotka eroavat kannastaan monesti juuri aspektuaalisilta ominaisuuksiltaan. Frekventatiivisten johtimien *-ele-*, *-ntele-*, *-skele-* ja *-skentele-* jne. päämerkitys on ilmaista montaa samanlaista ja peräkkäistä tapahtumaa (ISK § 353). Ne myös muokkaavat kantaverbin merkitystä vähemmän intensiiviseksi ja ajallisesti hajanaisemmaksi, toisin sanoen vähemmän transitiiviseksi (ISK § 354 ja § 355) (transitiivisuudesta katso tarkemmin seuraavaa lukua 2.1.2): ne esiintyvät harvemmin objektin kanssa, erityisesti akkusatiiviobjektin kanssa. Esimerkiksi *Lauloin laulun* on luonteva, mutta *Lauleskelin laulun* ei niin luonteva.

Johtamalla verbejä voi muokata aspektuaalisesti myös toiseen suuntaan. Suomessa on punktuaalisia verbijohtimia, kuten *-Ais-* ja *-AhtA-*, joilla voidaan muuttaa kantaverbin merkitystä yhtäkkiseksi ja yksittäiseksi tapahtumaksi tai teoksi. Momentaanijohdoksen ilmaisemaa tapahtumaa ei kovin helposti voi hahmottaa meneilläänolevana, progressiivisena, esimerkiksi *?Puhkaisen ilmapalloa*.

Kaikki punktuaaliset verbit eivät kuitenkaan ole resultatiivisia, vaan ne voivat myös olla aiheuttamatta muutosta. Tällaisia ovat monet kosketusta ja muuta kontaktia ilmaisevat verbit, kuten *potkaista*, *tönäistä*, *hipaista*, *lyödä* jne. Niiden ilmaisema toiminta sisältää kyllä muutoksen: agentti tekee teon, joka suuntautuu voimakkaasti kohteeseen ja jolla saattaa myös olla kohtee-

seen jokin vaikutus. Tämä vaikutus ei kuitenkaan ole niin itsestään selvä, että se riittäisi hahmottamaan tilanteen resultatiiviseksi. Yksinään nämä verbit eivät voi muodostaa resultatiivista lausetta, joten lause *?Hän tönäisi minut* ei tunnu riittävältä. Mutta jos lauseeseen liitetään adverbiaali, nämä verbit muuttuvat aivan luontevasti resultatiivisiksi, esimerkiksi *Hän tönäisi minut alas aidalta*. Tällainen vaihtelu on ominaista myös monilla dynaamisille irresultatiiviverbeille: sellaiset verbit kuten *vetää, työntää, auttaa* jne. käyttäytyvät resultatiivisesti ainoastaan silloin, jos adverbiaalilla ilmaistaan, mikä on toiminnan alku- tai päätepiste, esimerkiksi *Työnnä minut keittiöön, Autan sinut pois täältä*. Joillekin dynaamisille irresultatiiviverbeille kyseinen käyttö on hyvin metaforista ja siksi marginaalista, mutta mahdollista esimerkiksi runoudessa: *Rakastin sinut rappiolle, Ihailet hänet idiootiksi*. Vaikka tällainen vaihtelu tuntuu aivan luonnolliselta monille punktuaalisille verbeille sekä dynaamisille irresultatiiviverbeille, en käsittele sitä varsinaisena kieliopillisena vaihteluna vaan irresultatiivisten verbien koersiivisena käyttönä.

2.1.1.3 *Kieliopillinen aspekti*

Aspektuaalinen oppositio on kieliopillinen, jos se ei riipu tekemisen luonteesta eli verbileksemin luontaisista ominaisuuksista. Kieliopillinen aspekti voi perustua tilanteen ominaisuuksiin: *Luin kirjan* viittaa siihen, että luin sen loppuun, *Luin kirjaa* puolestaan, että en lukenut sitä vielä loppuun. Kieliopillinen aspekti voi myös olla pelkästään näkökulman ominaisuus. *Luin kirjan* ja *Luin kirjaa* voivat viitata siis samaan tilanteeseen, ensimmäinen lause vain korostaa tapahtuman kokonaisuutta ja rajattuu, jälkimmäinen näkee tilanteen rajaamattomana, vaikka kirja olisikin luettu kokonaan.

Kieliopillisen aspektin eräänlaisena prototyyppinä on kielitieteellisessä keskustelussa pidetty slaavilaisten kielten ja erityisesti venäjän aspektisysteemiä, jonka käsitteitä perfektiivinen ja imperfektiivinen pidetään yleisestikin perustavina aspektikeskustelussa (Dahl 1981: 3, Larjavaara 1991: 374). Perfektiivisyys on tapahtuman ajallista rajattuu, imperfektiivisyys sen

ajallista rajattomuutta. **Perfektiivinen aspekti** näkee tapahtuman jakamatomana ja analysoimattomana kokonaisuutena. Perfektiivisessä aspektissa tilanne nähdään ikään kuin sen itsensä ulkopuolelta, jolloin se erottuu ympäristöstään juuri alkupisteen ja loppupisteen rajaamana. **Imperfektiivinen aspekti** näkee tapahtuman rajattomana jatkumona, jolloin korostuu tapahtuman sisäinen laatu. Tilanne nähdään sisältä käsin, jolloin sen kokonaisuus hahmo ei erotu ympäristöstä. Sen lisäksi että perfektiivinen aspekti ohjaa kuulijaa tulkitsemaan tapahtuman rajatuksi, myös ohjaa huomion sitä määrittäviin rajoihin, eli alku- ja loppupisteisiin (Frawley 1992: 299). Perfektiivisyys ja imperfektiivisyys näyttelevät suomenkin aspektuaalisessa objektin sijanvaihtelussa merkittävää roolia.

Kun kieliopillisessa aspektissa on kyse siitä, hahmotetaanko tapahtuma kokonaisuudeksi vai ei, täytyy määrittellä kriteerit sille, milloin jokin tilanne täyttyy niin, että se hahmottuu kokonaisuudeksi.

Ensinnäkin kriteerinä voi olla verbin skemaattinen kokonaisuus hahmo. Verbin merkitystä voi kuvata skeemalla, joka on eräänlainen abstraktio, malli tai kehys verbin kuvaamasta tilanteesta. Verbin skeema voi olla esimerkiksi skalaarinen; verbin ilmaisema tekeminen sinänsä ei sisällä mitään kohtaa, jonka voisi hahmottaa päätepisteeksi. Sen sijaan jokin kontekstiin tai maailmaa koskevaan tietoon liittyvä seikka määrää, milloin tekeminen täyttää verbin skeeman asettaman kokonaisuuskriteerin. Esimerkiksi verbi *kääntää* ilmaisee jonkinlaista kohteen liikuttamista sen itsensä ympäri. Liikuttaminen on skalaarista siinä mielessä, että kääntämisen voi pysäyttää missä vaiheessa tahansa tai sitä voi jatkaa periaatteessa kuinka kauan tahansa. Kuitenkin konseptuaalinen maailmamme tai konteksti määrittää, minkälainen kääntäminen hahmottuu kokonaisuudeksi. Esimerkiksi voin pyytää ystävää kääntämään televisiota hieman, jotta näen kuvan paremmin (skalaarinen teko, skeema ei täyty), tai sitten voin pyytää häntä kääntämään television ympäri, jotta näen kuvan vaikka keittiöstä (skeema täyttyy). Tällaisten verbien skeemaan perustuu se, käsitetäänkö tilanteessa tapahtunut muutos skalaariseksi vai kategoriseksi. Tai käsitetäänkö muuttunut tilanne identtiseksi

alkuperäisen tilanteen kanssa (Leino 1991: 171). (Samaan tapaan *siirtää*-verbiä on analysoinut Larjavaara 1991: 388.)

Ampua-verbin skeema on edelliseen verrattuna kompleksisempi. *Ampua* sinänsä sisältää viittauksen vain yhteen punktuaaliseen tekoon (esim. *Hän ampui ilmaan*), mutta jos se hahmotetaan yhdessä jonkin kohteen kanssa, skeema sisältää tietoa myös teon seurauksista kohteessa. Jos teko suuntautuu esimerkiksi jotain elävää olentoa kohti, skeemaan kuuluu, että ampuminen osuu kohteeseensa ja vielä tämän lisäksi, että kohde kuolee (*Ammuin antiloopin*). Jos kohde ei kuole, skeeman määräämää loppupistettä ei ole saavutettu, eikä tekoa voi siis hahmottaa kokonaisuudeksi, vaikka teon kaikki muut pisteet (ampuminen, kohteeseen osuminen) olisi saavutettu (*Ammuin antilooppia*). ”Tämmöiset skeemat kuuluvat yhtäältä verbin leksikaaliseen sisältöön mutta toisaalta säätyvät kontekstin ja objektin mukaan”, kirjoittaa Larjavaara (1991: 388).

Toisaalta aspektuaalisen täyttymisen mittana voi olla tekemisen kohteen ala. Toisin sanoen tilanne voisi jatkua loputtomiin, jos kohteen ala olisi loputon. Esimerkiksi kirjoittaminen pelkkänä toimintana ei sisällä mitään päätepistettä, joten siinä mielessä sen voisi käsittää dynaamiseksi tilaksi, kuten vaikka ihailemisen. Kuitenkin, jos kirjoittaminen hahmotetaan yhdessä sen kohteen kanssa, esimerkiksi *Kirjoitan kirjaa*, silloin tämän kohteen ala määrää, milloin kirjoittamistilanne täyttyy niin, että se hahmottuu kokonaisuutena. Toisin sanoen kirjoittaminen kohtaa päätepisteensä silloin kuin kirja on tullut valmiiksi. Sen jälkeen kirjoittaminen ei voi enää jatkua, mutta toistua voi.

Kieliopillisessa aspektissa voidaan erottaa progressiivinen aspekti ei-progressiivisesta. Progressiivisuus tarkoittaa, että tilanne ilmaistaan parhailaan tapahtuvana, kuten *Hän on juuri pesemässä ikkunoita*. Tilanne voi olla myös päättynyt, mutta jäänyt jollain tapaa vajaaksi, esimerkiksi *Hän pesi vähän ikkunoita ja lähti sitten ulos*, jolloin ei ole kyse progressiivisuudesta vaan toiminnan skalaarisesta täyttymättömyydestä.

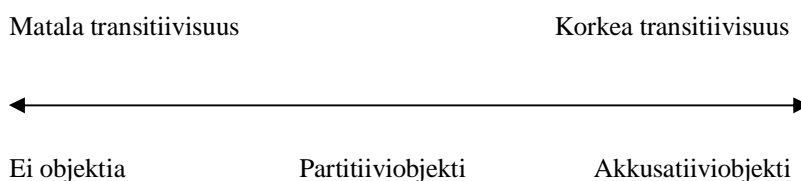
2.1.2 Transitiivisuus ja objekti

Suomen aspekti on siitä erikoinen kategoria, että vaikka se on semanttisesti nimenomaan aikaan ja sitä kautta verbiin liittyvä kategoria, sitä ilmaisee lauseen nominaalijäsenen – objektin – sija. Objektia voi määritellä merkityksen ja muodon perusteella. Merkityksen kannalta objekti ilmaisee sitä tilanteen osallistujaa, johon verbin ilmaisema tekeminen ”jossain mielessä välittömästi kohdistuu” (Leino 1991: 41). Tämä määritelmä ei tietenkään ole kategorinen. Se kertoo lähinnä, millainen on tyypillinen objekti, ja jättää rajatapaukset epäselviksi (Leino 1991: 21). Muodollisesti objekti on lauseessa se, jonka muoto riippuu verbistä ja joka osallistuu jollain tavalla akkusatiivi–partitiivi-vaihteluun. Esimerkiksi *Odotin sinua* ja *Odotin tunnin* lauseiden ero on, että ensimmäisessä NP on verbin irresultatiivisuuden takia partitiivissa, joten luokituu objektiksi, mutta jälkimmäisen lauseen NP ei noudata tätä verbistä riippuvaa muotoa, joten se ei ole varsinainen objekti vaan OSMA. Jos objekti on akkusatiivissa, sen täytyy voida olla myös partitiivissa, ainakin kieltolauseessa. Käsittelen tässä työssä myös omistuslauseita, koska niiden nominaalijäsen käyttäytyy objektin tavoin: *Ei minulla ole ketään*, *Onhan sinulla minut*. Objekti ei ole tarkkarajainen kategoria, mutta tyypillinen objekti on lauseessa, jonka transitiivisuuden aste on korkea.

Transitiivisuus on perinteisesti käsitetty verbin kyvyksi ottaa itselleen objekti. Semanttisesti transitiivisuus on ymmärretty siksi, miten tilanteessa vaikutus siirtyy tekijältä kohteeseen (Hopper & Thompson 1980: 251). Transitiivisuus kannattaa kuitenkin käsittää arvoksi, joka tilanteella tai sitä kuvaavalla lauseella on. Hopper ja Thompson (1980: 252) luettelevat joukon ominaisuuksia, joista transitiivisuus muodostuu. Nämä ominaisuudet koskevat osallistujia (kuinka monta osallistujaa, minkälainen on heidän osallisuutensa), tilannetta (aktiivinen, punktuaalinen, myönteinen vs. kielteinen) tai näkökulmaa (aspekti, modus). Tyypillisellä objektilauseella on siis korkea transitiivisuuden aste, esimerkiksi *Pekka löi tuolin säpäleiksi*, jossa osallistujia on kaksi, agentti eli Pekka toimii tietoisesti ja aktiivisesti, teko on punktuaalinen, lause myönteinen ja aspekti perfektiivinen. Lisäksi teon vai-

kutus kohteeseen on kokonaisvaltainen ja kohteena on rajattu kokonaisuus. Lauseella *Pekka löi tuolia* on matalampi transitiivisuuden aste, koska vaikutus kohteeseen ei ole kokonaisvaltainen, tuolille ei ehkä käynyt mitenkään. Vielä matalampi transitiivisuuden aste olisi lauseella *Pekan käsi osui tuoliin*, jossa agentti ei välttämättä edes toimi tahallisesti, saati sitten aiheuttaisi kohteessa jonkin muutoksen. Transitiivisuuden suhdetta suomen syntaksiin voisikin kuvata karkeasti kuvion 2 tapaisella jatkumolla:

Kuvio 2: Suomen objektin suhde transitiivisuuteen:

Semanttisesti suomen objektin ja transitiivisuuden suhteessa on siis kyse siitä, että mitä voimakkaampi vaikutus tilanteessa kohdistuu johonkin, sitä suuremmalla todennäköisyydellä se jokin koodautuu objektiksi. Tästä seuraa, että objektiksi koodautuminen ei ole selvärajaista. Monissa tapauksissa jokin entiteetti voidaan koodata objektiksi tai sitten joksikin muuksi lauseenjäseneksi. Tästä ovat esimerkkinä lauseet *Mies sulloi kassiin vaatteita* ja *Mies sulloi kassin täyteen vaatteita*. Kummassakin lauseessa on objekti, mutta edellisessä lauseessa objektiksi on koodattu vaatteet, jälkimmäisessä taas kassi. Pajunen kutsuu tällaista vaihtelua partonomiseksi vaihteluksi (Pajunen 2001: 239). Puhujan valinnoista siis riippuu lopulta, millaiseksi lauseeksi tilanne koodataan (Leino 1991: 51).

2.1.3 Rajattuus ja rajaamattomuus

Fennistisessä keskustelussa on toisinaan pyritty löytämään objektin sijavaihtelulle jokin yksi kattava merkitysoppositio, ja siksi on ehdotettu rajattuutta

(esim. Kiparsky 1998). Kaikki tapaukset, jolloin objekti on akkusatiivissa, olisivat rajattuja, ja partitiivitapaukset puolestaan rajaamattomia. Rajattuus on siis hyvin laaja käsite, joka ei määritä kovin tarkasti verbin ja objektin semanttista suhdetta (Leino 1991: 172).

Voi hyvinkin olla, että rajattuus ja rajaamattomuus ovat se kognitiivinen käsiteoppositio, jota kaikenlainen NP:n akkusatiivin ja partitiivin vaihtelu ilmaisee. Tämän työn kannalta akkusatiivin liittäminen rajattuuteen ja partitiivin liittäminen rajaamattomuuteen ei kuitenkaan kerro objektin sijavaihtelusta vielä riittävästi. Kiinnostavampaa on se, miten eri merkitykset eroavat toisistaan kuin se, mikä niitä yhdistää. Olennaisin kysymys kuitenkin on, minkälaisesta rajattuudesta missäkin tilanteessa on kysymys.

Lisäksi on yritetty sisällyttää NP:n kvantitatiivisuuteen liittyvä rajattuus koko tilanteen aspektuaaliseen rajattuuteen (esim. Vilkuna 1996: 125). Toisin sanoen halutaan hahmottaa koko lauseen rajattuus kerralla: jos objektien titeettiä on vielä jäljellä, tilannettakin on tavallaan vielä jäljellä. Itse en kuitenkaan pidä sitä hyödyllisenä. On vaikea mieltää, miten itse tilanne voisi olla rajaamaton vain sillä perusteella, että kohdetta on vielä jäljellä, esimerkiksi lauseessa *Kävin kaupassa ja ostin maitoa*. Nähdäkseni tarkoituksenmukaisempaa olisi tulkita tilanne rajatuksi ja tulkita objektin tarkoite erillään tilanteesta rajaamattomaksi. Tällöin saadaan näkyviin rajattusero myös sellaisten lauseiden välillä kuin *Olen ostamassa maitoa* ja *Kävin ostamassa maitoa*. Ensimmäisessä lauseessa tilanne on rajaamaton, jälkimmäisessä taas rajattu. Vaikka objektin sija on sama, se ilmaisee eri komponentin rajaamattomuutta.

Oletan tässä työssä siis, että objektin akkusatiivimuotoisuus edustaa jonkinlaista rajattuuutta, ja partitiivimuotoisuus jonkinlaista rajaamattomuutta. Rajaamattomuus ja objektin partitiivimuotoisuus on siinä mielessä ensisijaista, että vaikka osa ilmaisusta olisikin rajattua, yksi rajaamaton osa riittää laukaisemaan koko ilmaisun rajaamattomuuden ja objektin partitiivimuotoisuuden. Niinpä rajattuus ja akkusatiivimuotoisuus on tila, joka vallitsee, kun mikään syy ei aiheuta partitiivimuotoisuutta. Näin ollen käsittelen rajattuuutta paljolti sen vastakohdasta – rajaamattomuudesta – käsin.

Tarkastelen rajaamattomuutta siis eräänlaisena kvanttorina, joka reaalistuu aina objektin partitiivimuotoisuutena, mutta jonka vaikutuksen ala on eri ilmauksissa erilainen. Tässä työssä jaan rajaamattomuuden vaikutuksen kolmeen alaan: se voi koskea pelkkää verbilauseketta, verbin ja objektin muodostamaa neksusta tai pelkää objektilauseketta. Lauseessa *Ammuin peuraa* partitiivi ilmaisee pelkän verbin rajaamattomuutta. Objektin tarkoite peura osallistuu tilanteeseen kokonaisuutena, sen sijaan ampuminen jää tiettyssä mielessä vajaaksi, epätäydelliseksi. Lauseessa *Lauloimme laulua* rajaamattomuutta ei voi tulkita kohdistamatta huomiota yhtä aikaa koko neksukseen, sillä laulamisella yksinään ei ole skeemaa, johon kuuluisi jokin päätepiste, toisin sanoen ilman objektia toiminta on ateelista. Objektin tarkoitteen ala siis määrää tilanteen päätepuolelta, johon nähden rajattuu arvioidaan. Lauseessa *Kävin kaupassa ja ostin maitoa* partitiivi ilmaisee pelkän objektin tarkoitteen rajaamattomuutta, verbin ilmaisema tekeminen sen sijaan on rajattua. Ostaminen on jo luonnostaan sellainen tapahtuma, joka vain harvoin voidaan esittää keskeneräisenä. Esimerkkilauseessa se vielä rajautuu kaksisuuntaiseen *käydä*-verbin ilmaiseman liikkumisen väliin. Ainoa, mikä lauseessa on rajaamatonta, on objektin tarkoitteen – maidon – määrä.

Rajaamattomuus peittävänä ominaisuutena aiheuttaa usein monitulkintaisuutta sen suhteen, minkä rajaamattomuudesta on kyse. Esimerkiksi jos sanon *Lämmitin pitsaa*, se voidaan tulkita niin, että lämmitin vain vähän lämpimämmäksi kokonaista pitsaa (verbin skalaarinen rajaamattomuus), tai että lämmitin täysin lämpimäksi osan pitsasta (objektin tarkoitteen rajaamattomuus), tai olin lämmittämässä kokonaista pitsaa (verbin progressiivinen rajaamattomuus). Tulkintana voi olla myös näiden vaihtoehtojen erilaiset yhdistelmät, esimerkiksi 'olin lämmittämässä osaa pitsasta'.

Kokonaisen ilmaisun rajattuus riippuu siis monista tekijöistä, jotka voivat toimia toistensa kanssa ristiin. Jouko Lindstedt (1984) kuvaakin aspektia kerroksittain järjestyvänä rajatun ja rajaamattoman vuorotteluna (Lindstedt käyttää slaavilaisen tradition mukaisia termejä perfektiivinen ja imperfektiivinen). Tämä sopii hyvin suomen aspektin kuvaukseen, koska suomessa aspektin morfologinen merkki ilmaisee paitsi verbin ilmaiseman toiminnan

rajattuuutta myös objektin tarkoitteen kvantitatiivista rajattuuutta. Ja lauseen lopulliseen rajattuuuteen vaikuttavat vielä mahdolliset rajaavat määreet. Yksinkertaisesti kerroksittainen aspekti tarkoittaa sitä, että *Luin kirjaa* on rajaamaton, mutta siihen voidaan lisätä rajaava määre *tunnin*. Näin saadaan rajattu lause *Luin kirjaa tunnin*, jonka Lindstedt mallintaa $P(I)$ ¹. Lause *Tapoin kanan* on rajattu, mutta kun tapahtumaa venytetään, lausetasolla rajat rikotaan, *Olin juuri tappamassa kanaa*, saadaankin rajaamaton lause. Tämän lauseen aspektuaalinen kaava on siis Lindstedtin kuvaustapaa käyttäen $I(P)$. Tässä työssä olen pyrkinyt analysoimaan lauseiden rajattuuutta juuri siltä kannalta, millä tasolla partitiiviobjektin ilmaisema rajaaminen toimii ja mitä elementtiä tai elementtejä se koskee.

Rajattuus ja rajaamattomuus ovat hiukan ongelmallisia termejä passiivimuotoisuutensa takia. Ne ikään kuin olettavat jonkin (inhimillisen), joka rajaa, vaikka näin ei yleensä ole asianlaita. Pikemminkin kyse on useimmiten tilanteen tai entiteetin luontaisesta ominaisuudesta tai näkökulmasta. Käytän tässä työssä rajattuus- ja rajaamattomuus-termejä yleistermeinä, mutta aspektuaalista rajattuuutta kutsun resultatiivisuudeksi ja rajaamattomuutta irresultatiivisuudeksi. Objektin kvantitatiivista määräisyyttä ja epämääräisyyttä sen sijaan kutsun rajattuuudeksi ja rajaamattomuudeksi. Lisäksi käytän rajattuuutta konkreettisenä käsitteenä, kun haluan selvittää tarkemmin, mikä elementti on rajattu ja minkälaisesta rajattuuudesta on kussakin tilanteessa kysymys.

2.2 *Liettuan sijasyntaksista*

Liettuan kieliopin osalta käytän tässä työssä käsikirjana Ambrazasin ym. toimittamaa englanninkielistä liettuan kielen kielioppia *Lithuanian Grammar* (Ambrazas ym. 1997). Perustan sille kaikki esittämäni faktat liettuan kieliopista, muun muassa tämän luvun sisällön. Yksinkertaisuuden vuoksi en merkitse lähdeviitteitä niihin kohtiin, jotka koskevat kielen yleisiä piirtei-

¹ P=perfektiivinen, I=imperfektiivinen (Lindstedt 1984: 26)

tä ja periaatteita. Kun taas kyseessä ovat kiistanalaiset tai muutoin syvempää tutkimusta vaatineet asiat, merkitsen luonnollisesti lähdeviitteet niihin kohtiin.

Liettua on typologiselta rakenteeltaan agglutinoiva, joskin se sisältää analyyttisiä rakenteita enemmän kuin suomi. Sijoja on seitsemän: nominatiivi, akkusatiivi, genetiivi, datiivi, instrumentaali, lokatiivi ja vokatiivi. Syntaktiset suhteet osoitetaan paljolti sijataivutuksella, tosin toisin kuin suomessa lokaaliset suhteet osoitetaan pääasiassa analyyttisillä prepositiorakenteilla, mikä lienee myös suurin ero suomen ja liettuan sijojen käytössä.

Liettuassa objektin sijoja ovat akkusatiivi (*galininkas*) ja genetiivi (*kilmininkas*). Akkusatiivin päätte useimmissa taivutustyypeissä on yksikössä vartalon viimeinen vokaali nasaalisena. Nykyliettuassa nasaalisuus tosin reaalistuu enää pitkänä vokaalina, mutta kirjoituksessa sen merkki on edelleen *la cedille*: *-q*, *-e*, *-i* tai *-u*. Monikossa akkusatiivin päätte on feminiineissä sanoissa vartalovokaali ja *-s*: *-as*, *-es* tai *-is*, maskuliinisanoissa *-us*. Genetiivin päätte on yksikön maskuliinisukuisissa sanoissa *-o* ja feminiinisukuisissa *-os* tai *-és*. *-u*-vartalosisissa sanoissa yksikön genetiivi on poikkeuksellinen *-aus*. Harvinaisemmissa feminiinisissä *-is*-sanoissa yksikön genetiivin päätte on *-ies*. Monikon genetiivin päätte kaikissa taivutustyypeissä on *-u*.

Akkusatiivi on liettuassa objektin perussija samassa mielessä kuin suomessakin: jos mikään erityinen syy ei estä, objekti on akkusatiivissa, esimerkiksi *Išsiunčiau tau atviruk-q* 'Lähetin sinulle kortin-AKK'. Akkusatiivilla ilmaistaan myös suomen tavoin erilaisia määrän adverbiaaleja *Laukiau valand-q* 'Odotin tunnin-AKK', *Nuėjau kilometr-q* 'Kävelin kilometrin-AKK'. Toisin kuin suomessa, liettuassa akkusatiivilla ilmaistaan myös ajan kohtaa, esimerkiksi *Grįšiu ruden-i* 'Palaan syksyllä-AKK'.

Toinen objektin sija on genetiivi, jota vaativat tietyt verbit ja rakenteet (näitä käsitelen luvussa 3.2). Sen lisäksi akkusatiivi ja genetiivi vaihtelevat objektin sijana suomen tapaan objektin tarkoitteen kvantitatiivisen määräisyyden mukaan, esimerkiksi *Gavau laišk-q* 'Sain kirjeen-AKK' vs. *Gavau laišk-u* 'Sain kirjeitä-GEN.PL'. Akkusatiivi ja genetiivi vaihtelevat myös lauseen myönteisyyden ja kielteisyyden mukaan, esimerkiksi *Aš surinkau vis-*

as uog-as 'Keräsin kaikki-AKK.PL marjat-AKK.PL' vs. *Aš nesurinkau vis-u uog-u* 'En kerännyt kaikkia-GEN.PL marjoja-GEN.PL'. Genetiivi vaihtelee lisäksi nominatiivin kanssa eksistentiaalilauseissa subjekti-NP:n määräisyyden ja lauseen kielteisyyden mukaan samaan tapaan kuin suomessa, esimerkiksi *Žmon-ės ateina* 'Ihmiset-NOM tulevat' vs. *Žmoni-u ateina* 'Ihmisiä-GEN tulee'. Lisäksi genetiivillä on monia tehtäviä NP:n sisällä, joista monet ovat samanlaisia kuin suomessa: possessiivisuuden ilmaiseminen *tėv-u namas* 'vanhempien-GEN talo', agenttiivisuuden ilmaiseminen *vaik-o pastatytyas bokštas* 'lapsen-GEN rakentama torni' sekä erilaiset määrittävät tehtävät *auks-o žiedas* 'kulta-GEN-sormus', *Ryt-u Lietuva* 'Itä-GEN-Liettua', *minut-ės pertrauka* 'minuutin-GEN tauko' jne. Myös deverbaliin substantiivien yhteydessä genetiivillä ilmaistaan kohdetta: *obuoli-u raškymas* 'omenoiden-GEN.PL poimiminen' ja agenttia *paukšči-o skrydis* 'linnun-GEN lento'.

Liettuan aspekti on peruseriaatteeltaan slaavilaisten kielten kaltainen; periaatteessa yksinkertaiset verbit ovat irresultatiivisia (slaavilaisen kielioppitradition termein imperfektiivisiä) ja ne voidaan muuttaa resultatiiviseksi (tai perfektiiviseksi) lisäämällä verbiin prefiksi. Esimerkiksi *valgyti* 'syödä' : *pavalgyti* 'syödä itsensä kylläiseksi'. Prefiksejä on useita, ja niillä kaikilla on myös jonkinlainen semanttinen peruserkitys aspektuaalisen merkityksen lisäksi. Tavallisesti tämä peruserkitys liittyy suuntaan. Mennä-verbin yhteydessä nämä kaikki prefiksit saavat suurin piirtein peruserkityksensä: *eiti* 'mennä, kävellä' *išeiti* 'mennä ulos', *jeiti* 'mennä sisään', *nueiti* 'mennä pois', *apeiti* 'kiertää ympäri', *praeiti* 'ohittaa' *pereiti* 'ylittää', *užeiti* 'pistäytyä', *paeiti* 'mennä vähän matkaa' jne., mutta monien muiden verbien yhteydessä alun perin suuntaa ilmaiseva prefiksi on saanut hieman toisenlaisen merkityksen, esimerkiksi *rašyti* 'kirjoittaa' saa uuden merkityksen kun siihen lisätään prefiksi *į-*: *įrašyti* 'äänittää, tallentaa'.

Usein yhdellä yksinkertaisella verbillä on monta erilaista prefiksillistä varianttia, jotka kaikki modifioivat kantaverbin merkitystä hieman eri tavalla. Esimerkiksi ylempänä mainitulla verbillä *rašyti* 'kirjoittaa' on jo mainitun *įrašyti*-variantin lisäksi myös esimerkiksi variantit *nurašyti* 'kopioida', *perrašyti* 'kirjoittaa uudelleen' ja *užrašyti* 'kirjoittaa muistiin', jotka kaikki

ovat aspektiltaan resultatiivisia. Koska prefiksaatio muuttaa aspektin lisäksi verbin perusmerkitystä, on oltava myös muita keinoja aspektin ilmaisemiseksi, sillä muuten esimerkiksi *įrašyti* 'äänittää, tallentaa' -tyyppisillä verbeillä resultatiivinen aspekti olisi ainoa mahdollinen. Siksi liettuassa aspektia voi muokata myös johtamalla. Frekventatiivista *-inė*-johdinta voidaan käyttää paitsi puhtaan frekventatiivisuuden ilmaisemiseen, myös aspektin muuttamiseksi takaisin irresultatiiviseksi prefiksillisten verbien tapauksessa. Niinpä *įrašyti* irresultatiivisena on *įrašinėti*.

Myös kieltä ilmaistaan liettuassa verbin prefiksillä. Tämä kieltoprefiksi *ne-* on ainoa, joka voi esiintyä yhdessä muiden prefiksien kanssa; muut prefiksit eivät voi esiintyä toistensa kanssa.

Verbeillä, joiden perusmerkitys on jo punktuaalinen, kuten *rasti* 'löytää', *šauti* 'ampua' jne. prefiksiä ei tarvita, sillä se ei tuo mitään merkityslisää verbiin. Yksinkertaisen muodon rinnalla kuitenkin näkee myös prefiksillisiä muotoja *surasti* ja *nušauti*, jotka on muodostettu analogian perusteella, mutta joissa aspektuaalinen prefiksi on verbin punktuaalisuuden takia redundantti.

Liettuassa aspektilla ei ole todettu olevan yhteyttä objektin sijavaihteluun, kuten esimerkiksi puolassa ja venäjässä on. Niissä kvantitatiivisesti rajaamaton objekti on mahdollinen vain aspektiltaan perfektiiivisissä lauseissa (Koptjevskaja-Tamm–Wälchli 2001: 655). Šukysin (1998: 103) mukaan on kuitenkin olemassa verbejä, jotka sallivat kvantitatiivisesti rajaamattoman objektin vain prefiksillisinä eli perfektiiivisinä. Tällaisia ovat monet erilaisia työprosesseja ilmaisevat verbit, kuten *vogti* 'varastaa', *kasti* 'kaivaa', *ganyti* 'kaita', *laistyti* 'kastella' ja *rašyti* 'kirjoittaa'. Šukys ei kuitenkaan anna tälle mitään selitystä, vaikka mainitsee toisaalta monia samankaltaisia verbejä, joiden kanssa kvantitatiivisesti rajaamaton objekti käy ilman prefiksiäkin, kuten *sėti* 'kylvää', *sodinti* 'istuttaa', *virti* 'keittää' ja *kepti* 'paistaa'. Objektin sijan ja aspektin yhteydessä liettuassa on siis vielä tutkittavaa.

3. Sijaoppositioiden analyysia

Tässä luvussa analysoin erilaisia objektin sijavaihtelu ilmaisemia merkitysoppositioita neljässä suomenkielisessä romaanissa: Veijo Meren *Manillaköysi* ja *Everstin autonkuljettaja*, Arto Paasilinnan *Jäniksen vuosi* sekä Maila Talvion *Kaksi rakkautta*. Aineiston toisen osan muodostavat näiden romaanien liettuankieliset käännökset *Manilinė virvė*, *Pulkininko vairuotojas*, *Zuikio metai* ja *Dvi meilės*. Olen kerännyt aineistosta kaikki lauseet, joissa jokin argumentti on koodattu molemmissa kielissä objektiksi: suomessa akkusatiiviksi tai partitiiviksi, liettuassa akkusatiiviksi tai genetiiviksi. Olen analysoinut lauseet objektin sijan perusteella ja verrannut alkuperäistekstin objektin sijaa käännöksen objektin sijaan suhteuttaen sijavalinnan kummankin kielen kokonaiskuvaan nähden. Olen pyrkinyt tiedostamaan, minkälaisesta valinnasta tai valinnanmahdollisuuden puutteesta on milloinkin kysymys.

Tähän esitykseen olen etsinyt sellaisia lauseita, joissa objektin sija voidaan analysoida yksiselitteisesti. Sellaiset lauseet, joissa usea tekijä jo yksinkin aiheuttaisi partiaalisen objektin, olen jättänyt analyysin ulkopuolelle, koska niissä analyysi jäisi tulkinnan asteelle. Alkuperäistekstin ja käännöstekstin lauseissa ei aina välttämättä ole näkyvissä samoja elementtejä siitä luonnollisesta syystä, että kääntäjä saattaa tekstuaalisista ja muista syistä rakentaa lauseita hieman toiseen järjestykseen kuin alkuperäistekstissä. Keskityn analyysissäni ydinlauseeseen, joten esimerkeissä on nähtävänä vähintään subjekti, verbi ja objekti sekä mahdolliset aspektiin vaikuttavat määreet, kuten OSMA tai adverbiaali; muilta osin olen paikoin katkonut lauseita, jotta ne eivät veisi enempää tilaa kuin on välttämätöntä. Toisinaan objektin sijan analyysi vaatii tietoa myös lauseen kotekstista, jota selostan tekstissä tarpeen mukaan.

Luvussa 3.1 käsittelen aineistoa suomen aspektuaalisen sijaopposition näkökulmasta ja luvussa 3.2 pelkästään liettuan sijavaihteluun vaikuttavia tekijöitä. Luvussa 3.3 käsittelen NP-objektin kvantitatiivisuuteen liittyvää

sijavaihtelua ja luvussa 3.4 käsittelen objektin sija kieltoauseissa. Lukujen 3.1 ja 3.2 näkökulma on pääasiassa esittelevä, sillä niissä tarkastellut ilmiöt esiintyvät vain toisessa näistä kielistä. Lukujen 3.3 ja 3.4 näkökulma on vertailevampi kahteen edelliseen verrattuna, sillä niiden ilmiöt vaikuttavat molemmissa tarkastelluissa kielissä. Kiellon voi väittää kuuluvan myös aspektuaalisen objektin sijavaihtelun piiriin, mutta minä käsittelen kieltoon liittyvää objektin sijavaihtelua erillisessä luvussa siksi, että se kuitenkin muodostaa oman yhtenäisen kokonaisuutensa. Toisena syynä tälle on se, että kiello vaikuttaa objektin sijaan myös liettuassa, vaikka periaatteessa liettuassa ei ole aspektuaalista sijavaihtelua. Viimeisessä analyysialaluvussa 3.5 kokoan yhteen analyysin annin erilaisten objektin sijaoppositioiden suhteen näissä kahdessa kielessä.

3.1 Suomen aspektuaalinen sijavaihtelu

Tässä luvussa käsittelen lauseita, joissa objektin sija riippuu aspektista. Niissä objektin sija ilmaisee verbiin liittyvää rajattuuutta tai rajaamattomuutta, joita tässä kutsun resultatiivisuudeksi ja irresultatiivisuudeksi. Aspektuaalinen objektin sijavaihtelu voi liittyä verbin ilmaiseman toiminnan laatuun, jolloin on kyse leksikaalisesta sijavaihtelusta. Tällaisille verbeille toiminnan laatu määrää suoraan yhden aspektin, joka on sille ainoa mahdollinen. Näitä verbejä käsittelen luvussa 3.1.1. Tällaisia verbejä ovat muun muassa tilaa ilmaisevat verbit eli irresultatiiviverbit. Monet dynaamiset irresultatiiviverbit voidaan muuttaa myös resultatiivisiksi, esimerkiksi *Huusin hänet luokse- ni*, mutta koska ne vaativat tällöin jonkin päätepistettä kuvaavan adverbiaal- lin, luen ne kuitenkin irresultatiiviverbeiksi ja käsittelen niitä leksikaalisen aspektin kohdalla luvussa 3.1.1. Käsittelen kuitenkin myös tällaisia aspektin muunnoksia dynaamisten irresultatiivien kohdalla alaluvussa 3.1.1.2.

Osa verbeistä osallistuu täysipainoisesti kieliopilliseen aspektiin. Suurin osa resultatiiviverbeistä on tällaisia. Niiden ilmaisema tilanne voidaan ilmaista täyttyneenä, rajattuna kokonaisuutena, mutta se voidaan yhtä hyvin ilmaista myös eri tavoin vajaaksi jääneenä tai toistaiseksi päättymättömänä.

Näitä verbejä käsittelen luvussa 3.1.2. Punktuaalisista resultatiiviverbeistä osa tosin ei voi esiintyä muuta kuin resultatiivisena duratiivisuuden puutteen takia, joten käsittelen ne leksikaalisen aspektin yhteydessä luvussa 3.1.1.

Tässä luvussa esittelemäni esimerkit on valittu niin, että muut kuin tarkastelun kohteena olevat aspektuaaliset tekijät ovat rajattuja: objekti on kvantitatiivisesti rajattu entiteetti ja lauseet ovat myönteisiä. Ja koska liettuassa objektin sijat eivät vaihtelee aspektin mukaan, tässä luvussa kaikissa esimerkeissä on liettuassa akkusatiiviobjekti.

3.1.1 Leksikaalinen vaihtelu

Suomen kielessä objektin sija määräytyy verbilekseemin perusteella pääperiaatteena silloin, kun verbi on irresultatiivinen. Irresultatiiviset verbit ilmaisevat toimintaa, joka ei sisällä itsessään mitään sellaista päättepistettä, jonka mukaan toiminnan voisi hahmottaa toisinaan kokonaisuudeksi ja toisinaan ei-kokonaisuudeksi, minkä vuoksi ne eivät voi sellaisenaan myöskään muodostaa resultatiivista lausetta. Luvussa 3.1.1.1 käsittelen staattisia irresultatiiviverbejä, jotka saavat aina akkusatiiviobjektin. Näistä verbeistä käytetään myös nimitystä kvasiresultatiivit (T. Ikonen 1976: 183) tai erikoisverbit (Larjavaara 1991: 393). Luvussa 3.1.1.2 käsittelen dynaamisia irresultatiiviverbejä, jotka eivät pysty itsestään muodostamaan resultatiivista lausetta vaan ainoastaan modifikaation – adverbiaalinen – avulla ja saavat siis sellaisenaan aina partitiiviobjektin. Käsittelen staattisia ja dynaamisia irresultatiiviverbejä erikseen, koska ne vaativat suomessa eri objektin sijan. Kolmantena leksikaaliseen aspektiin kuuluvat punktuaaliset resultatiiviverbit, joilta puuttuu aikaulottuvuus, ja jotka siksi ovat aina resultatiivisia ja saavat akkusatiiviobjektin. Niitä käsittelen luvussa 3.1.1.3.

3.1.1.1 Staattiset irresultatiiviverbit

Staattiset irresultatiiviverbit ilmaisevat tyypillisesti eksistentiaalista tai lo-
kaalista tilaa, jonka ylläpitäminen ei vaadi energiansyöttöä, mutta sen muut-
taminen vaatii (Larjavaara 1991: 394–395). Tällaiset tilanteet eivät ole ko-
vin herkkiä temporaalisuudelle, ja siksi ne koodautuvat prototyypisesti
nomineina (*kaunis päivä*) tai *olla*-verbillisillä rakenteilla, kuten predikatiivi-
lauseilla (*Suomi on tasavalta*) (Frawley 1992: 68, 144). Toisinaan tällaiset
tilanteet kuitenkin koodautuvat myös transitiivilauseena. Silloin tilanne
hahmotetaan rajatuksi kokonaisuudeksi, koska staattisissa tilanteissa ei ta-
pahdu mitään, mikä voisi jäädä jollain tapaa vajaaksi. Ne eivät kehity ajassa
eivätkä kumuloidu. Tällaisissa lauseissa objekti on suomessa akkusatiivissa.

- (1) -- *vyräi* *turi-Ø* *nos-is* *ir* *aus-is*,
 miehet omistaa-3P².PR **nenä-PL.AKK** ja **korva-PL.AKK**,
o *moterys* -- ***burn-as*** *ir* ***ak-is*** (PV,128)³
ja naiset **suu-PL.AKK** ja **silmä-PL.AKK**

-- miehillä oli **nenä** ja **korvat**, naisilla **suu** ja **silmät** -- (EA,19)

Esimerkissä 1 on omistuslause. Omistuslause on tyypillinen staattista ti-
laa ilmaiseva lausetyyppi. Suomessa sille on oma rakenteensa NP(adess.) +
olla-verbi + NP(akk./part.). Suomen omistusrakenteen jälkimmäinen NP
vertautuu objektiin, koska se käyttäytyy samoin kuin muut objektit: Se on
myönteisessä lauseessa akkusatiivissa ja kielteisessä lauseessa partitiivissa,
ja persoonapronominit esiintyvät omistuslauseessa *t*-akkusatiivissa (*Onhan
sinulla minut*). Liettuassa on muiden indoeurooppalaisten kielten tapaan
omistusmerkityksinen verbi (*turėti*), joka saa aina akkusatiivin, kun objektin
tarkoitteena on jaoton olio tai rajattu määrä.

² Liettuassa 3. persoonan taivutus on samanlaista yksikössä ja monikossa, siksi merkitsen
käännökseen pelkän persoonan P ilman yksikköä tai monikkoa, toisin kuin 1. ja 2. per-
soonissa, joihin merkitsen erikseen yksikön (SG) ja monikon (PL).

³ Aineistolähteiden lyhenteet: PV = Pulkkininko vairootojas, EA = Everstin autonkuljettaja,
DM = Dvi meilės, KR = Kaksi rakkautta, JV = Jäniksen vuosi, ZM = Zuikio metai, MK =
Manillaköysi, MV = Manilinė virvė. Lyhenteen jäljessä on mainittuna sivunumero.

Seuraavaksi käsittelemme varsinaisia staattisia objektirakenteita.

- (2) *Ji su-dar-é žali-q dangal-q* (PV, 143)
ne RES-tehdä-3P.IMPF vihreä-AKK peite-AKK

Ne muodostivat yhtenäisen **vihreän peitteen**. (EA, 39)

- (3) *Krioklio apačioje upé dar-o ving-i* (DM, 136)
kosken alla joki tehdä-3P.PR **mutka-AKK**

Kosken alla tekee joki **mutkan**. (KR, 204)

Alkuperäisteksteissä on käytetty verbejä *muodostaa* ja *tehdä*, liettuannoksessa on kummassakin käytetty samaa *daryti*-verbiä, jonka merkitys on 'tehdä', 2:ssa prefiksillisenä ja 3:ssa yksinkertaisena. Näitä staattisia irresultatiiviverbejä kutsutaan myös nimityksellä "kvasiresultatiiviset verbit", jonka alun perin lanseerasi Terho Itkonen (1976). Tämä liittyy siihen, että staattisilla irresultatiiviverbeillä on epäilemättä jokin yhteys resultatiiviseen tilanteeseen; Esimerkkien 2 ja 3 verbejä *muodostaa* ja *tehdä* voidaan käyttää myös dynaamisesti, jolloin aspektuaalinen sijaoppositio on relevantti (esim. *Muodostakaa parijono : Me muodostetaan parijonoa; Tehdään läksyjä*). Esimerkkien 2 ja 3 tilanteetkin voitaisiin kuvitella dynaamisiksi. Koteksti ja tietomme maailmasta kuitenkin sulkevat pois nämä tulkinnat: esimerkissä 3 ymmärrämme, että joki ei varsinaisesti tee mutkaa, vaan joessa on mutka, lauseilla on siis tilaluenta (Pajunen 2001: 119). Esimerkissä 2:kin konteksti sulkee pois dynaamisen tulkinnan. Kyseisessä kohdassa kuvaillaan rantavettä ja siinä kasvavia lumpeenlehtiä, jotka ovat yhtenäisen peitteen kaltaisessa muodossa. Kyse on siis staattisesta muodostamisesta, ei dynaamisesta.

3.1.1.2 Dynaamiset irresultatiiviverbit

Dynaamiset irresultatiiviverbit, kuten *ihailta*, *arvostaa*, *lakaista* jne., ilmaisevat jonkinlaista fyysistä tai mentaalista toimintaa, jonka luonne on täytty-mätöntä. Toisin kuin staattinen tila, dynaaminen tila vaati energiansyöttöä jatkuakseen (Larjavaara 1991: 395). Dynaamiseen tilanteeseen voi liittyä muutos (esim. *juosta*-verbi ilmaisee agentin spatiaalista muutosta, mutta myös tapaa, jolla tämä muutos syntyy), mutta muutos on luonteeltaan sel-laista, että siihen ei sisälly itsessään mitään päätepistettä, jonka mukaan toi-minta voitaisiin hahmottaa kokonaisuutena. Toimintaan ei kuitenkaan vält-tämättä liity mitään selvää muutosta (kuten esimerkiksi verbissä *rakastaa*).

Suomessa dynaamiset irresultatiiviverbit saavat partitiiviobjektin, jos ti-lanteeseen ei liitetä mitään päätepistettä tai muutosta, jonka takia se voitai-siin hahmottaa kokonaisuutena. Tässä luvussa käsiteltävät verbit saavat liet-tuassa akkusatiiviobjektin, vaikka on olemassa myös sellaisia dynaamisiin irresultatiiviverbeihin luokiteltavia verbejä, jotka saavat liettuassa geneti-ivobjektin. Käsitelen niitä kuitenkin erikseen luvussa 3.2.1.

Leksikaalinen aspekti on yhteydessä morfologiaan siten, että frekventa-tiivijohdokset ovat suomessa useimmiten dynaamisia irresultatiiviverbejä. Frekventatiivisuus ikään kuin hajottaa verbin skeeman, rikkoo sen tempo-raaliset rajat, jolloin sen ominaisuudet alkavat muistuttaa dynaamisen ir-resultatiiviverbin ominaisuuksia. Morfologinen frekventatiivisuus ei kuiten-kaan vielä takaa semanttista irresultatiivisuutta, kyse on vain tendenssistä (Larjavaara 1991: 377). Frekventatiivijohtimilla on nimittäin suomessa pal-jon muitakin funktioita kuin aspektuaalisuuden ilmaiseminen. Ne voivat muuttaa verbin ilmaiseman toiminnan laatua esimerkiksi vähemmän inten-siiviseksi, vaikka aspekti pysyisikin resultatiivisena. Yhteistä näille kaikille muutoksille on, että ne alentavat verbin transitiivisuutta tavalla tai toisella.

Seuraavissa esimerkeissä 4 ja 5 alkuperäisteksteissä on sama verbi yk-sinkertaisena ja frekventatiivisena. Suomessa objektin sija heijastaa tätä eroa siten, että resultatiivisessa lauseessa objekti on akkusatiivissa (4), kun taas

irresultatiivisessa lauseessa frekventatiiviverbin yhteydessä objekti on partiivissa (5).

- (4) *Pastatas griaud-ėjo kaip perkūnija*
rakennus kumista-3P.IMPF kuin ukkonen
ir mėgin-o at-baidyti puolantij-į (PV,147)
ja yrittää-3P.IMPF RES-pelottaa **tunkeutuja-AKK**

Talo kumisi kuin ukkonen ja yritti pelottaa **sen** [tunkeutujan] pois. (EA, 45)

- (5) *Tik čigon-us kvail-ais gąsdin-a* (MV, 106)
vain **mustalainen-AKK.PL** hullu-INST.PL pelotella-3P.PR

Mustalaisiahan hulluilla pelotellaan. (MK, 158)

Esimerkissä 4 on kyseessä resultatiivinen tilanne, jonka tunnistaa alkupe-
räistekstin lauseen akkusatiiviobjektista. Koska *pelottaa* on dynaaminen
irresultatiiviverbi, resultatiivisessa lauseessa se tarvitsee päätepidettä ilmai-
sevan adverbiaalain (tässä *pois*). Käännöksessä tämä näkyy siinä, että verbis-
tä on valittu prefiksillinen muoto *atbaidyti*. Käännöksessä ei ole käytetty
frekventatiivijohdosta esimerkissä 5, vaikka alkuperäistekstissä verbinä on
frekventatiivinen *pelotella*. Tämä on täysin luonnollista, sillä vaikka liettu-
assakin on frekventatiivijohdin *-inė-* (*važiuoti* 'ajaa' → *važinėti* 'ajella'), sitä
ei tietystikään käytetä aina samoin kuin suomessa. Varsinkin tässä tapauk-
sessa *pelottaa* ja *pelotella* -verbeillä on selvä merkitysero, joka ei liity pel-
kästään frekventatiivisuuteen, ja on siksi luonnollista, että kielessä on näille
merkityksille omat lekseeminsä. *Pelottaa*-verbin perusmerkitys onkin in-
transitiivinen, kuten lauseessa *Minua pelottaa*. Perusmerkityksessään *pelot-*
taa-verbillä on siis hyvin matala transitiivisuuden aste, joka esimerkin 4
lauseessa on nostettu korkealle; toimintaan on liitetty kuuluvaksi myös tulos
– tunkeutuja lähti pois talosta.

Esimerkin 5 lauseessa on *pelottaa*-verbin frekventatiivijohdos *pelotella*,
joka tarvitsee aina agentin, lause ??*Minua pelottelee* tuntuisi vajaalta. Tätä-
kin verbiä lienee kuitenkin mahdollista käyttää resultatiivisesti: *Me pelotel-*

tiin kaikki vieraat pois juhlista. Esimerkit 4 ja 5 ovat kyllä tendenssinmukaisia, mutta eivät todista minkään frekventatiivisuuden ja irresultatiivisuuden tiukan yhteyden puolesta. Liettuassa verbit on käännetty eri lekseemeillä, mutta morfologisesti molemmat verbit ovat samanlaisia: ne muodostuvat kausatiivijohtimista (-*dy-* ja -*din-*aines), mutta frekventatiivisuutta ei ole kummassakaan. Kieliopillisena erona sen sijaan on resultatiivisuus (prefiksillinen *atbaidyti* vs. prefiksitön *gąsdinti*).

Muita dynaamisia irresultatiiviverbejä ovat esimerkiksi monet kognitiota ja emootiota ilmaisevat verbit:

- (6) *Ji mėg-o savo instrument-q.* (DM, 35)
 hän pitää-3P.IMPF POSS **soitin-AKK**

Hän rakasti **soittokonettaan**. (KR, 28)

Ne ilmaisevat yksiselitteisen irresultatiivista tilannetta, joten silloin objekti on suomessa partitiivissa, kuten esimerkki 6 osoittaa.

Mentaalikausatiivit ovat tyypillisiä dynaamisia irresultatiiviverbejä. Ne ilmaisevat dynaamista tunnetilaa⁴.

- (7) *Tikriausiai ja nervin-a ir tai,*
 varmaan **hän.AKK** hermostuttaa-3P.PR myös se
kad ein-u pas jus valgy-ti. (DM, 76)
 että mennä-1SG.PR teidän luo syödä-INF

Entä jos sekin **häntä** hermostuttaa, että käyn teillä syömässä. (KR, 100)

- (8) *Zuikis juos labai sudomin-o.* (ZM, 13)
 jänis **he.AKK** kovasti kiinnostaa-3P.IMPF

Jänis kiinnosti **heitä** kovasti. (JV, 16)

⁴ Vertaa staattisiin mentaalisiin tiloihin: *Tiedän sen, Ymmärrän tämän asian*, jotka saavat akkusatiiviobjektin.

Esimerkkien 7 ja 8 kaltaisille mentaalikausatiiveille on ominaista, että niiden objekti on semanttiselta rooliltaan kokija. Subjekti taas on tilan aiheuttaja. Mentaalikausatiivin ilmaisema tunnetila on sellainen, että siihen ei ole helppo yhdistää mitään päätepestettä, esimerkiksi verbi *kiinnostaa* ei tunnu lainkaan hyväksyvän akkusatiiviobjektia: ??*Hän kiinnosti minut luokseen*. Niinpä tällaiset rakenteet lienevät aina irresultatiivisia ja siksi partitiiviobjektillisia. Tosin joillain mentaalikausatiiveilla on myös punktuaalinen merkitys, joka on resultatiivinen: *Hänen sanansa hermostuttivat minut* ~ 'saivat minut hermostumaan'.

Myös monet fyysistä kontaktia ilmaisevat verbit ovat dynaamisia irresultatiiviverbejä.

- (9) *Zuikis samgus uost-é* **Vatanen-q.** (ZM, 49)
 jänis iloinen nuuhkia-3P.IMPF **Vatanen-AKK**

Jänis nuuhki **Vatasta** iloisen kiihtyneenä. (JV, 65)

- (10) *Kodél jis pa-bučiav-o jos rank-q?* (DM, 45)
 miksi hän RES-suudella-3P.IMPF hän.GEN **käsi-AKK**

Miksi hän oli suudellut hänen **kättään?** (KR, 46)

Esimerkin 9 verbi *nuuhkia* on hyvin tyypillinen irresultatiiviverbi. Nuuhkiminen on duratiivista toimintaa, joka ei johda mihinkään päätepiteeseen eikä aiheuta mitään muutosta kohteessa. Esimerkin 10 tilanne suuteleminen puolestaan voisi olla hyvinkin punktuaalinen, mutta koska suuteleminen ei aiheuta mitään varsinaista muutosta kohteessa, tai tekoa seuraava tila hahmottuu identtiseksi edeltävän tilan kanssa, lause on irresultatiivinen ja objekti on suomessa partitiivissa.

Dynaamisia irresultatiiviverbejä ovat myös edestakaista liikettä ilmaisevat verbit:

- (11) *Kuri laikq lank-iaiu muzikos mokykl-q.* (DM, 43)
 jonkin aikaa käydä-1SG.IMPF **musiikkiopisto-AKK**

Kävin kyllä jonkun aikaa **musiikkiopistoa**. (KR, 43)

- (12) *Ei, ei, purt-é jis Jos-ę.* (MV, 88)
 hei hei ravistaa-3P.IMPF hän **Joose-AKK**

Hei hei, hän ravisteli **Joosea**. (MK, 131)

Esimerkit 11 ja 12 ovat irresultatiivisia, mutta tietyllä tapaa kuitenkin rajattuja. Esimerkin 11 verbi *käydä* ilmaisee tyyppillisesti yhtä kertaluontoista meno-paluu-skeemaista liikettä (esimerkiksi *kävin kaupassa*). Tässä tapauksessa *kävin musiikkiopistoa* tulkittuu kuitenkin habituaaliseksi. Habituaalinen tulkinta johtuu nimenomaan objektin partitiivimuotoisuuden takia, sillä akkusatiivimuoto *kävin musiikkiopiston* aiheuttaisi sille resultatiivisen tulkinnan ’suoritin musiikkiopiston’. Esimerkissä 11 on huomionarvoista se, että lauseessa on rajattu temporaalinen kehys, jota ilmaisee adverbiaalilauseke *jonkun aikaa*. Tilanne voisi olla vaikka kuinka tarkasti rajattu (esimerkiksi *Kävin musiikkiopistoa kolme viikkoa*), mutta tällainen rajaaminen ei vaikuta objektin sijaan, koska rajaaminen tapahtuu ydinlauseen ulkopuolella (Lindstedt 1984: 27). Esimerkin 12 lause taas on lausetasolla temporaalisesti rajaamaton. Se rajautuu kuitenkin tekstuaalisesti edeltävään ja seuraavaan tilanteeseen kerronnassa. Kotekstissa lause sisältyy dialogiin, siinä itsensäankin on mukana sitaatti *Hei hei*, jota tosin ei ole merkitty sitaatiksi, mutta joka sellaiseksi kuitenkin yksiselitteisesti tulkittuu. Dialogin edellinen ja seuraava vuoro rajaavat siis ravistelemistilanteen sen ulkopuolelta käsin. Lauseet 11 ja 12 edustavatkin siten nk. ei-totaalista rajattua, joka ei perustu tilanteen omiin ominaisuuksiin, vaan ulkopuoliseen rajaukseen (Larjavarra 1991: 375, 378; Lindstedt 1984: 24–27).

Dynaamiset irresultatiiviverbit kuvaavat siis luonteeltaan rajaamatonta toimintaa. Dynaamista ja päämäärätöntä toimintaa sisältävä tilanne voidaan

kuitenkin joissain tapauksissa hahmottaa siten, että siihen liitetäänkin kuuluvaksi myös jokin tulos, jolloin saadaan resultatiivinen tilanne (ks. esimerkki 4). Koska toiminnan luonteen perusteella ei useinkaan ole ollenkaan selvää, minkälaisesta tuloksesta voisi olla kysymys, tarvitaan asiaan lisää selvennystä, ja siihen tehtävään lauseeseen lisätään adverbiaali, klassinen esimerkki tästä on Eino Leinin runon säe *Rakastin sinut rappiolle*.

- (13) *Ar tau patink-a vairuo-ti mašin-q?* (PV, 173)
 INT sinä.DAT miellyttää-3P.PR ajaa-INF **auto-AKK**

Tykkääks sä ajaa **autoa**? (EA, 78)

- (14) *Peltola -- už-ved-ě ir taip greitai*
 Peltola RES-käynnistää-3P.IMPF ja niin nopeasti
ja iš-aidin-o iš garaž-o --. (PV, 118)
se.AKK RES-ajaa-3P.IMPF autotallista

Peltola -- käynnisti auton ja ajoi **sen** pihalle --. (EA, 7)

Esimerkeissä 13 ja 14 on *ajaa*-verbi, joka merkitsee tässä tietynlaista kulkuvälineen kuljettamista. Merkitykseen ei itsessään sisälly mitään päätepistettä, jonka perusteella verbiä voisi käyttää resultatiivisesti. Silti ajamistilanne voi joskus olla sellainen, että siihen on tarkoituksenmukaista liittää päätepieste, kuten esimerkissä 14. Tällöin akkusatiiviobjekti on aivan luonnollinen, mutta oireellista on, että se ei yksinään riitä. Verbi ja objekti eivät vielä pelkästään kerro riittävän tarkasti, minkälaisesta rajan saavuttamisesta on kysymys, vaan päätepieste täytyy kielentää erikseen (esim. Leino 1991: 155). 14:ssä se on ilmaistu paikan adverbiaalilla *pihalle*. Liettuassa päätepieste täsmennetään prepositiolausekkeella *iš garažo* 'autotallista', jossa prepositio *iš* on sama morfeemi kuin verbin prefiksi, jolloin syntyy sidos teon ja sen päätepiesteen välille.

Dynaamisten irresultatiivien lailla käyttäytyvät myös sellaiset punktuuaaliset verbit, joiden skeemaan ei sisälly mitään muutosta. Tällaisia ovat muun muassa monet momentaanijohdokset, kuten *potkaista*, *hipaista* ja *tönäistä*.

Ne eivät myöskään yksinään voi saada suomessa akkusatiiviobjektia, vaan vaativat adverbiaalinen. Irresultatiivisena momentaanijohdokset käyttäytyvät normaalisti partitiiviobjektilla ja ilman adverbialia:

- (15) *Ji slapta stum-d-ė mažesni-us vaik-us.* (PV, 127)
 hän salaa tönä-FREKV-3P.IMPF **pienempi-PL.AKK lapsi-PL.AKK**

Se potkaisi salaa **pienempiä lapsia** -- (EA, 18)

Esimerkissä 15 alkuperäistekstissä on verbinä *potkaisi*, mutta jostain syystä kääntäjä on muuttanut sen tönimiseksi (*stumti* 'työntää' → *stumdyti* : *stumde* (iter.) 'tönä'; 'potkaista' olisi *spirti* [LKŽ]). Kotekstin perusteella kyseessä on joka tapauksessa frekventatiivinen tilanne, jossa lapset istuvat takapenkillä, ja isosisko kiusaa pienempiä sisaruksiaan matkan aikana. Suomessa frekventatiivisuus ei näy kielipolisesti eikä leksikaalisesti tässä lauseessa mitenkään, mutta jo objektin monikollisuus viittaa siihen, että potkaisuja oli useita; montaa ihmistä ei liene mahdollista potkaista yhtä aikaa. Liettuannos peilaa tilannetta frekventatiivijohtimella *-d(y)-* ja prefiksittömällä verbimuodolla.

Seuraavissa esimerkeissä 16 ja 17 *tönäistä*-verbi on resultatiivisena. Liettuaksi lauseiden aspekti on käännetty eri tavalla:

- (16) *Jis nu-stum-ė berniuk-q.* (MV, 75)
 hän RES-työntää-3P.IMPF **poika-AKK**

Hän tönäisi **pojan** pois. (MK, 112)

- (17) *Pašnekovas stum-telė-jo jį*
 puhelukumppani työntää-MOM-3P.IMPF **hän.AKK**
ant susilenkusio. (MV, 12)
 päälle kyyristyneen

Puhelukumppani tönäisi **hänet** takana kyyristelevän miehen yli. (MK, 17)

Molemmissa esimerkeissä 16 ja 17 on *tönäistä*-verbi on resultatiivisena; lauseessa on akkusatiiviobjekti ja toiminnan päätepistettä ilmaiseva adverbiaali. Esimerkit valaisevat hyvin liettuan aspektia, koska sama alkuperäistekstin verbi on käännetty aspektuaalisesti näissä esimerkeissä eri tavoin. 16:ssa verbi on käännetty prefiksillisellä verbimuodolla *nustumė*, kun taas 17:ssa verbissä ei ole prefiksiä, mutta sen sijaan siinä on momentaanijohdos *stumtelėjo*, jossa *-telė*-johdin ilmaisee momentaanisuutta. Syy tähän voisi olla, että liettuassa ei ole adverbiaalia, joka ilmaisisi samaa kuin suomen *pois*. Samaa merkitystä ilmaisee esimerkissä 16:kin käytetty prefiksi *nu*-sekä samankantainen prepositio *nuo*, joka vaatii jälkeensä genetiivimuotoisen NP:n ja jonka merkitys on 'pois päin jostakin'. Tässä siis prefiksin perusmerkitys on sopusoinnussa alkuperäistekstin merkityksen kanssa. Esimerkissä 17 *nustumė*-muodon *nu*-prefiksi ilmaisee resultatiivisen aspektin ohella liikkeen suuntaa ('pois'), mikä on ristiriidassa adverbiaalilausekkeen merkityksen (*takana kyyristelevän miehen yli*) kanssa. Kääntäjä on joutunut muokkaamaan lauseen aspektia toisin – johtamalla – ja kääntänyt suomen adverbiaalilausekkeen erillisellä prepositiolausekkeella *ant susilenkusio* 'kyyrityneen yli/päälle'. Liettuassa johtaminen onkin vaihtoehtoinen keino muokata lauseen aspektia juuri sen takia, että prefikseillä on muitakin tehtäviä kuin puhdas aspektuaalisuuden ilmaiseminen.

3.1.1.3 Punktuaaliset resultatiiviverbit

Punktuaaliset resultatiiviverbit ilmaisevat sellaista toimintaa, jossa ei ole aikaulottuvuutta ollenkaan. Siksi ne eivät ole joustavia kieliopilliselle aspektille, vaan käyttäytyvät yksipuolisen resultatiivisesti. Tällöin objekti on suomessa akkusatiivissa, ja liettuassa samoin.

- (18) *Jis nu-žud-ė ja.* (PV, 224)
 hän RES-tappaa-3P.IMPF **hän.AKK**

Hän oli tappanut **sen**. (EA, 143)

Esimerkin 18 verbi *tappaa* kuvaa tekoa, joka kestää hyvin vähän aikaa ja joka ei voi jäädä vajaaksi. Tilanne koostuu vain yhdestä pisteestä: siitä, jossa jonkin teon seurauksena kohde kuolee. Koska *tappaa*-verbi on volitionaalinen, progressiivisessa lauseessa se voisi esiintyä irresultatiivisenakin (esim. *Tässä kuvassa isoisä tappaa kukkoa*), mutta tässä aineistossa ei sellaista tapausta esiintynyt.

Sen sijaan ei-volitionaaliset verbit eivät voi esiintyä irresultatiivisina vaan ainoastaan resultatiivisina, kuten esimerkeissä 19 ja 20:

- (19) *José Kepilia front-e ant kelio rad-o virvut-e.* (MV, 5)
 Joose Keppilä rintama-LOK tieltä löytää-3P.IMPF **köysi-AKK**

Keppilän Joose löysi **köyden** keskeltä huoltotietä. (MK, 5)

- (20) -- *atrod-o, žmogus nukrit-ēs*
 näyttää-3P.PR ihminen pudota-PART.PF
prarad-o sqmon-e. (ZM, 63)
 menettää⁵-3P.IMPF **tajunta-AKK**

-- mies näytti menettäneen **tajuntansa**. (JV, 84)

Esimerkit 19 ja 20 ovat jo verbiensä *löytää* ja *menettää* punktuaalisten ja ei-volitionaalisten merkitystensä perusteella resultatiivisia, joten objektit ovat kummassakin kielessä akkusatiivissa. Liettuassa esimerkin 20 verbi on käännetty prefiksittömällä verbimuodolla *rasti*⁶, joka on vaihtoehtoinen prefiksillisen muodon kanssa.

⁵ Esimerkin 20 verbin *prarasti* 'menettää' kantana on edellisen lauseen *rasti* 'löytää', johon on lisätty prefiksi *pra-*. Tällä ei kuitenkaan ole tekemistä resultatiivisuuden kanssa, koska *rasti* on jo luonnostaan resultatiivinen, joten prefiksillä on vain leksikaalista merkitystä modifioiva funktio, ei aspektuaalista funktiota. Niinpä *prarasti* on leksikaalistunut omaksi merkitykseksensä, joten en analysoi sen prefiksiä erillään itse verbistä.

⁶ Löytää-verbin taivutusparadigma liettuassa sisältää äänne- ja muoto-eroja: *rasti* : *randa* : *rado* (infinitiivi : 3p. presens : 3p. imperfekti).

Myös momentaanijohdokset ilmaisevat punktuaalisia tilanteita, jotka käyttäytyvät lähes yksinomaan resultatiivisesti, mikäli niihin kuuluu jokin muutos.

- (21) *Vatanen-as* *at-plěš-ě* *dur-is* (ZM, 63)
 Vatanen-NOM RES.auki-repiä-3P.IMPF **ovi-AKK**

Vatanen riuhtaisi **oven** auki. (JV, 85)

Esimerkissä 21 on kyseessä voimakkaan transitiivinen tilanne. Agenttina on tietoinen olio, joka toimii tahdonalaisesti ja aktiivisesti. Teko on punktuaalinen, mikä käy ilmi momentaanijohtimesta *-ais-*. Akkusatiiviobjekti ja pääte-pistettä ilmaiseva adverbialiaali *auki* tukevat tätä tulkintaa osaltaan. Liettuassa on lauseen resultatiivisuuden takia prefiksillinen verbimuoto, mutta varsinainen punktuaalisuus ei näy lauseen kieliopissa mitenkään. Prefiksillä on tässä lauseessa kaksi funktiota, jotka tällä kertaa ovat sopusoinnussa toistensa kanssa. *At-*prefiksin leksikaalinen perusfunktio on ilmaista suuntaa puhujaa kohti (*eiti* 'mennä' → *ateiti* 'tulla'), sen yksi tavallisimmista erityismerkityksistä on 'auki' (*atidaryti* 'avata', *atsukti* 'kiertää auki [esim. kansi]'). Niinpä tässä lauseessa prefiksi sekä ilmaisee lauseen resultatiivisuutta että määrittää kuvatun toiminnan suuntaa, kun suomessa mainittujen merkitysten ilmaiseminen jakautuu objektin sijan ja adverbialin kesken.

Kuten oli laita frekventatiiviverbienkin kohdalla, myöskään morfologinen punktuaalisuus eli momentaanisuus ei yksin riitä muuttamaan lausetta resultatiiviseksi (Larjavaara 1991: 377). Itse asiassa on olemassa monia momentaanijohdoksia, jotka ovat kyllä temporaalisesti ja käsitteellisestikin rajattuja, mutta silti irresultatiivisia, koska niiden ilmaisema toiminta ei aiheuta kohteessa mitään kategorista muutosta. Tällaisia ovat monet kontaktia ilmaisevat verbit, kuten *potkaista*, *hipaista* ja *tönäistä*, joita käsittelin edellisessä luvussa 3.1.1.2.

3.1.2 Kieliopillinen vaihtelu

Kieliopillinen aspekti toimii sellaisilla verbeillä, jotka käyttäytyvät aspektuaalisesti useammalla kuin yhdellä tavalla. Semanttisella tasolla niiden ilmaisema toiminta voidaan nähdä rajattuna tai rajaamattomana, syntaktisella tasolla ne voivat suomessa saada akkusatiivi- tai partitiiviobjektin. Tällaisten verbien täytyy siis olla ensinnäkin resultatiivisia, toisin sanoen niiden skeemaan täytyy sisältyä jokin päätepiiste, jotta toiminta olisi mahdollista nähdä rajattuna. Verbien täytyy olla myös duratiivisia, jotta jonkinlainen irresultatiivisuus olisi mahdollista⁷.

Tarkastelen tässä luvussa, mitä eri merkityksiä kieliopilliseen objektin sijavaihteluun suomessa liittyy. Liettuassahan objektin sija ei vaihtele aspektin mukaan, joten kaikissa tämänkin luvun esimerkeissä liettuassa on akkusatiiviobjekti. Liettuassa aspektiero näkyy lauseissa verbin prefiksaatiossa: perusperiaatteen mukaan resultatiivisessa lauseessa verbiin liitetään prefiksi, irresultatiivisessa puolestaan ei. Käytännössä aspektin merkitseminen on liettuassa monimutkaisempaa, sillä prefikseillä on myös muita funktioita aspektin ilmaisemisen lisäksi, kuten nähtiin esimerkeissä 16 ja 17.

Monilla resultatiiviverbeillä on skeema, joka jo itsessään määrää kussakin tilanteessa, minkälainen toiminta voidaan hahmottaa rajatuksi ja minkälainen rajaamattomaksi (esim. Larjavaara 1991: 388).

- (22) *Per-šov-ęs* *feldfel-bel-i*, *jaunesnysis* *seržantas*
RES-ampua-PART.PF **vääpeli-AKK** nuorempi kersantti
visai *netek-o* *prot-o*. (MV, 65)
kokonaan menettää-3P.IMPF järki-GEN

Alikersantti oli **vääpelin** ammuttuaan menettänyt järkensä risatkin. (MK, 96)

⁷ Semanttinen irresultatiivisuus ei toki vaadi duratiivisuutta; myös monet momentaaniverbit ovat irresultatiivisia, kuten lauseessa *Kuka minua potkaisi?* Tällaiset verbit eivät kuitenkaan sellaisenaan voi muodostaa resultatiivista lausetta *?Joku potkaisi minut*, joten en käsittele niitä tässä luvussa vaan leksikaalisen aspektin yhteydessä luvussa 3.1.1.

- (23) *Dievas man ne-atlei-s už tai, kad*
 Jumala minä.DAT NEG-antaa.anteeksi-FUT.3P sitä että
per-šov-iau jo vienatini-o sūn-aus kel-i. (ZM, 59)
 läpi-ampua-1SG.IMPF hänen **ainoa-GEN poika-GEN polvi-AKK**

Miten Jumala voi antaa minulle anteeksi, että olen ampunut hänen **ainokaista poikaansa polveen**. (JV, 82)

Esimerkeissä 22 ja 23 verbinä on *ampua* (liet. *šauti*⁸), jota on perinteisesti käytetty paljon suomen kieliopillisen objektin sijanvaihtelun havainnollistamisessa (esim. Kiparsky 1998: 267; Larjavaara 1991: 389; Leino 1991: 141 sekä Vilkuna 1996: 121). Se on hyvä esimerkki siitä syystä, että se osoittaa, että mikään yksittäinen tekijä – esimerkiksi teon päätyneisyys tai muutoksellisuus – ei ole rajattuuden kriteerinä kaikissa kieliopillisen sija-vaihtelun tapauksissa, vaan jokaisella verbillä tai verbiryhmällä on oma skeemansa, jonka mukaan rajattuus ja rajaamattomuus määräytyvät.

Esimerkissä 22 on suomessa akkusatiiviobjekti, joten ainoa tulkintavaihtoetohto on 'ampua kuoliaaksi', kun objektin tarkoite on elollinen olento. Esimerkissä 23 on kaksi eri argumenttia, jotka ilmaisevat ampumisen kohdetta: partitiivimuotoinen *ainokaista poikaansa* sekä illatiivimuotoinen *polveen*. Partitiivimuotoinen argumentti ilmaisee, mihin yksilöön ampuminen kohdistui, ja illatiivimuotoinen argumentti tarkoittaa, mihin kohtaan laukaus osui, mutta samalla partitiivi viittaa siihen, että kohde ei kuollut. Liettuannoksessa argumentit on käännetty hieman toisin. Kääntäjä on koodannut alkuperäistekstin illatiivimuotoisen argumentin *polveen* objektiksi ja tehnyt alkuperäisestä objektista *ainokaista poikaansa* sille genetiiviattribuutin sekä modifioinut verbiä lisäämällä siihen prefiksin *per-* 'läpi'. Kirjaimellisesti lause merkitsee siis 'ammuin hänen ainoan poikansa polven puhki'.

Sekä suomessa että liettuassa olisi useampia mahdollisuuksia rakentaa esimerkin 23 tilannetta kuvaava lause, toisin sanoen puhuja tai kirjoittaja voi valita, minkä elementin hän koodaa objektiksi ja mitkä muiksi lauseenjäsent-

⁸ Ampua-verbi sisältää liettuassa ääntenmuutoksia: *šauti* : *šauna* : *šovė* (infinitiivi : 3p. preesens : 3p. imperfekti).

niksi. Tämä on niinkutsuttua partonomista vaihtelua (Pajunen 2001: 239). Tämän työn kannalta olennaista kuitenkin on, että suomessa objektin sijavalinta kertoo jotain teon tuloksesta, mutta koska liettuassa tämä ei ole mahdollista, kääntäjä joutuu modifioimaan lausetta muulla tavoin saadakseen aikaan samanlaisen merkityksen. Esimerkin 23 tapauksessa kääntäjä on muokannut lauseenjäsenten rooleja sekä verbin merkitystä.

Toisenlainen skeema on seuraavien esimerkkien *kantaa*-verbillä.

- (24) *Tu tikrai pa-jég-s-i nešti veršel-ĭ* (ZM, 50)
 sinä varmasti RES-jaksaa-FUT-2S kantaa **vasikka-AKK**

Kyllä sinä jaksat kantaa **vasikan**. (JV, 68)

- (25) *Vienas kažk-q dar-ě,*
 yksi jotain-AKK tehdä-3P.IMPF
antras neš-ě dantrači-us. (PV, 117)
 toinen kantaa-3P.IMPF **hammasratas-PL.AKK**

Yksi teki jotain, toinen kantoi **hammasratasta** sylissään –. (EA, 5)

Kantaa ilmaise tietynlaista kohteen liikuttamista paikasta toiseen. Kantaminen itsessään voisi periaatteessa jatkua loputtomiin. Skeeman täytyminen kuitenkin vaatii jonkin päämäärän, jonne kannettava lopulta päättyy. Esimerkin 24 tilanne on futuurinen: henkilön täytyy toimittaa lehmä ja vasikka tiettyyn määränpäähän. Määränpäästä puhutaan saavutettuna, joten skeema täyttyy ja siksi objekti on akkusatiivissa. Esimerkissä 25 sen sijaan kantamisella ei ole mitään päämäärää, vaan kyseessä on tilanteen kuvailu. Tilanne toimii taustana toiselle tilanteelle, jolloin liikuttamisen määränpäättä ei ole relevanttia ilmaista. Siksi lause onkin irresultatiivinen ja suomen objekti partitiivissa. Liettuannoksissa on käytetty samaa verbiä *nešti* 'kantaa'. Esimerkissä 24 liettuannoksessa on resultatiivinen prefiksi, tosin apuverbiin liittyneenä, ja 25:ssä verbi on ilman prefiksiä.

Monissa tapauksissa verbin skeema ei yksinään riitä määrittämään lauseen resultatiivisuutta vaan objektin sijaa tarkastellessa täytyy ottaa huomi-

oon verbin lisäksi objekti. Tällöin objektin tarkoitteen rajat määrittävät sen päätepisteen, jonka perusteella toiminta luokitellaan joko rajatuksi tai rajaamattomaksi. Objektin tarkoitteen on siis oltava rajallinen; rajat määrittävät, milloin verbin ilmaisema toiminta on edennyt kohteessa siihen pisteeseen, että se ei voi enää jatkua vaan vain toistua. Objektin tarkoitteen on myös oltava jaollinen tai ainakin osittuva, jotta myös irresultatiivisuus olisi mahdollista.

- (26) *Išviet-e* *vokieči-ai* *pa-si-stat-ė*
käymälä-AKK saksalainen-PL RES-REFL-rakentaa-3P.IMPF
mišk-e *už stot-ies* -- . (MV, 82)
 metsä-LOK aseman taakse

Kenttäkäymälänsä saksalaiset rakensivat aseman taakse --. (MK, 122)

- (27) *Gal* *jos* *dar* *lipd-ė* ***lizd-q.*** (ZM, 10)
 ehkä ne vielä rakentaa-3P.IMPF **pesä-AKK**

-- ne [pääskysel] kai rakensivat vielä **pesäänsä**. (JV, 12)

Esimerkkien 26 ja 27 verbin *rakentaa* aspektin voi hahmottaa vain yhdessä objektin kanssa. *Rakentaa*-verbin skeemassa ei itsessään ole mitään päätepistettä, jonka perusteella kaikenlainen rakentaminen voitaisiin tulkita joko rajatuksi tai rajaamattomaksi. Rakentaminen itsessään voisi siis periaatteessa jatkua loputtomiin. Mutta sen sijaan rakennettavan entiteetin rajat toimivat koko tilanteen rajoina, joiden perusteella puhuja määrittää tilannetta kuvaavan lauseen aspektin. Esimerkissä 26 akkusatiiviobjekti ilmoittaa, että objektin tarkoite kenttäkäymälä on valmis, eikä sen rakentaminen voi siltä osin enää jatkua. Esimerkissä 27 taas on partitiiviobjekti, jolloin ainoa tulkintavaihtoehto on, että rakentamisen kohde pesä ei ehkä ole vielä valmis.

Seuraavat esimerkit 28 ja 29 osoittavat, että suomen objektin sijavaihtelu on aspektin kautta yhteydessä myös tempuksiin.

- (28) *Kur* *jq* *pa-dē-ti?* (DM, 116)
minne **se.AKK** RES-panna-INF

Mihinkä **se** nyt pannaan? (KR, 168)

- (29) *Kur* *jq* *vež-a?* (PV, 135)
minne **se.AKK** viedä-3P.PR

Mihin **sitä** viedään? (EA, 29)

Molemmissa lauseissa objektina on pronomini, mutta kotekstista käy ilmi, että kummassakin tapauksessa on kyseessä jaoton olio: 28:ssa on tuotu jouluuusi kotiin ja ihmetellään, mihin sen voisi laittaa; 29:ssä traktori vetää saunamökkiä peräkärriellä, ja ohikulkijat kyselevät, mihin se on matkalla. Alkuperäistekstin lauseet ovat rakenteeltaan melko samanlaiset, ne ovat passiivin preesensissä, niissä on sama kysymyssana ja objektina on *se*-pronomini. Ne eroavat toisistaan verbin aspektin sekä objektin sijan perusteella, mutta juuri nämä erot aiheuttavat niille erilaisen temporaalisen tulkinnan. 28:n akkusatiiviobjekti vaatii tulkitsemaan lauseen resultatiiviseksi, ja preesens puolestaan vaatii tulkitsemaan tilanteen tällä hetkellä tapahtuvaksi. Mutta koska resultatiivisella lauseella ei voi olla aitoa preesenssiä, sillä nykyhetki on rajaamaton ja liikkuu koko ajan eteenpäin, tulkittuu se väistämättä futuuriseksi. 29 taas tulkittuu progressiiviseksi, sillä partitiiviobjekti ohjaa käsittämään tilanteen keskeneräiseksi, ja preesensin takia se on käsitettävä parhaillaan käynnissä olevaksi prosessiksi (samanlaisen analyysin on tehnyt Larjavaara 1991: 387–8). Tässä objektin sija siis muuttaa paitsi lauseen aspektuaalista, myös temporaalista tulkintaa. Lauseen 28 funktio on ohjeenhakukysymys, ja liettuassa se onkin käännetty infinitiivillä, joka on yksi tapa ilmaista direktiiviä. 29:ssä suomen passiivi on käännetty 3. persoonan muodolla, joka ilman subjektia tulkitaan passiiviseksi (Ambrazas 1997: 268–9).

Vaikka verbin skeeman mukainen rajattuus täytyisikin, objektin sijavaihtelulla voidaan suomessa ilmaista, käsitetäänkö teon tulos kategoriseksi

muutokseksi vai ei. Tai lievemmin: käsitetäänkö tapahtuman jälkeinen tila identtiseksi tapahtumaa edeltäneen tilan kanssa (Leino 1991: 172). Tällaista oppositiota havainnollistavat esimerkit 30 ja 31.

- (30) *Jei -- jis -- kils-tel-dav-o* *koj-q* *kas nors*
 jos hän nostaa-MOM-HAB-3P.IMPF **jalka-AKK** joku
pul-dav-o *ir nu-trauk-dav-o* *bat-q*. (PV, 118)
 rynnätä-HAB-3P.IMPF ja RES-vetää-HAB-3P IMPF kenkä-AKK

Jos se -- nosti **jalkansa**, joku niistä hyökkäsi sen saappaaseen kiinni ja veti sen jalasta. (EA, 6)

- (31) *Kažkas pa-kél-é* *Jos-ès* *koj-q* *ir*
 joku RES-nostaa-3P.IMPF Joose-GEN **jalka-AKK** ja
pa-leid-o *ant žemės*. (MV, 48)
 RES-päästää-3P.IMPF maahan

Joku nosti Joosen **jalkaa** ja päästi sen hyvässä toivossa putoamaan. (MK, 71)

Molemmissa esimerkeissä on sama verbi *nostaa* ja sama objekti *jalka*. 30:ssä objekti on suomessa akkusatiivissa, 31:ssä taas partitiivissa. *Nostaa*-verbin skeema on sellainen, jossa agentti liikuttaa kohdetta ylöspäin. Lauseissa 30 ja 31 tämä skeema täyttyy, mutta silti esimerkissä 31 objektin on partitiivissa. Tämä selittyy sillä, että nostamisen tulos – jalka ylhäällä – ei kestä kauan, heti sen jälkeen kohde päästetään takaisin alkuperäiseen asentoonsa, jolloin tilanne on täsmälleen samanlainen kuin ennen nostamistakin. Tässä siis objektin partitiivimuotoisuus kertoo siitä, että teon jälkeinen tila käsitetään samanlaiseksi tekoa edeltävän tilan kanssa. Tapahtumaa edeltävän ja seuraavan tilan identtisyys ei toki välttämättä ole aina näin selvärajaista. Monesti on vain näkökulmakysymys, onko kyseessä kategorinen muutos vai ei (aihetta on perusteellisemmin käsitelty Leino 1991: 168–172).

Liettuassa tunnetaan myös tapaus, jolloin objektin sija vaihtelee sen mukaan, onko lauseen ilmaisema muutos pysyvää vai väliaikaista (Šukys 1998:

106–7). Esimerkiksi *Duok man peili-o* (Anna minulle veitsi-GEN) implikoi, että veistä tarvitaan vain hetken, kun taas lause *Duok man peil-i* (Anna minulle veitsi-AKK) täytyy tulkita niin, että puhuja pyytää veitsen pitkäksi aikaa, kenties omakseen (mts.). Tätä vaihtelua tavataan kaikkein eniten Itä-Liettuan murteissa, mutta sitä pidetään myös yleisesti koko kieltä rikastuttavana piirteenä (Šukys 1998: 107). Itä-Liettuassa Aukštaitijan murteissa tavataan myös laajempaa genetiiviobjektin käyttöä, joka liittyy aspektuaalisuuteen siten, että kyseessä on aina lyhytaikainen toiminta (esimerkiksi *Televizori-aus žiūrėjau* 'televisio-GEN katsoin' tai *Laikrašči-o paskaitau* 'sanomalehti-GEN luen'), kun taas pidempiaikaisessa toiminnassa käytetään normaalia akkusatiiviobjektia (Šukys 1998: 107). Tämän voi epäillä liittyvän myös muutoksellisuuteen, kuten suomen vastaavat lauseet, mutta koska asiasta ei ole riittävästi tutkimustietoa, eikä tämänkään työn aineistossa löydy valaisevia esimerkkejä, en voi tässä yhteydessä viedä analyysia pidemmälle.

3.2.1 Kompleksiset lauseet

Tässä luvussa käsittelen objektin sijaa lauseissa, joissa on kompleksinen verbilauseke. Varsinaista verbin ja objektin välistä liittoa saattaa edeltää muita verbejä, jotka vaikuttavat koko lauseen aspektiin. Tällöin objektin sija saattaa vaihdella riippuen siitä, miten lause hahmotetaan ja mitä alaa objektin sijan ilmaisema rajattuus tai rajaamattomuus koskee.

Suomessa objektin sijaan voivat vaikuttaa ensinnäkin toiminnan alkamista ilmaisevat verbit *alkaa*, *ruveta* ja *ryhtyä*, kun niitä seuraa transitiivi-verbi ja sen objekti. Kun kohdistetaan huomio toiminnan alkamiseen, se saattaa estää varsinaisen tilanteen näkemistä kokonaisuutena, joten tällaiset rakenteet ovat usein irresultatiivisia. Kaikilla verbeillä edellämainitunlaiset apuverbit eivät ole luontevia, nimittäin punktuaalisilla ei-volitionaalisilla verbeillä kuten *löytää*, *menettää* ja *huomata*. Ne eivät kuitenkaan ilmaise pelkästään volitionaalista aikomista, vaan myös puhtaasti ei-volitionaalista

toiminnan alkua, esimerkiksi lauseessa *Hän alkoi vajota*, mutta silloin tilanteen täytyy olla sen verran duratiivinen, että siinä voidaan erottaa alkamisvaihe varsinaisesta tilanteesta.

Tämä vaihtelu liittyy aspektiin, joten liettuassa objektin sija ei vaihtele näissä tapauksissa. Suomessa objektin sijoissa esiintyy siten vaihtelua, liettuassa taas on aina akkusatiiviobjekti.

- (32) *Budétojas* – – *ém-é* *skaičiuo-ti* **pinig-us.** (ZM, 26)
 päivystäjä alkaa-3P.IMPF laskea-INF **raha-PL.AKK**

Päivystäjä – – alkoi sitten laskea **rahoja**. (JV, 33)

Esimerkissä 32 kotekstista käy ilmi, että kyseessä ovat tietyt rahat, joten objektin partitiivimuotoisuus tulkittuu yksiselitteisesti verbiin liittyväksi. Lause myös edempänä luvussa 3.2.2 esitettävään esimerkkiin 62, jossa myös on transitiiviverbinä sama *laskea*, mutta resultatiivisena. Aineistosta löytyi ainoastaan yksi esimerkki, jossa alkava toiminta on esitetty resultatiivisena:

- (33) [*Peltola*] *ém-é* *švarin-ti* **mašin-q.** (PV, 153)
 alkaa-3P.IMPF puhdistaa-INF **auto-AKK**

[*Peltola*] alkoi pyyhkiä **auton** puhtaaksi. (EA, 52)

Esimerkissä 33 *alkaa*-rakenne on saanut akkusatiiviobjektin, mutta myös partitiiviobjekti olisi yhtä luonteva, ehkä jopa luontevampi *Peltola alkoi pyyhkiä autoa puhtaaksi*. Lauseessa on päätepidetty ilmaiseva adverbiaali *puhtaaksi*, joka myös nostaa osaltaan lauseen transitiivisuuden astetta ja saattaa jo itsessään laukaista akkusatiiviobjektin.

Toinen tapaus, jossa lauseen aspekti muodostuu kompleksisessa verbi-lausekkeessa, on yrittämismerkityksiset lauseet. Yrittämismerkitys aiheuttaa niin ikään vaihtelua koko lauseen aspektiin, sillä yrittäminen ei vielä takaa onnistumista ja rajan saavuttamista. Jos yrittämismerkitys käsitetään erilliseksi varsinaisesta verbi-objekti-rakenteesta, objektin sija riippuu pelkäs-

tään tämän neksuksen omasta aspektista. Jos taas objektin sija ilmaisee koko verbiketjun *yrittää* + infinitiivi aspektia, se on partitiivi, vaikka pelkkä neksus olisikin resultatiivinen.

Esimerkissä 34 on *yrittää*-verbi, johon liittyvässä neksuksessa on partitiiviobjekti.

- (34) *Vatanen-as mēgin-o išvy-ti paukšt-i*
 Vatanen-NOM yrittää-3P.IMPF karkottaa-INF **lintu-AKK**
iš savo salel-ēs --. (ZM, 74)
 PREP POSS saareke-GEN

Vaikka Vatanen yritti karkottaa **lintua** saarekkeestaan --. (JV, 102)

Esimerkin 34 tilanteessa ydinlauseen teko, linnun karkottaminen, olisi sellaisenaan resultatiivinen, partitiiviobjektillinen lause *Hän karkotti lintua* kuulostaisi oudolta, joten partitiiviobjektin motivoijaksi täytyy tulkita *yrittää*-apuverbi. Kotekstista käy myös yksiselitteisesti ilmi, että karkotus ei onnistunut, mutta kuten seuraavista esimerkeistä näemme, tuloksellisuus ei yksin vaikuta objektin sijaan.

Vaikka yrittämisenäkökulma itsessään sisältää irresultatiivisen merkityksen, puhuja voi hahmottaa sen erillään varsinaisesta tilanteesta ja sen aspektista. Siksi yrittämismerkityksiset lauseet voivat yhtä hyvin olla myös resultatiivisia kokonaisuuksia, kuten esimerkeissä 35 ja 36.

- (35) *Jurjo band-é pa-im-ti ja i gleb-i*
 Yrjö yrittää-3P.IMPF RES-ottaa-INF **hän.AKK** syliin
bet ji su-smuk-o ant grind-ų --. (DM, 71)
 mutta hän RES-vajota-3P.IMPF lattialle

Yrjö yritti ottaa **hänet** syliinsä, mutta hän vaipui maahan --. (KR, 91)

- (36) -- *pa-mēgin-o lent-ose pra-grėž-ti skyl-ę. (PV, 147)*
 RES-yrittää-3P.IMPF lauta-PL.LOK RES-porata-INF **reikä-AKK**

-- koetti porata takapyörällä lankkuihin **reiän**. (EA, 45)

Esimerkeissä 35 ja 36 on molemmissa akkusatiiviobjekti, vaikka tilanteet ovat semanttisesti selvästi irresultatiivisia: 35:ssä sivulause kertoo, että se mitä yritettiin tehdä, ei onnistunut. Esimerkissä 36 kotekstista käy ilmi, että reikää ei todellakaan syntynyt lankkuihin, vaan kyseessä on kielikuva: poika vinguttaa mopon rengasta laiturin lankkuja vasten. Kummassakaan tapauksessa siis syntaktinen resultatiivisuus ei liity semanttiseen tuloksellisuuteen. Kiparskyn (1998: 287) mukaan tämä selittyy rajattuuden – tai tässä tapauksessa rajaamattomuuden – vaikutusalalla. Jos transitiiviverbi ja objekti tajuetaan yhtenäiseksi kokonaisuudeksi, objektin sija viittaa ainoastaan sen rajattuuteen. Lauseen aspektin voi kuitenkin käsittää myös kokonaisuutena, jolloin objektin sijan ilmaisema rajattuus kattaa myös yrittämismerkityksen (mts.). Asiaa voi havainnollistaa konstituenttianalyysillä: *Pekka* [*yritti* [*tappaa* [*karhun*]]] tai *Pekka* [[*yritti tappaa*] *karhua*]. Rakenteet eroavat toisistaan siinä, minkä tason verbiin objektin partitiivi viittaa.

Edelläkuvatunlaisten kompleksisten rakenteiden kuvauksessa voisi hyödyntää myös Jouko Lindstedtin (1984) kerroksellisen aspektin käsitettä (*nested aspects*), vaikka Lindstedt itse artikkelissaan soveltaa sitä vain ulkoisesti ajallisesti rajattuihin tilanteisiin sekä habituaalisiin tilanteisiin. Esimerkin 32 neksus tulkittuu resultatiiviseksi *laskea rahat*, jolloin Lindstedtin analyysin mukaan lauseen ydin olisi perfektiivinen P. Alkamismerkitys tuo lauseen ympärille irresultatiivisen kehyksen (tai Lindstedtin käyttämin termein imperfektiivisen) ja lauseelle saadaan kerroksinen aspektianalyysi I(P). Esimerkki 33 voidaan analysoida vieläkin kompleksisemmaksi: Neksus *pyyhkiä* + *auto* sellaisenaan olisi irresultatiivinen eli imperfektiivinen I. Kun siihen lisätään tulosta ilmaiseva adverbiaali *puhtaaksi*, saadaan lauseelle resultatiivinen eli perfektiivinen kehys P(I). Tämä kerroksellinen aspekti upotetaan vielä alkamismerkityksiseen lauseeseen, joka kehystää rakenteen jälleen irresultatiivisella elementillä, jolloin saadaan kompleksinen aspektianalyysi I(P(I)).

Lauseella 34 on resultatiivinen eli perfektiivinen neksus P: karkottaa lintu. Yrittämismerkitys tuo siihen imperfektiivisen kehyksen, jolloin saadaan

kaava I(P). Kaava on täsmälleen samanlainen kuin lauseessa 35, jossa neksuksessa on perfektiivinen rakenne *ottaa syliin + hän*, jota kehystää imperfektiivinen *yrittää* I(P). Kuitenkin lauseilla 34 ja 35 on eri sijat: 34:ssä partitiivi ja 35:ssä akkusatiivi. Kerroksellinen aspektin analyysi auttaa siis hahmottamaan kompleksisen lauseen aspektuaalista rakennetta, mutta ei kerro suomen objektin sijavalinnasta vielä mitään. Näyttäisi siltä, että verbin ja objektin muodostama neksus ei olekaan aina kiinteä aspektuaalinen yksikkö, vaan verbi ja objekti voidaan analysoida eri konstituentteihin, kuten edellä Kiparskyn esittämässä konstituenttialyysissa. Tällöin lause 34 analysoitaisiin näin: [[yritti karkottaa] lintua], kun taas lauseen 35 analyysi olisi toisenlainen: [yritti [ottaa syliin [hänet]]].

3.2 Liettuan genetiiviobjektilliset tapaukset

Tässä luvussa käsitelen objektin sijavaihtelua liettuan näkökulmasta. Käsitelen siis sellaisia ilmiöitä, jotka heijastuvat objektin sijaan vain liettuassa mutta ei suomessa. Nämä liettuan genetiiviobjektilla järjestyvät tapaukset eivät liity mihinkään produktiiviseen sijavaihteluun vaan ovat jäänteitä kielmenneisyydestä. Ensimmäisessä alaluvussa 3.2.1 käsitelen liettuan genetiivillä järjestyviä verbejä. Suomen kielessä nämä verbit osallistuvat usein jonkinlaiseen aspektuaaliseen sijavaihteluun, joten suomenkielisten lauseiden objektin sija vaihtelee, kun taas liettuassa objekti on aina genetiivissä. Toisessa alaluvussa 3.2.2 tarkastelen liikeverbirakenteita, jotka saavat liettuassa genetiiviobjektin, mutta suomessa objektin sija vaihtelee edelleen aspektuaalisista syistä.

3.2.1 Genetiivillä järjestyvät verbit

Liettuassa on joukko verbejä, jotka saavat myönteisessäkin lauseessa genetiiviobjektin. Suurin osa verbeistä on skeemaltaan dynaamisia irresultatiivi-verbejä. Tämä joukko muodostuu semanttisin perustein, mutta sitä ei liettu-

alaisessa kielitieteessä analysoida aspektuaaliseksi ilmiöksi vaan kielihistorialliseksi jäänteeksi (Schmalstieg 1987: 193). Monissa lähteissä näiden verbien genetiivimuotoista argumenttia pidetään epäsuorana objektina (Labutis 1994b: 54), joskus myös suorana objektina (Valeckienė 1998: 19). Tuonempana tarkastelen tämän ryhmän statusta liettuan verbileksikossa ja esitän ajatuksia sen syntaktisen erikoisaseman syistä.

Nämä verbit muodostavat jokseenkin yhtenäisiä semanttisia kenttiä: niitä ovat pelkäämiseen; tahtomiseen, tarvitsemiseen ja puuttumiseen; pyytämiseen ja kysymiseen; etsimiseen, tavoittelemiseen sekä odottamiseen liittyvät merkitykset. Näitä merkityksiä ilmaisevat verbit eroavat muista transitiivi-vebeistä siinä, että niiden verbin ja objektin suhde on hieman erikoinen. Nämä verbit ilmaisevat voimakasta suuntautuneisuutta johonkin kohteeseen, mutta suuntautuneisuus on sellaista, että subjektin tarkoitteella ei ole kovin suurta valtaa tilanteessa, hän on pikemminkin kokija (*patientas*) tai näkijä (*percipientas*) kuin agentti (Valeckienė 1998: 35–36). Objekti on tällöin lähinnä sisältö (*kontentyvas*) kuin agentti (Valeckienė 1998: 36). Näissä on myös verbejä, jotka eivät välttämättä tarvitse ollenkaan muodollista subjekta, kuten *trūkti* 'puuttua' ja *reikėti* 'tarvita'⁹.

Yksi genetiiviobjektilla järjestyvä verbiryhmä on haluamista ja tarvitsemista ilmaisevat verbit:

(37) *Jis nor-i automobil-io.* (MV, 75)
hän haluta-3P.PR **auto-GEN**

Se tahtoo **autoa**. (MK, 111)

(38) *Tam prireik-tų peili-o, kalt-o ir kirvi-o.* (PV, 215)
se.DAT tarvita-KOND **veitsi-GEN vasara-GEN** ja **kirves-GEN**

Siihen olisi tarvinnut **puukon** ja **taltan** ja **vasaran**. (EA, 130)

⁹ Liettuan *trūkti* 'puuttua' ja *reikėti* 'tarvita' -verbien kokija (se jolta puuttuu ja joka tarvitsee) koodataan datiiviadverbiaalilla.

- (39) – – *santuok-oje* *šalia* *meil-ės* *reik-ia*
avioliitto-LOK lisäksi rakkaus-GEN tarvita-3P.PR
ir *ko* *kit-o* : *duon-os!* (DM, 40)
myös **jokin.GEN** **muu-GEN** **leipä-GEN**

– – avioliittoon tarvitaan **muutakin** kuin rakkautta: tarvitaan **leipää!**

Esimerkeissä 37–39 huomionarvoista on, että suomessa *haluta-* ja *tarvita-* verbit voivat saada kumman vain sijan, kun taas liettuassa niihin on kiteyty-nyt genetiivi. Esimerkissä 39 suomen *tahtoa-*verbi on saanut partitiiviobjektin, mutta akkusatiiviobjekti olisi yhtä luonteva *Se tahtoo auton*. Akkusatiiviobjekti implikoi, että tahtomista seuraa saaminen, kun taas partitiiviobjekti viittaa pikemminkin mentaaliseen tilaan, joka ei välttämättä johda mihinkään muutokseen. *Tarvita-*verbistä aineistostani löytyy alkuperäistekstissä sekä akkusatiivi- että partitiiviobjektillinen lause. Kuvaavaa on, että molemmat lauseet on käännetty liettuaksi genetiiviobjektilla. Suomessa nämä verbit siis osallistuvat eräänlaiseen kieliopilliseen aspektuaaliseen sijavaihteluun.

Liettuassa esimerkeissä 38 ja 39 on eri verbilekseemi, 38:ssa prefiksillinen *prireikti* ja 39:ssa *reikėti*. Molemmat ilmaisevat jonkinlaista tarvitsemista, mutta *prireikti-*verbiä käytetään lähinnä sellaisissa yhteyksissä, joissa jossain tilanteessa ilmenee äkillisesti jokin tarve, kun toimintaa varten ei ole tilapäisesti käsillä jotain. Se on siis eräänlainen punktuaalinen *tarvita-*verbi (LKŽ). *reikėti-*verbi on tässä suhteessa neutraali.

Seuraavissa esimerkeissä 40 ja 41 on muita haluamiseen liittyviä verbejä. Nekin saavat liettuassa genetiiviobjektin:

- (40) *Aš* *visada* *stoko-jau* *jausm-ų* (DM, 93)
minä aina janota-1SG.IMPF **tunne-PL.GEN**

Minä olen aina janonnut **tunteita** (KR, 190)

- (41) -- aš *meldž-iau* *mirt-ies* (DM, 160)
 minä rukoilla-1SG.IMPF **kuolema-GEN**

-- minä olen rukoillut **kuolemaa** (KR, 224)

Esimerkkien 40 ja 41 verbit *janota* ja *rukoilla* eroavat *haluta-* ja *tarvita-* verbeistä siinä, että niiden ilmaisema tunnetila on vahvempi mutta myös vähemmän transitiivinen. Näitä verbejä on siten myös vaikeampi kuvitella resultatiivisina: ??*Minä rukoilin hänelle onnellisen elämän*. Luultavasti rukoilemisen ja mahdollinen tuloksen välinen yhteys on niin kiistanalainen. Tällaiset verbit näyttävät siis suomen kielessä olevan tiukemmin irresultatiivisia, toisin kuin merkitykseltään neutraalimmat vastineensa *haluta* ja *tarvita*.

Toinen verbiryhmä, joka saa liettuassa genetiiviobjektin, on pyytämistä, vaatimista ja kysymistä ilmaisevat verbit. Esimerkeissä 42 ja 43 alkuperäis-tekstissä on objektin sijassa vaihtelua, mutta käännöksessä puolestaan molemmissa tapauksissa objekti on genetiivissä:

- (42) -- *ja* *padav-ė* *i teisma*
 hän.AKK haastaa-3P.IMPF oikeuteen
 ir *pa-reikalav-o* *ištuok-os.* (PV, 173)
 ja RES-vaatia-3P.IMPF **avioero-GEN**

-- veti vaimonsa oikeuteen ja vaati **avioeroa**. (EA, 77)

- (43) *Žmona* *iš jo* *reikalav-o* *aliment-ų.* (PV, 173)
 vaimo häneltä vaatia-3P.IMPF **elatusapu-PL.GEN**

Se rouva vaati **elatusavun**. (EA, 77)

Esimerkissä 42 *vaatia*-verbin objekti *avioeroa* on partitiivissa, eikä siis viittaa mitenkään vaatimuksen toteutumiseen. Esimerkin 43 akkusatiiviobjekti taas osoittaa, että *vaatia*-verbi voi suomessa olla resultatiivinen. Akkusatiivimuoto viittaa siihen, että vaatimus toteutettiin. Liettuassa sen sijaan molemmat objektit ovat genetiivissä. Liettuannos ei siis tee eroa objektin sijas-

sa, mutta kääntäjä on käyttänyt näissä kahdessa lauseessa *reikalauti*-verbiä, esimerkissä 42 prefiksillisenä ja esimerkissä 43 ilman prefiksiä. Sanakirjassa (LKŽ) näille verbilekseemeille annetaan kuitenkin sama merkitys (”*atka-kliai, primygtinai prašyti, versti ką atlikti*”, ’voimakkaasti ja jämäkästi pyytää tai pakottaa jotain tekemään jotain’). Prefiksi *pa-* voisi merkitä joko ’vähän’ (vrt. *eiti* ’mennä’ → *paeiti* ’mennä vähän matkaa’) tai sitten se voisi olla pelkästään aspektuaalinen merkki (vrt. *valgyti* ’syödä’ → *pavalgyti* ’syödä itsensä kylläiseksi’). Esimerkit osoittavat, että suomessa *vaatia*-verbi hyväksyy sekä akkusatiivin että partitiivin, kun taas liettuassa vastaava verbi saa aina genetiivin.

Sekä suomessa että liettuassa pyytämisen- ja kysymismerkityksiin liittyy kahdenlaista objektin sijavaihtelua. *Pyytää-* ja *kysyä-*verbit ilmaisevat sellaista tilannetta, jossa saattaa olla kolme makroroolia: pyytävä/kysyjä, pyydetty/kysyttävä asia sekä se (henkilö), jolta pyydetään/kysytään, ja näistä kaksi viimeistä voi koodautua objektilla. Tarkastelen ensin, millä sijalla on koodautunut pyydetty/kysyttävä asia:

- (44) *Aš praš-iau maž-o puodel-io.* (PV, 228)
 minä pyytää-1SG.IMPF pieni-GEN kuppi-GEN

Mä pyysin **pienen kupin**. (EA, 148)

- (45) *Gal blogai pa-dar-iau,*
 ehkä pahasti RES-tehdä-1SG.IMPF
jo paklaus-usi šit-o sakin-io? (DM, 37)
 hän.GEN kysyä-PART.PF tuo-GEN lause-GEN

– – olikohan se sopimatonta, että minä häneltä kysyin **tuota lausetta?** (KR, 32)

Jälleen alkuperäisteksteissä löytyy variaatiota objektin sijassa, käänneksessä taas on käytetty molemmissa tapauksissa genetiiviä. Pyytämisen- ja kysymistilanteisiin liittyy useimmiten myös jotain toimintaa, vaikka sitä ei monesti kielennetäkään. Esimerkissä 44 on kyseessä kahvilassa asioiminen: asiakas pyysi tarjoilijaa t u o m a n pienen kupin. Esimerkissä 45 nainen

pyysi miestä s a n o m a a n lauseen. Odotuksen mukainen myönteinen responssi pyytämiseen on siis juuri antaminen ja kysymiseen taas vastaaminen. Jos pyydetty toiminta on muunlaista, se yleensä kielennetään ymmärtämisen varmistamiseksi (katso edempänä esimerkit 46 ja 47). Siten pyytämisen- ja kysymistilanteita ilmaisevat lauseet kuvaavat tavallaan kompleksisia tilanteita, vaikka kompleksisuus ei välttämättä näy lauserakenteesta.

Se (ihminen), jolta jotain pyydetään, voi koodautua lauseessa jonakin muunakin argumenttina kuin objektina. Molemmissa tarkasteltavissa kielissä, suomessa ja liettuassa, se voi koodautua eromerkityksisenä rakenteena (suomessa ablatiivina, liettuassa prepositorakenteena) silloin, kun pyydetään jotain asiaa. Silloin kun pyydetään toimintaa, henkilö jolta pyydetään, koodautuu objektina. Tässä tarkastelen vain niitä tapauksia, joissa tämä semanttinen rooli ilmaistaan objektilla.

- (46) *Pa-praš-ė* *žmog-aus* *leisti* *bent*
 RES-pyytää-3P.IMPF **ihminen-GEN** antaa edes
taksi *iš-si-kvies-ti.* (ZM, 24)
 taksi RES-REFL-kutsua-INF

Hän pyysi **miestä** edes soittamaan taksin. (JV, 30)

- (47) *Vatanen-as* *pa-praš-ė* *vairuotoj-q*
 Vatanen-NOM RES-pyytää-3P.IMPF **kuljettaja-AKK**
nuvežti *į* *kokį* *miesto* *pakrastį* (ZM, 21)
 viedä jonnekin kaupungin laidalle

Vatanen pyysi **miestä** ajamaan jonnekin kaupungin laitamille. (JV, 27)

Esimerkeissä 46 ja 47 alkuperäistekstissä on molemmissa sama objektin sija, partitiivi. Sen sijaan käänöksissä esimerkissä 46 on genetiivi ja 47:ssä akkusatiivi, vaikka verbi, sen muoto ja lauserakenne ovat ydinlauseen osalta samat. Kumpikin muoto on liettuassa kielenhuollollisesti oikeutettu, mutta akkusatiivin ja genetiivin käytöllä on joitain tyyllisiä ja murteellisia eroja (Šukys 1998: 92). Tässä vaihtelu johtuu kuitenkin siitä, että lauseessa on

kaksi NP-objektia: mies ja taksi, ja niiden roolit täytyy erottaa jotenkin toisistaan (mts.). Suomessa ne ovatkin eri sijoissa, liettuassa sen sijaan *taksi* on taipumaton lainasana, joka on kaiken lisäksi homonyyminen puuttuvan akkusatiivimuotonsa kanssa **taksj*. Kääntäjä (sama kummassakin esimerkissä 46 ja 47) on halunnut selventää näiden kahden argumentin eroa taivuttamalla toisen tunnusmerkkiseksi genetiiviksi¹⁰. Tällainen vaihtelu on ymmärrettävää, sillä nämä lauseet ilmaisevat kompleksisia tilanteita, ja kompleksisuus näkyy näissä lauseissa myös rakenteessa siten, että kielennettäviä osallistujia saattaa olla useampia, jolloin niiden roolijakoa täytyy tarkastella yksittäisen lausekokonaisuuden kannalta, eikä pelkkä lekseemi riitä määrittämään sijaa. Tosin kysyttävä asia koodautuu aina genetiivillä eikä vaihtelee samoin kuin ihminen, jolta kysytään/pyydetään), kuten esimerkeistä 44 ja 45 näkyy (Šukys 1998: 92).

Kiparsky (1998: 281) on jaotellut suomen *kysyä-* ja *pyytää-*verbit luonnostaan rajaamattomiin (*intrinsically unbounded verbs*). Sekä akkusatiivietä partitiiviobjektin käyppöys (kuten esimerkissä 44) viittaisi kuitenkin siihen, että näitä verbejä voidaan käyttää myös resultatiivisesti, silloin kun verbiin hahmotetaan kuuluvaksi myös pyytämisen tai kysymisen tulos.

Liettuassa myös pelkäämistä ja säikähtämistä ilmaisevat verbit järjestyvät genetiiviobjektilla.

- (48) *Zuikis išsigand-o triukšm-o.* (ZM, 95)
jänis pelästyä-3P.IMPF **meteli-GEN**

Jänis säikähti **kohinaa** ympärillään. (JV, 125)

- (49) *Jo aš beveik bijo-jau.* (DM, 37)
hän.GEN minä melkein pelätä-1SG.IMPF

Minä **häntä** melkein pelkäsin. (KR, 32)

¹⁰ Schmalstieg (1987: 172) referoi Labutista, jonka mukaan juuri genetiivi on tunnusmerkkinen sija verrattuna akkusatiiviin ja nominatiiviin objektin ja subjektin sijavaihtelussa liettuassa.

- (50) *Iš pradžiū aš ju drovė-jau-si* -- (DM, 88)
 aluksi minä **he.GEN** ujustella-1SG.IMPf-REFL

Minä ensin **heitä** hiukan ujustelin -- (KR, 121)

Nämä verbit ovat vahvasti irresultatiivisia ja järjestyvät suomessa pelkästään partitiivilla, ja liettuassa pelkästään genetiivillä. Myös välttämistä ja varomista ilmaisevat verbit saavat liettuassa genetiiviobjektin:

- (51) *Saugo-ki-s akmen-ų brangusis!* (PV, 176)
 varoa-IMPER.2SG-REFL **kivi-PL.GEN** rakas.VOK

Varo rakkaani **kiviä!** (EA, 82)

- (52) *Jis vangst-ė-si -- moter-s žvilgsn-io.* (ZM, 111)
 hän välttää-3P.IMPf-REFL nainen-GEN **katse-GEN**

Hän kaihtoi naisen **katsetta.** (JV, 147)

Pelätä, välttää ja muut lähimerkityksiset verbit ovat suomessakin yksiselitteisen irresultatiivisia. Ne kuuluvat semanttiseen ryhmään, jota luonnehtii jonkinlainen tunnetila, joka aiheutuu jostakin tai suuntautuu pois päin jostakin. Tämä tunteen tai suunnan lähde tai alkuperä on se, joka koodataan näissä kielissä partiaalisella objektilla. Tämä liittyy läheisesti siihen, että suomen partitiivi ja liettuan genetiivi ovat molemmat kehittyneet eromerkityksisestä sijasta. Indoeurooppalaisen kantakielen genetiivi oli luultavasti juuri jonkinlainen lokaalinen sija, josta sitten partiaalinen merkitys on kehittynyt (Schmalstieg 1987: 160). Suomen partitiivin edeltäjänä taas on ollut varhaiskantasuomen *-tA*-erosija, jonka kehitys on kulkenut samaan suuntaan kuin indoeurooppalaisen vastineensa (Larjavaara 1991: 378). Edellä tarkastelluissa objektillauseissa tämä eromerkitys näkyy kaikkein selvimmin. Suomessa ne ovat joka tapauksessa sopusoinnussa aspektiin perustuvan objektin sijavaihtelun kanssa.

Myös erilaiset muut vaaraan ja uhkaan liittyvät verbit saavat liettuassa genetiiviobjektin, kuten esimerkiksi 'vaania' ja 'väijyä'. Ne eroavat 'pelätä'-merkityksisistä verbeistä siten, että uhkaava asia on koodattu subjektiksi, ja uhan kohteena oleva on objektina.

(53) -- *matyti kaip mirtis tyk-o savo auk-os.* (DM, 96)
 nähdä miten kuolema vaania-3P.PR POSS **uhri-GEN**

-- nähdä kuoleman **saalistaan** vaanivan --. (KR, 134)

Edellisiin esimerkkeihin (48–52) liittyy läheisesti myös sellaiset tunnepitoiset, mutta kuitenkin toimintaa ilmaisevat verbit, jotka ovat luonnostaan intransitiivisia, mutta joiden transitiivisuuden astetta on nostettu rakentamalla lauseeseen objekti.

(54) *Tik dabar ju verk-ii!* (DM, 101)
 vasta nyt **ne.GEN** itkeä-1SG.PR

Vasta nyt osaan **sitä** itkeä! (KR, 141)

Esimerkissä 54 tavallisesti intransitiiviseen verbiin on liitetty objekti. Lauseen verbi *itkeä* sisältää voimakkaan tunnelatauksen mutta myös fyysistä toimintaa. Tällöin verbin ja objektin suhde hahmottuu erilailla; lauseen objekti ilmaisee toiminnan syytä. Tällaiset rakenteet ovat objektin rajatapauksia, jotka voitaisiin analysoida myös adverbialiksi. Liettuassa tällaisetkin rakenteet analysoidaan epäsuoraksi objektiksi, ja suomessakin edellisten esimerkkien kaltaisia rakenteita pidetään objekteina, mutta on totta, että niissä verbin ja objektin suhde on hyvin erilainen verrattuna tyypilliseen kohdeobjektiin. Suomessa tällaiset lauseet käyttäytyvät syntaktisesti dynaamisten irresultatiiviverbien tavoin. Ne voivat siis tarvittaessa muodostaa myös resultatiivisen lauseen, kuten esimerkissä 55.

- (55) *Ver-ki-te,* *mano* *kūdikiāi,*
itkeä-IMP-2PL minun lapset.VOK
pri-ver-ki-te *piln-q* *didel-ę* *jūr-q.* (DM, 35)
RES-itkeä-IMP-2PL **täysi-AKK** **suuri-AKK** **meri-AKK**

Itkekää, lapseni, itkekää kokoon **suuri meri.** (KR, 29)

Esimerkin 55 lause edustaa hyvin erikoista ja metaforista *itkeä*-verbin käyttöä, koska tyypillisesti *itkeä* on intransitiivinen ja irresultatiivinen. Sen transitiivisuuden astetta on nostettu maksimaalisesti: ensinnäkin rakenteeseen on lisätty objekti, joka on kaiken lisäksi akkusatiivissa. Lisäksi verbin ja objektin suhdetta selventää ja maksimaalista transitiivisuuden astetta korostaa loppupistettä ilmaiseva adverbiaali *kokoon*. Liettuannoksessa erikoista verbin ja objektin suhdetta selventämään verbiin on lisätty aspektuaalinen prefiksi *pri-*, joka on tyypillinen suurta määrää ilmaisevien objektien kanssa, ja jonka perusmerkitys on 'täyteen' (Šukys 1998: 103).

Myös intensionaalista toimintaa etsimistä, odottamista ja tavoittelemista ilmaisevat verbit saavat liettuassa genetiiviobjektin, ainakin silloin kun kyseessä on irresultatiivinen tilanne. Esimerkeissä 56 ja 57 on kyseessä etsiminen:

- (56) -- *žvilgsn-iu* *jis* *ieško-jo* **zuik-io.** (ZM, 58)
katse-INST hän etsiä-3P.IMPF **jänis-GEN**

-- hän etsi katseellaan **jänistä.** (JV, 78)

- (57) *Tu* ***jū*** *iešk-ai?* (MV, 88)
sinä **ne.GEN** etsiä-2SG.PR

Etsitkö sinä **niitä?** (MK, 130)

Esimerkeissä 56 ja 57 *etsiä*-verbi on irresultatiivisena. Tällöin se käsittää ainoastaan etsimistoiminnan eikä implikoi tulosta – löytämistä – saavutetuksi. Molemmissa lauseissa objektin tarkoitteena on rajattu entiteetti, 57:ssä

siihen viitataan pronominilla, mutta kontekstista käy ilmi, että tilanteessa etsitään tiettyjä henkilöitä: junan kuljetuksen päällikköä ja junapartiota, joten kyseessä ei siis voi olla objektin tarkoitteen rajaamattomuudesta johtuva partitiivi.

Niin suomessa kuin liettuassakin etsimistilanteen voi käsittää myös resultatiivisena, jolloin merkitys on kompleksinen: siihen kuuluu myös löytäminen. Ero näkyy molemmissa kielissä myös kieliopissa.

- (58) *Elina su-ieško-jo užraš-ū knygut-ę.* (DM, 35)
 Elina RES-etsiä-3P.IMPF muistiinpano-PL.GEN **kirja-AKK**

Elina etsi **muistiinpanokirjan**. (KR, 27)

- (59) *Karštligiškai su-ieško-jo kit-q.* (ZM, 37)
 kuumeisesti RES-etsiä-3P.IMPF **toinen-AKK**

Hän etsi kiihkeästi käsiinsä **uuden taulukon**. (JV, 48)

- (60) *Su-ieško-Ø permatom-as kojín-es.* (PV, 193)
 RES-etsiä-3P.PR **läpinäkyvä-PL.AKK sukka-PL.AKK**

Hän etsii tytölle **läpinäkyvät sukat**. (EA, 102)

Alkuperäisteksteissä on esimerkeissä 58, 59 ja 60 *etsiä*-verbillä akkusatiiviobjekti, joka ohjaa tulkitsemaan tilanteen resultatiiviseksi: kohde myös löydetään. Esimerkissä 59 on lisäksi resultatiivista tulkintaa heijastava adverbiaali *käsiinsä*. 58:ssä ja 60:ssa vain objektin sija viittaa resultatiivisuuteen. Kaikki kolme lausetta on käännetty liettuaksi käyttäen *ieškoti*-verbistä prefiksillistä muotoa *suiieškoti*, mikä on täysin odotuksenmukaista, sillä lietuassa yksi prefiksien pääfunktio on muuttaa verbin aspekti perfektiviseksi. Kiintoisaa sen sijaan on, että myös objektin sija on näissä lauseissa vaihtunut akkusatiiviksi, kun imperfektiivisessä lauseessa se oli genetiivi (katso esimerkkejä 56 ja 57). Tässä tapauksessa siis liettuan objektin sijavaihtelu on aspektuaalista, täsmälleen kuten suomessakin. Liettuan kielitieteessä tä-

mä vaihtelu liitetään transitiivisuuden lisääntymiseen (esim. Schmalstieg 1987: 233, Šukys 1998: 191).

On mielenkiintoista, että nämä liettuan genetiivillä järjestyvät verbit ovat paljolti samoja, jotka ovat ruotsinsaamessa säilyttäneet pisimpään partitiivirektion (Larjavaara 1991: 380). Larjavaara luettelee näitä verbejä E. Itkosta siteeraten: 'etsiä', 'seurata', 'väijyä', 'kysellä', 'rukoilla/pyytää', 'olla huolissaan jostakin', 'surra', 'tahtoa', 'toivoa', 'odottaa', 'ikävöidä', 'tavoitella', 'himoita', 'isota' ja 'janota'. Olen merkinnyt kursiiivilla ne verbit, jotka saavat liettuassa genetiiviobjektin, ja kuten voidaan nähdä, ruotsinsaamen muinaiset partitiivillä järjestyvät verbit ovat lähes samoja kuin liettuan genetiivillä järjestyvät verbit. Liettuan verbeistä ainoastaan 'pelätä'-merkityksiset verbit eivät ole selvästi edustettuina ruotsinsaamen listassa. Larjavaara kirjoittaa (s.380):

”Tämä puute- ja pyrkimisverbien ryhmä on hyvin erikoisella tavalla yhtä aikaa vahvasti transitiivinen ja irresultatiivinen. Transitiivisuus johtuu siitä, että nuo verbit ilmaisevat tyypillisesti vahvaa mentaalista kohdentuneisuutta, ja irresultatiivisuus siitä, että tähän kohdentuneisuuteen liittyy toteutumattomuuden ja passiivisuuden implikaatio –.”

Saamessa partitiiviobjekti on pikkuhiljaa hävinnyt, kun taas suomessa partitiivi on levinnyt ja leviää edelleen (Larjavaara 1991: 379–380). Kiinnostavaa on, että liettuassa kehitys kulkee samaan suuntaan kuin saamessa; akkusatiivi valtaa alaa objektin sijana niissä kohdissa, joissa aiemmin käytettiin genetiiviä. Esimerkiksi Jonas Šukysin (1998: 197–8) normatiivisessa teoksessa ohjataan kielenkäyttäjää välttämään akkusatiivia näiden verbien yhteydessä. Tästä voidaan epäsuorasti päätellä, että genetiivi ei ole kaikkien kielenkäyttäjien kannalta automaattinen edes näiden verbien kohdalla. Larjavaara kirjoittaa (s.380): ”Jos kuvitellaan, että nykysuomessa akkusatiivi alkaisi vallata partitiiviobjektin alaa, luulisi, että pisimpään pitäisivät puolensa juuri mainituntyyppiset irresultatiivit.” Liettuassa tilanne on mitä ilmeisimmin juuri tämä.

Schmalstieg selittää liettuan sijasyntaksin muutosta joidenkin rakenteiden reanalyysilla ja restrukturaatiolla (1987: 189–195). Hänen mukaansa

edellä kuvatun kaltaiset transitiiviset mutta irresultatiiviset verbit ovat jäänteitä liettuan (ja monien muidenkin indoeurooppalaisten kielten) aikaisemmasta ergatiivisuudesta. 'Pelätä'-tyyppisissä verbeissä pelon aiheuttaja on käsitetty agentiksi, ja agentti on koodattu juuri genetiivillä¹¹, kun taas pelon kokija on koodattu nominatiivilla. Tämä rakenne on reanalysoitu siten, että nominatiivi on käsitetty agentiksi ja genetiivi sisällöksi (Schmalstieg 1987: 192). Tämän reanalyysin tuloksena monet verbit ovat saaneet akkusatiivin genetiivin tilalle, Palionisin (Palionis 1995: 63–64) mukaan vielä 1500- ja 1600-lukujen teksteissä sellaiset verbit kuten *atminti* 'muistaa', *užmiršti* 'unohtaa', *šaukti* 'kutsua', *mylėti* 'rakastaa', *žinoti* 'tietää', *vartoti* 'käyttää' ja monet muut nykyliettuassa akkusatiivilla järjestyvät verbit saivat vielä genetiiviobjektin. Schmalstieginkin mukaan nykyinen akkusatiivin ekspansio genetiiviä vastaan kuvastaa juuri liettuan muuttumista ergatiivisesta akkusatiiviseksi kieleksi (s. 193). Akkusatiivi käsitetään liettuassa yleisesti transitiiviverbin sijaksi (esim. Šukys 1998: 189), ja kun uusia rakenteita käsitetään transitiivisiksi, akkusatiivi alkaa tulla luontevaksi sijaksi näille komplementeille. Palaan tähän objektin sijojen kehitykseen päätelmäluvussa 4.

3.2.2 Liikeverbirakenteet

Liettuassa objekti on genetiivissä, jos transitiiviverbiä edeltää jokin liikeverbi. Seuraavissa esimerkeissä 61 ja 62 on molemmissa rakenne *tulla* (liettuassa *atvykti* 'saapua') + infinitiivi + objekti. Liettuassa molemmissa lauseissa on liikeverbistä johtuva genetiiviobjekti, mutta suomessa objektin sija vaihtelee normaalisti aspektin mukaan.

¹¹ Genetiivin agenttivista käyttöä on havaittu monilla muillakin indoeurooppalaisilla kielillä (Schmalstieg 1987: 189) ja se pohjautuu indoeurooppalaiseen kantakieleen (s. 180). Suomessakin agentti voi olla genetiivissä: *Äidin leipoma kakku*.

- (61) *Kit-q* *dien-q* *pats* *pulkininkas* --
 seuraava-AKK päivä-AKK itse eversti
at-vyk-o *stebë-ti* **bombardavim-o.** (MV, 104)
 RES-saapua-3P.IMPF seurata-INF **pommitus-GEN**

Seuraavana päivänä eversti itse tuli -- seuraamaan **pommitusta**. (MK, 155)

- (62) *Pulkinink-o* *lyg-io* *atstovas* *pats* *at-vyk-o* --
 eversti-GEN arvo-GEN edustaja itse RES-saapua-3P.IMPF
skaičiuo-ti **nudët-ų** *kiaul-ių.* (MV, 32)
 laskea-INF **tapettu-PL.GEN** **sika-PL.GEN**

Everstin arvoinen herra tuli itse -- laskemaan **tapetut siat**. (MK, 46)

Esimerkki 61 on irresultatiivinen, joten suomessa on partitiiviobjekti. 62:ssa lause on puolestaan resultatiivinen ja lisäksi objektina on rajattu määrä, kaikki tapetut siat. Liettuannoksen infinitiivi *stebëti* ei liioin yksinään saa genetiiviobjektia vaan akkusatiivin, kuten seuraavasta esimerkistä 63 voi nähdä.

- (63) -- *atrod-ė,* *steb-i* *kregždut-es* -- . (ZM, 10)
 näyttää-3P.IMPF seurata-3P.PR **pääskynen-PL.AKK**

Se [jänis] näytti seuraavan **pääskysiä**. (JV, 12)

Ominaista tälle rakenteelle on, että transitiiviverbin voi jättää kokonaan pois, silloin kun liikeverbin ja objektin välinen suhde on niin selvä, että väärinkäsityksen mahdollisuutta ei ole (Šukys1998: 114).

- (64) -- *su-bėgio-jo* *i kamarą* *švari-os* *stalties-ės.* (MV, 95)
 RES-juosta-3P.IMPF kamariin **puhdas-GEN** **pöytäliina-GEN**

-- juoksi kamariin hakemaan **puhdasta pöytäliinaa**. (MK, 141)

- (65) *Atė-jo-me* *malk-ŭ* *saun-ai.* (ZM, 118)
 tulla-IMPF-2PL **halko-PL.GEN** sauna-DAT

Tultiin **saunapuita** hakemaan. (JV, 156)

Esimerkeissä 64 ja 65 on molemmissa alkuperäistekstissä liikeverbin jälkeeseen *hakea*-verbi. Liettuannoksissa *hakea*-verbin vastine on jätetty pois, koska se on odotuksenmukainen lauseen kuvaamassa tilanteessa (ks. Šukys 1998: 114). Jos sen sijaan on kyse jostain muusta kuin odotuksenmukaisesta toiminnasta, transitiiviverbiä ei voi jättää pois liettuassa, kuten esimerkeissä 66 ja 67. Tähän liittyy, että liikeverbin vaatimaa genetiivimuotoista argumenttia ei analysoida liettualaisessa kielentutkimusperinteessä objektiksi vaan syytä ilmaisevaksi adverbiaaliksi (esim. Ambrazas ym. 1997: 505; Labutis 1994b: § 261). Rakenne analysoidaan siis liikeverbin näkökulmasta, ja NP käsitetään kuuluvan kiinteästi nimenomaan siihen, jolloin varsinaisen transitiiviverbin voi jopa jättää pois. Näin on laita esimerkeissä 66 ja 67.

- (66) *At-var-ė* *akmenskaldži-us*
 RES-tuoda-3P.IMPF kivenhakkaaja-PL.AKK
kal-ti *skyli-ŭ* – – . (MV, 100)
 hakata-INF **reikā-PL.GEN**

Kivimiehet pantiin hakkaamaan **reikiä** – – . (MK, 149)

- (67) *Tu* *ne-gal-i* *eiti* *namo,*
 sinä NEG-voida-2SG.PR mennä kotiin,
jei *sykĭ* *atė-jai* *tet-os* *aplanky-ti.* (DM, 46)
 jos kerran tulla-2SG.IMPF **tāti-GEN** tavata-INF

Et sinä kotiin saa mennä, kun kerrankin olet tullut **tātiä** katsomaan. (KR, 48)

Esimerkkien 66 ja 67 transitiiviverbit *hakata* (liet. *kalti*) ja *katsoa* (liet. *aplankyti* 'tavata') ovat välttämättömiä, sillä niiden poisjättäminen aiheuttaisi lauseiden monitulkintaisuutta: Olisi mahdollista tulkita, että lauseessa 66

kivimiehet pantiin vaikkapa täyttämään reikiä, tai että lauseessa 67 lapsi oli tullut hakemaan tättä jonnekin eikä katsomaan häntä.

Liikkeen pysähtymistä ja liikkumattomuutta ilmaisevat verbit käyttäytyvät usein samoin kuin liikeverbit, niin myös tässä tapauksessa. Sellaiset verbit kuin *jäädä*, *jättää* ja *pysähtyä* laukaisevat myös liettuassa sitä seuraavan transitiiviverbin objektin genetiivimuotoisuuden, kuten esimerkit 68 ja 69 osoittavat:

- (68) *Vatanenas vienas lik-o*
 Vatanen yksin jäädä-3P.IMPF
krau-ti paskutiniój-o plaust-o. (ZM, 168)
 purkaa-INF viimeinen-GEN lossi-GEN

Vatanen sai jäädä yksin purkamaan **viimeistä lossia**. (JV, 91)

- (69) *Susto-jo pasižtūrē-ti zuiki-o.* (ZM, 16)
 pysähtyä-3P.IMPF katsoa-INF jänis-GEN

-- he pysähtyivät katsomaan **jänistä**. (JV, 24)

Vaikka liikeverbien yhteydessä esiintyvä genetiivimuotoinen komplementti analysoidaan liettuassa yleensä syytä ilmaisevaksi adverbialiksi eikä varsinaiseksi objektiksi, tässä kokonaisuudessa se kuitenkin vertautuu suomenkieliseen alkuperäistekstiin, jonka vastaavat rakenteet taas ovat yksiselitteisesti objekteja, ja siksi on perusteltua ottaa se mukaan analyysiin.

Schmalstiegin mukaan liikeverbikonstruktioiden genetiivimuotoinen objekti on peräisin liikeverbien yhteydessä aiemmin käytetystä supiinista. Aiemmin liikeverbillä käsitettiin olevan kaksi kohdetta tai päämäärää: transitiiviverbi ja NP. Transitiiviverbi oli merkitty supiinilla, joka on eräänlainen verbin nominaalimuoto, jonka akkusatiivi ilmaisi päämäärää. Supiini ei ole produktiivinen nykyliettuassa. Genetiivi olisi saanut päämäärän merkityksen semanttisen siirtymän kautta nominaalirakenteista, joissa se ilmaisi päämäärää, esimerkiksi *mešl-o vežti ratai* 'rattaat lannan-GEN kuljettamista varten', tai kirjaimellisesti 'lannanvetämISRattaat'. Myöhemmin supiinin merkitys

päämäärän ilmaisijana alkoi haalistua, ja päämääräksi käsitettiin genetiivimuotoinen NP. Sitten supiini sulautuikin muiden kuin liikeverbien kanssa samassa funktiossa käytettävään infinitiiviin, jolloin oppositio sellaisten lauseiden kuin *Haluan valmistaa aterian* ja *Menen valmistamaan aterian* hävisi, ja nykyisin siitä eroista kertoo enää objektin sija. (Schmalstieg 1987: 174–179).

3.3 NP:n kvantitatiivinen sijavaihtelu

Sekä suomessa että liettuassa objektin sija vaihtelee objektin kvantitatiivisen rajattuuden mukaan. Vaikka tilanne on aspektiltaan rajattu, objekti voi olla partiaalisessa sijassa, kun viitataan rajaamattomaan tai epämääräisrajaiseen entiteettiin.

Objektin tarkoite voidaan käsittää rajaamattomaksi silloin kun se on jaollinen tai ainakin osittuva. Tyypillisiä jaollisia entiteettejä ovat joukot ja aineet. Suomessa rajaamaton NP tosin sisältää kokonaisuusviittauksen yhtenä tulkintavaihtoehtona. T. Itkonen (1976: 175) onkin määritellyt NP:n rajattuuden ylijäämän kieltäväksi ja rajaamattomuuden ylijäämän sallivaksi. Toisin sanoen rajattu NP implikoi, että viittauskohteen ulkopuolelle ei jää enempää samaa entiteettiä, kun taas rajaamaton NP implikoi, että viittauskohteen ulkopuolelle saattaa jäädä vielä jäljelle samaa entiteettiä, se ei siis ole tyhjentävä.

Kvantitatiivisesti rajattu objekti-NP on sekä suomessa että liettuassa akkusatiivissa, kun taas rajaamaton objekti-NP on suomessa partitiivissa ja liettuassa genetiivissä. Käytännössä kuitenkin kielissä on eroa muun muassa rajaamattomuuden tulkinnassa: Suomessa NP:n rajaamattomuutta ilmaisevaa partitiivia käytetään paljon laajemmin kuin balttilaisissa kielissä. Monet jaolliset käsitteet, jotka suomessa voivat olla partiaalisessa sijassa, eivät balttikielissä voi (Larjavaara 1991: 381–382). Niinpä Larjavaarankin esimerkki *Sitä käsikirjoitusta oli sängyn allakin* (mts. 382) on siis liettuassa mahdoton. Tässä luvussa tarkoituksenani on tarkastella lähemmin, milloin

suomen ja liettuan objekti-NP:een liittyvä rajattuus lankeaa yhteen ja milloin ei, ja miten eroja voisi selittää.

Esimerkeissä 70–72 on tyypillisiä kvantitatiivisesti rajaamattomia objekti-NP:itä.

- (70) *Atneš-ki-me* *akmen-ų* *dar* -- . (PV, 140)
 tuoda-IMP-2PL **kivi-PL.GEN** vielä

Haetaan **näitä kiviä** lisää -- . (EA, 35)

- (71) *Nu-siunt-ė* *Vil-ei* *pinig-ų* -- . (MV, 26)
 RES-lähetää-3P.IMPF Ville-DAT **raha-PL.GEN**

Lähetti Ville-pojalle **rahaa** -- . (MK, 36)

- (72) *Vatanen-as* *atsargiai* *gurkštelė-jo* *gerim-o.* (ZM, 112)
 Vatanen-NOM varovasti siemailla-3P.IMPF **juoma-GEN**

Vatanen joi varovaisin kulauksin **kylmää olutta**. (JV, 148)

Niiden objektit *näitä kiviä*, *rahaa* ja *kylmää olutta* ilmaisevat kaikki rajaamattonta määrää. Objektin partitiivimuoto siis sallii tulkinnan, että kiviä, rahaa ja olutta jäi vielä jäljelle tapahtuman jälkeen. 70:ssa objektin tarkoite on jaollinen siksi, että kyseessä on joukko (kiviä). 72:ssä kyseessä taas on aine, olut. 71:ssä raha on yksikössä, mikä viittaa siihen, että se käsitetään suomessa aineeksi, kun taas liettuaassa *pinigai* 'raha' on monikossa ja ilmaisee siten joukkoa, ellei tarkoiteta yksittäistä kolikkoa¹².

Jaolliset entiteetit ovat luonnostaan rajaamattomia. Kiparsky (1998: 284) määrittelee jaollisuuden siten, että jaollisen entiteetin osa käsitetään samaksi kuin kokonaisuus. Toisin sanoen veden osa on myös vettä, mutta vaikkapa ihmisen osa ei olekaan ihminen vaan käsi tai jalka tai pää, joten ihminen ei ole jaollinen. Suomessa voidaan kuitenkin käsittää jaolliseksi myös joitain

¹² Liettuan *pinigas* 'kolikko' (monikon *pinigai* merkitys on 'raha' yleensä) onkin germaaninen lainasana, samankantainen kuin ruotsin *penning*, joka viittaa siis rahayksikköön eikä massaan kuten suomessa (Koptjevskaja-Tamm–Wälchli 2001: 619).

tavallisesti jaottomia entiteettejä, esimerkiksi eläin voidaan käsittää jaolliseksi silloin kun se on ruokana. Liettuassa jaollisuuskäsite on paljon suppeampi. Esimerkin 73 objektina oleva *paštas* 'posti' on liettuassa rajattu käsite, eikä se voi esiintyä kvantitatiivisesti rajaamattomana:

- (73) -- *i barak-q* *pašt-q* *neš-dav-o*
 kämppään **posti-AKK** tuoda-HAB-3P.IMPF
tik kas antr-q savait-ę. (ZM, 122)
 vain joka toinen-AKK viikko-AKK

-- Vatanen sai **postia** Läähkimäkurun kämpille vain joka toinen viikko. (JV, 162)

Suomessa taas *posti* käsitetään jaolliseksi ja siksi se voi olla joko partitiivissa tai akkusatiivissa. Silti myös jotkut selvästi jaottomat, mutta osittuvaksi hahmottuvat entiteetit voivat olla liettuassakin genetiivissä, kuten esimerkin 74 'maailma'.

- (74) *Tu tiek pa-mat-ei pasauli-o.* (DM, 73)
 sinä niin paljon RES-nähdä-2SG.IMPF **maailma-GEN**

Niin kuin sinä olet saanut nähdä **maailmaa**. (KR, 94)

Jaollinenkin entiteetti voidaan kuitenkin rajata erikseen kontekstissa. Tällöin sekä suomessa että liettuassa objekti on akkusatiivissa.

- (75) *Nu-šliauž-ęs prie mešk-os Vatanen-as*
 RES-ryömiä-PART lähelle karhua Vatanen-NOM
pa-leid-o iš gerkl-ės krauj-q. (ZM, 131)
 RES-päästää-3P.IMPF kurkusta **veri-AKK**

Vatanen konttasi karhun luo, päästi **veren** sen kurkusta. (JV, 171)

- (76) *Peltola iš-gër-è savo atšalusi-q kav-q.* (PV, 235)
 Peltola RES-juoda-3P.IMPF POSS **jäähtynyt-AKK kahvi-AKK**

Peltola joi **kylmän kahvinsa**. (EA, 157)

Esimerkissä 75 objektin tarkoite veri on käsitteellisesti rajattu, koska se viittaa kaikkeen tämän tietyn karhuyksilön sisältämään vereen. 76:ssa luonnostaan rajaamaton aine-entiteetti kahvi on kotekstissa rajattu käsittämään vain kyseisessä kupissa olevan kahvin.

NP:n rajaaminen on sekä suomessa että liettuassa yhteydessä myös entiteettien definiittisyyteen ja sitä kautta tekstin teemarakenteeseen. Kun entiteetti mainitaan tekstissä ensimmäistä kertaa, sen on indefiniittinen ja koodautuu siksi partiaalisella sijalla. Tämän jälkeen samasta entiteetistä käytetään rajattua muotoa, akkusatiivia, vaikka itse määrää ei olisi mitenkään rajattu, mutta koska entiteetti on tällöin jo definiittinen. Esimerkki 77 koostuu kahdesta saman virkkeen lauseesta, joissa objekti-NP on erilainen definiittisyyden suhteen:

- (77a) *Karininkai iš jos pri-neš-è šien-o,*
 upseeri-PL siitä RES-tuoda-3P.IMPF **heinä-GEN**

Upseerit hakivat ladosta **heiniä**,

- (77b) *pa-skleid-è jì ant nedidel-ès kalvel-ès.* (MV, 110)
 RES-asettaa-3P.IMPF **se.AKK** pienelle kukkulalle

ja levittivät **ne** – – pienelle maankohoamalle. (MK, 163)

Lauseessa 77a esitellään entiteetti heiniä ensimmäistä kertaa, minkä jälkeen seuraavassa lauseessa 77b samasta asiasta puhutaan uudestaan. Ainoa ero edelliseen lauseeseen verrattuna on, että nyt entiteetti on definiittinen ja siten käsitteellisesti rajattu. Molemmat kielet heijastavat tätä definiittisyyden eroa käyttämällä indefiniittisestä entiteetistä partiaalista objektin muotoa, ja

definiittisestä puolestaan akkusatiivia (liettuan osalta katso Šukys 1998: 101).

Myös kulttuuriset ja pragmaattiset syyt saattavat vaikuttaa objekti-NP:n rajattuustulkintaan. Aineistossa on nimittäin monia tapauksia, joissa suomen sana *kahvi* on objektina monikon akkusatiivissa, mutta liettuaksi se on käännetty yksikön genetiivissä, kuten esimerkissä 78.

(78) *Skirtytoj-ai iš-vir-ė ant ugni-es kav-os.* (ZM, 80)
 poromies-PL RES-keittää-3P.IMPF tulella kahvi-GEN

Poromiehet keittivät tulella **kahvit**. (JV, 106)

Akkusatiivi viittaa suomessa rajattuuteen, mutta kvantitatiivisesti ainetta ei tässä lauseessa liene tarkoitettu rajattavaksi. Kirjoittaja ei liene tarkoittanut, että poromiehet keittivät esimerkiksi kaiken kahvin, mikä heillä oli mukana. Kahviaine ei siis ole rajattu määrällisesti vaan funktionaalisesti: jokaiselle sen verran kuin tarvitsee. Tässä tapauksessa monikko aiheuttaa lauseeseen lisäksi affektiivisen tulkinnan. Se ohjaa tulkitsemaan kahvin keittämisen ja juomisen sellaisena rituaalinomaisena, toistuvana ja tuttuna tapahtumana, joka liittyy vahvasti suomalaiseen kulttuuriin. Oireellista on, että esimerkiksi periaatteessa samanfunktioinen juoma tee ei kuulostaisi niin luontevalta edellisenkaltaisessa lauseessa *?Naiset keittivät teet*. Liettuassa ei ole samanlaista keinoa korostaa nauttimistilanteen merkitystä, eikä kahvitauolla liioin ole liettualaisessa kulttuurissa samanlaista rituaalinomaista merkitystä kuin suomalaisessa, joten liettuassa objektin sija noudattaa tyypillistä jaollisen entiteetin määrän rajattuuutta heijastavaa vaihtelua.

Jonkin verran on myös lekseemikohtaisia kiteytymiä, jotka liittyvät objektin sijaan.

(79) *Ten gav-o miškotvark-os darb-o --.* (ZM, 72)
 siellä saada-3P.IMPF metsänraivaus-GEN työ-GEN

Hän otti sieltä metsänraivaus**urakan** --. (JV, 95)

Aineistossa on useita esimerkin 77 kaltaisia tapauksia, joissa suomen sana *urakka* on käännetty liettuaksi sanan *darbas* 'työ' genetiivimuodolla *darbo*. Liettuassa *darbas* 'työ' voi olla objektina akkusatiivissa tai genetiivissä, riippuen siitä, onko työ vakituista vai väliaikaista (Šukys 1998: 102). Akkusatiivimuoto viittaa vakituiseen työhön, ja genetiivimuoto väliaikaiseen työhön. Suomessa taas *urakka*-sana on kiteytynyt merkitsemään työtä, joka on rajattu kokonaisuus. Rajaaminen ei liity aikaan, vaan urakka on itsessään rajallinen kokonaisuus.

Suomessa NP:n rajaamattomuus kattaa tunnetusti myös avotulkinnan (mm. Larjavaara 1991: 395–397). Toisin sanoen silloin, kun puhuja ei halua ilmaista sen enempää rajattua kuin rajaamattomuuttakaan vaan pelkästään tilanteen tai entiteetin laatua, hän valitsee objektille partitiivimuodon.

- (80) **Vanden-į** *gēr-ė* *tiesiai* *iš čiaup-o.* (PV, 222)
vesi-AKK juoda-3P.IMPF suoraan kraanasta

Vettä hän joi kraanasta. (EA, 140)

- (81) *Ar jūsu* *arklys* *ed-a* **cukr-ų?** (DM, 119)
 INT teidän hevonen syödä-3P.PR **sokeri-AKK**

Syökö teidän hevosenne **sokeria**? (KR, 173)

Esimerkit 80 ja 81 täytyy tulkita rajattuuden suhteen neutraaleiksi, koska kyseessä on geneerinen tilanne, jossa olennaista on entiteetin laatu eikä määrä. 80:ssa kyse ei ole aktuaalisesta tilanteesta, vaan tekstissä kuvaillaan, miten eräällä henkilöllä oli tapana toimia asunnossaan. Lauseen 81 kuvaamassa tilanteessa henkilö aikoo antaa hevoselle sokeria ja haluaa sitä ennen varmistaa, onko hevosella tapana tai lupa syödä sokeria. Liettuassa tällaiset tapaukset näyttävät saavan akkusatiiviobjektin. Onkin huomionarvoista, että rajattuuden suhteen neutraalit objektit näyttäisivät koodautuvan liettuassa akkusatiivilla toisin kuin suomessa.

Myös useimmat abstraktit entiteetit käsitetään suomessa jaollisiksi. Liettuassa on enemmän vaihtelua, mutta useimmiten ne ovat akkusatiivissa. Paulauskienèn mukaan monissa tapauksissa vaihtelu on täysin vapaata, ja vaikka joillain käsitteillä jompikumpi muoto onkin tavallisempi, se ei ilmaise mitään merkityseroa toiseen muotoon verrattuna (Paulauskienè 1994: 113). Sen sijaan Šukysin mukaan (1998: 106) abstraktit entiteetit eroavat toisistaan jaollisuuden suhteen, toisin sanoen joillekin entiteeteille jaollisuus on loogisempaa kuin toisille. Kun on kyse puhtaasti jaollisesta entiteetistä, kvantifioiva genetiivi on täysin luonnollinen, kuten esimerkissä 82, jossa objektin tarkoitteet velvollisuudet ovat yksilöitävissä ja siten laskettavissa:

- (82) *Ir ar žin-ai, ponia Elina, mes,*
ja INT tietää-2SG.PR rouva Elina me
suomi-ai, turi-me pareig-ų -- . (DM, 63)
suomalainen-PL omistaa-2PL.PR **velvollisuus-PL.GEN**

Ja tiedätkö, Elina rouva, meillä suomalaisilla on **velvollisuuksia** --. (KR, 77)

Genetiivi myös korostaa laadun sijasta entiteetin määrää (Šukys 1998: 105). Sen sijaan abstraktit entiteetit, joiden kvantitatiivista rajaamattomuutta ei haluta erityisesti korostaa, koodautuvat Šukysin mukaan liettuassa akkusatiivilla, kuten esimerkeissä 83 ja 84.

- (83) *Aš, Elina, grį-š-iu namo,*
minä Elina palata-FUT-1SG kotiin,
jam atiduo-s-iu savo švelnum-q. (DM, 85)
hän.DAT antaa-FUT-1SG POSS **hellyys-AKK**

Palaa, Elina, kotiin, tuhlaa hänelle **hellyyttä**. (KR, 115)

- (84) *Jis jam jaut-é dar didesn-ę*
 hän hän.DAT tuntea-3P.IMPF vielä **suurempi-AKK**
pagarb-q beveik brolišk-q meil-ę. (DM, 78)
kunnioitus-AKK melkein **veljellinen-AKK** **rakkaus-AKK**

Hän tunsi häntä kohtaan entistä **suurempaa kunnioitusta**, melkeinpä **veljellistä rakkautta**. (KR, 102)

Eräs Šukysin (1998: 105) mainitsema kriteeri on, että jos sanaan voidaan liittää jokin laatuun liittyvä määräite, entiteetti ei ole tällöin kvantifioitavissa eikä tällöin myöskään sovi genetiivimuotoon, kuten esimerkissä 84 **suurempaa kunnioitusta**. Jos taas sanan eteen sopisi jokin kvantifioiva määräite (*vähän, jonkin verran, paljon* tms.), tällöin genetiivi on mahdollinen.

Käytännössä NP:n rajattuuteen liittyvä genetiivi- ja akkusatiiviobjektin käyttö liettuassa kuitenkin vaihtelee paljon. Šukys (1998: 106) siteeraa Labutista, jonka mukaan ero rajatun ja rajaamattoman määrän välillä on eräänlainen kielen ”sivuääni” (*pustonis*), jonka hallitseminen vaatii vahvaa kieltäjäta. Asiaa ei ole tutkittu toistaiseksi kovin kattavasti, ja vaihtelu on ilmeisesti suurta äidinkielistenkin puhujien keskuudessa; Šukys nimittäin mainitsee, että rajaamatonta määrää ilmaiseva genetiivi usein unohdetaan, ja erityisesti kaupunkilaiset käyttävät sen tilalla ”väärin” akkusatiivia. Toisaalta joskus käytetään myös liikaa genetiiviä, mitä Šukys kutsuu ”yliyrittämiseksi” (*persistengimas*). Loppujen lopuksi konteksti määrää, minkälaisen entiteetin voi käsittää rajatuksi minkäkinlaisessa tilanteessa. (Šukys 1998: 106).

Abstraktien entiteettien sekä muiden kvantiteetin suhteen neutraalien NP-objektien sijavaihtelun perusteella näyttää siltä, että liettuassa genetiivin käyttö vaatii jotain erityistä määrän korostamista, kun taas suomessa päinvastoin akkusatiivin käyttö vaatisi jotain erityistä rajattuuden korostamista. Tätä taustaa vasten näyttäisi siltä, että rajattuuden suhteen neutraali vyöhyke liittyisi näissä kielissä eri kieliopilliseen kategoriaan: suomessa rajaamattomuuteen ja liettuassa rajattuuteen. Taulukko 2 kuvaa tätä eroa:

Taulukko 2: Suomen ja liettuan sijavaihtelun suhde NP-objektin kvantitatiiviseen rajattuuteen.

	RAJATTU NP	NEUTRAALI NP	RAJAAMATON NP
suomi:	akkusatiivi	partitiivi	
liettua:	akkusatiivi		genetiivi

3.4 Objektin sija kieltolauseissa

Sekä suomessa että liettuassa kierto muuttaa objektin sijan partiaaliseksi. Kieltopartitiivia onkin pidetty vahvimpana todisteena siitä, että suomen partitiivin käyttö ylipäättään olisi balttikielten vaikutuksen seurausta (Larjavaara 1991: 298, Larsson 1984: 106). Käytännössä on kuitenkin eroa siinä, missä määrin eriaisteiset kielteiset merkitykset laukaisevat partiaalisen sijan näissä kielissä.

Prototyypin kieltolause on sellainen, jossa kierto kohdistuu predikaattiverbiin ja sitä kautta koko lauseeseen. Molemmissa kielissä on tällaisissa lauseissa järjestään partiaalinen sija, kuten esimerkeistä 85 ja 86 voi nähdä.

- (85) *Aš niekada ne-pa-lik-s-iu draug-o bed-oje.* (MV, 16)
 minä koskaan NEG-RES-jättää-FUT-1SG ystävä-GEN pula-LOK

Minä en koskaan jätä **kaveria** pulaan. (MK, 23)

- (86) *Batalion-o vad-o daugiau ne-be-sutik-o --.* (MV, 58)
 pataljoona-GEN johtaja-GEN enää NEG-enää-tavata-3P.IMPF

Pataljoonankomentajaa ei tavattu --. (MK, 86)

Molemmat esimerkit 85 ja 86 olisivat myönteisinä resultatiivisia ja niiden objektina on jaoton entiteetti, joten objektin partiaalisen muodon täytyy olla seurausta ainoastaan kiellosta.

Molemmissa edellisissä lauseissa kielto on morfologinen: suomessa kieltoverbi *e-* ja liettuassa prefiksi *ne-*. Suomessa morfologinen kielto ei riitä kielteisen merkityksen luomiseksi, vaan objektin sijanvaihtelu heijastaa semanttisen tason kielteisyyttä (esim. Vilkuna 1995: 120). Kielteisen merkityksen lauseessa voivat laukaista monet erilaiset kieltohakuiset elementit. Näitä ovat esimerkiksi adverbit *tuskin* ja *harvoin*, eräät adjektiivit kuten *harva* ja *vaikea* sekä 3. infinitiivin abessiivi, esim. *tekemättä* (ISK § 1638).

(87) -- *buv-o* *sunku* *ja* *iš-siūs-ti.* (DM, 76)
 olla-3P.IMPF vaikea **se.AKK** RES-lähetää-INF

Vaikea oli **sitä** [nimikorttia] lähettää. (KR, 99)

Esimerkin 87 suomenkielisessä lauseessa adjektiivi *vaikea* on kieltohakuisen, mutta koska se ei ole absoluuttinen kielto, se ei muuta objektin sijaa automaattisesti partitiiviksi; myös akkusatiiviobjekti olisi mahdollinen *vaikea*-sanalla, vaikka se ei olekaan niin luonteva kuin partitiiviobjekti: *Oli tosi vaikea lähettää se kortti.* Akkusatiiviobjekti viittaa siihen, että kortti joka tapauksessa lähetettiin, partitiiviobjekti taas jättää lopputuloksen avoimeksi. Kuvaavaa on, että jos adjektiiviksi vaihtaisi esimerkiksi täysin myönteisen adjektiivin *helppo*, partitiiviobjekti kuulostaisi oudolta: *?Sitä nimikorttia oli helppo lähettää.*

Molemmissa kielissä on myös kieltohakuisia verbejä, joiden merkitys on jollain tapaa kielteinen, vaikka morfologisesti ne olisivatkin myönteisiä. Tällaisia ovat esimerkiksi *estää* (liet. *kliūti*), *kieltää* (liet. *drausti*) ja *kieltäytyä* (liet. *atsisakyti*). Silloin kun nämä verbit ovat suomessa VP-kompleksin finiittijäsenenä, jota seuraa 3. infinitiivin elatiivi, johon liittyy objekti, tämä objekti on useimmiten partitiivissa, esimerkiksi *Hän esti minua pilaamasta teosta.* Liettuassa vastaavassa rakenteessa objekti on akkusatiivissa, kuten esimerkeistä 88 ja 89 voi nähdä.

- (88) -- *jī* *atsisak-ė* *sutuok-ti.* (PV, 209)
hän.AKK kieltäytyä-3P.IMPF vihkiä-INF

-- kirkko kieltäytyi vihkimästä **häntä**. (EA, 123)

- (89) *Tiesa sakant, čia draudžia-ma neš-ti-s gyvun-us.* (ZM, 14)
 totta puhuen tänne kieltää-PART.PR tuoda-INF-REFL **eläin-PL.AKK**

Oikeastaan tänne ei saisi tuoda **eläimiä**. (JV, 17)

Esimerkissä 88 on molemmissa kielissä kieltohakuinen verbi *kieltäytyä* (*atsisakyti*), mutta esimerkissä 89 vain liettuassa on kieltomerkityksen verbi, alkuperäistekstissä taas on normaali morfologinen kieltö. Esimerkki näyttää kuitenkin, että liettuassa kieltomerkityksen verbi ei laukaise objektin genetiivimuotoisuutta, vaikka suomessa laukaiseekin. Suomen vastaava lause kieltomerkityksen verbin kanssa olisi *Tänne on kielletty tuomasta eläimiä*. Tällaiset kieltomerkityksen verbit voivat esiintyä myös yksinään, jolloin ne voivat saada suomessa akkusatiiviobjektin, esimerkiksi *Yritin estää onnettomuuden ja Tupakointi kielletty* tai jonkin muun sijan: *Kieltäydyin kunniasta*. Liettuassa puolestaan tällaiset verbit saavat usein jonkin muun sijan kuin akkusatiivin: *kliūti* 'estää' järjestyy datiivilla, *atsisakyti* 'kieltäytyä' taas saa genetiiviobjektin, esimerkiksi *Atsisakiau darb-o* 'kieltäydyin työstä-GEN' ja vertautuu siten liettuan muihin genetiiviobjektia vaativiin verbileksemeihin, kuten *vengti* 'välttää', joita käsitellen luvussa 3.2.1.

Liettuassa kieltö voi liittyä muuhunkin lauseenjäseneseen kuin verbiin. Tällaiset tapaukset eivät muuta objektin sijaa genetiiviin, mistä osoituksena esimerkit 90, 91 ja 92:

- (90) *Kelio ilgis, jī matyt, ne-labai domin-o.* (MV, 91)
 tien pituus **hän.AKK** näköjään NEG-kovasti kiinnostaa-3P.IMPF

Tien pituus ei näkynyt **häntä** kiinnostavan --. (MK, 135)

- (91) *Nacionalsocializm-q laik-é jau ne-be-galim-q.* (PV, 196)
kansallissosialismi-AKK pitää-3P.IMPF jo NEG-enää-mahdollinen-AKK

Kansallissosialismia hän ei pitänyt enää mahdollisena. (EA, 107)

- (92) *Ar tik ne jūs pa-émé-te vien-q kort-q?* (MV, 45)
 INT vain NEG te RES-ottaa-2PL.IMPF **yksi-AKK kortti-AKK**

Ette kai te ole ottaneet tästä **yhtä korttia?** (MK, 66)

Esimerkissä 90 kieltoprefiksi *ne-* on liittynyt adverbiin *labai* 'kovasti', esimerkissä 91 taas kielto on liittynyt predikatiiviin *galima* 'mahdollinen' ja 92:ssa kielto on omana partikkelinaan, jolloin se fokusoi seuraavan sanan, joka tässä tapauksessa on *jūs* 'te'. Näissä lauseissa itse verbi on myönteisenä, ilman kieltoprefiksiä, jolloin objektin sija ei liettuassa muutu genetiiviksi (Šukys 1998: 111). Esimerkeissä 90 ja 91 alkuperäislauseiden objektin sija on kiellon kannalta merkityksetön, sillä *kiinnostaa* ja *pitää* saavat myönteisinäkin partitiiviobjektin, mutta esimerkit valaisevat silti liettuan sijavaihtelua. Suomessa kieltoa ei voi morfologisesti fokusoida tiettyyn lauseen osaan, vaan fokusointi täytyy osoittaa esimerkiksi sanajärjestyksellä (ISK § 1618).

Kompleksiset kieltolauseet näyttävät ylipäätään saavan suomessa partiaalisen objektin useammin kuin liettuassa. Vaikka periaatteessa suomessa-kin kompleksisessa kieltolauseessa voi olla akkusatiiviobjekti, jos kieltosana on tarpeeksi kaukana objektista, tässä aineistossa ei löytynyt yhtään sellaista tapausta. Käytännössä kaikissa aineiston kompleksisissa kieltolauseissa on suomessa partitiiviobjekti, kun taas liettuassa on useimmiten akkusatiiviobjekti, kuten esimerkiksi seuraavissa lauseissa 93, 94 ja 95:

- (93) -- *nes ne-buv-au prat-usi maty-ti*
 sillä NEG-olla-1SG.IMPF tottua-PART.PF nähdä-INF
tèv-q toki-os būsēn-os. (DM, 89)
isä-AKK tuollainen-GEN mielentila-GEN

-- sillä en ollut tottunut näkemään **isää** mielenliikutuksissa. (KR, 123)

- (94) -- *kuris ne-siryžt-a iše-ti nuo stal-ų*
joka NEG-uskaltaa-3P.PR mennä pöydiltä
su-rink-ti nešvari-us ind-us -- . (PV, 127)
RES-kerätä-INF **likainen-PL.AKK** **astia-PL.AKK**

-- joka ei uskalla tulla korjaamaan **käytettyjä astioita** pöydistä. (EA, 18)

- (95) *Aš ne-gali-u tap-ti laiming-a Vytaut-o*
minä NEG-voida-1SG.PR tulla-INF onnellinen-INST Vytautas-GEN
žmon-a ir pa-dary-ti jį laiming-q. (DM, 156)
vaimo-INST ja RES-tehdä-INF **hän.AKK** onnellinen-AKK

Minä en Vitoldin vaimona voi tulla onnelliseksi enkä voi tehdä **häntä** onnelliseksi. (KR, 240)

Kaikissa yllä olevissa esimerkeissä morfologinen kielto liittyy VP:n ensimmäiseen osaan, joka on finiittimuotoinen. Tätä finiittiä seuraa yksi tai useampi infiniittinen muoto, joka puolestaan saa objektin. Suomessa kieltoimerkitys kantautuu objektiin asti kaikissa näissä esimerkeissä, liettuassa puolestaan ei yhdessäkään. Esimerkissä 95 on vielä kaksi rinnasteista lausetta, ja liettuan-kielisessä versiossa kielteistä apuverbiä ei ole toistettu jälkimmäisessä lauseessa, mikä lisää kiellon ja objektin välistä etäisyyttä.

Joskus myös liettuassa kielto vaikuttaa verbiketjunkin läpi, kuten esimerkistä 96 ilmenee:

- (96) *Jis, blogiausia, ne-rekomenduo-ja pirk-ti dvar-o -- .* (DM, 78)
hän pahin NEG-suositella-3P.PR ostaa-INF **kartano-GEN**

Hän ei, sen pahempi, kehoittanut **sitä** [kartanoa] ostamaan --. (KR, 102)

Esimerkissä 96 liettuassakin objektin sija on genetiivi, vaikka VP on kompleksinen: finiittimuotoista ja negatiivista *nerekomenduoja*-muotoa seuraa infinitiivi *pirkti*, jota taas seuraa genetiiviobjekti. Liettuassa kielto vaikuttaa objektin sijaan verbiketjunkin läpi, jos kielletyn verbin ja objektin välillä ei

ole kuin yksi verbi, kuten esimerkissä 96 (Ambrazas ym. 1997: 669). Jos välissä on useampi verbi (esimerkissä 93) tai muita lauseenjäseniä (esimerkeissä 94 ja 95), kierto ei ulotu muuttamaan objektin sijaa.

Lausetyyppi, joka ei ole yksiselitteisen kielteinen tai myönteinen, on kysymyslause. Kysymyslauseessa voi olla morfologinen kierto tai voi olla olematta. Suomessa objektin sija riippuu viime kädessä siitä, tulkitaanko kysymys myönteiseksi vai kielteiseksi, ja se taas riippuu siitä, olettaako kysyjä myönteistä vai kielteistä vastausta. Liettuassa näyttäisi vaikuttavan ainoastaan verbin morfologinen kielteisyys. Esimerkissä 97 alkuperäistekstin lause on morfologisesti myönteinen, mutta saa kuitenkin partitiiviobjektin, mikä viittaa kielteiseen tulkintaan. Käännöslauseessa kysymys on morfologisesti kielteinen, ja kierto on liittynyt verbiin, jolloin objekti on genetiivissä.

- (97) *Ar jūs ne-pažista-te moter-s*
 INT te NEG-tuntea-2PL.PR **nainen-GEN**
pavard-e Tūla Suoma? (PV, 155)
 nimi-INST Tuula Suoma

Tiedätteks täällä **sellaista naista** kuin Tuula Suoma? (EA, 55)

Jos liettuassa kysymys on morfologisesti myönteinen, objekti ei myöskään voi olla partiaalisessa sijassa, kuten suomessa usein on, mistä osoituksena esimerkit 98 ja 99.

- (98) *Aš pa-klaus-iau Akseli-o,*
 minä RES-kysyä-1SG.IMPV Akseli-GEN
ar jis jī pažist-a – – . (DM, 102)
 INT hän **hän.AKK** tuntea-3P.PR

Minun piti Akselilta kysyä, tunteeke hän **häntä** – –. (KR, 143)

(99) -- ar iš tikruju pageidautina, kad **mus** pažin-tu. (DM 26)
 INT oikeastaan suotava että **me.AKK** tuntea-KOND.3P

-- olisikohan oikeastaan niin suotavaa, että **meitä** tunnettaisiin. (KR, 13)

Esimerkeissä 98 ja 99 on molemmissa verbinä *tuntea* (liet. *pažinti*). Se kuuluu aistihavaintoverbeihin, jotka ovat staattisia irresultatiiviverbejä ja saavat siten myönteisinä akkusatiiviobjektin *Tunnen hänet* vs. *En tunne häntä*. Partitiiviobjektin voi olla mahdollinen myös myönteisessä lauseessa, jos rajattuuden mittana pidetään tilan täydellisyyttä. Siten olisi mahdollista analysoida esimerkit 98 ja 99 myös tilan täydellisyyden kannalta rajaamattomiksi *Hän tuntee häntä vähän* ja *Meitä tunnetaan jonkin verran* (so. joitain asioita meistä). Oireellista kuitenkin on, että jopa asteinen adverbiaali sallii akkusatiiviobjektin: *Sinä tunnet hänet paremmin*. Tämä tilan epätäydellisyystulkinta on kuitenkin tässä yhteydessä marginaalinen, sillä kotekstissa ei ole mitään, mikä tukisi rajaamatonta tulkintaa, joten kielteisen merkityksen vaikutus tuntuu todennäköisimmältä syytä.

Samoin morfologisen kiellon sisältävässä kysymyksessä ei suomessa välttämättä ole partitiiviobjektia, vaan objektin sija riippuu taas kokolauseen tulkinnasta. Liettuassa sen sijaan objektin sija seuraa jälleen verbin morfologista kielteisyyttä ja myönteisyyttä.

(100) -- ar ne-parduo-tum-ei vien-os? (MV, 26)
 INT NEG-myydä-KOND-2SG yksi-GEN

-- etkö myy **yhtä** [lakkia]? (MK, 37)

(101) Ar aš ne-pa-dar-iau kvailyst-ės? (PV, 175)
 INT minä NEG-RES-tehdä-1SG.IMPF tyhmyys-GEN

Enks mä tehnytkin **tyhmän kaupan?** (EA, 80)

Esimerkissä 100 on morfologisen kiellon yhteydessä suomessa partitiiviobjekti, esimerkissä 101 taas akkusatiiviobjekti. Ero lauseiden välillä on, että

ensimmäisessä kysyjä olettaa kielteisen vastauksen, jälkimmäisessä myönteisen. Käytännössä raja on luonnollisesti häilyvä, koska kysyjän oletuksella ei useinkaan ole suurta merkitystä, koska kysyjä kysyy juuri siksi, ettei itse tiedä. Esimerkissä 101 myönteistä tulkintaa vahvistaa vielä verbiin liittynyt kieltopakoinen partikkeli *-kin*.

Eräät morfologisesti kielteiset verbimuodot ovat liettuassa kiteytyneet omiksi käsitteikseen. Tällaisia ovat muun muassa *netekti* 'menettää' (*tekti* 'osua, joutua') ja *nekęsti* 'vihata' (*kęsti* 'kestää, sietää'). Kieltoprefiksillisiä muotoja voidaan pitää omina käsitteinään siksi, että prefiksi muovaa alkupe-
räisen verbin merkitystä enemmän kuin lisäämällä siihen pelkän kiellon, vaikka yhteys kantaverbin merkitykseen onkin nähtävissä. Esimerkeistä 102 ja 103 voidaan nähdä, että nämä verbit saavat liettuassa genetiiviobjektin:

- (102) *Aš neapkenči-u vis-o pasauli-o,*
 minä vihata-1SG.PR koko-GEN maailma-GEN
o labiausiai sav-ęs. (DM, 97)
 ja eniten itse-GEN

Minä vihaan koko **maailmaa** ja eniten **itseäni**. (KR, 136)

- (103) *Netek-au Akseli-o. (DM, 103)*
 menettää-1SG.IMPF Akseli-GEN

Olen kadottanut **Akselin**. (KR, 144)

Esimerkissä 102 suomen *vihata* on käännetty *neapkęsti*-verbillä, joka koostuu kahdesta eri prefiksistä: kieltoprefiksistä *ne-* sekä *ap-*prefiksistä, joka ei tässä tapauksessa tuo itse verbille mitään uutta merkityslisää (ks. LKŽ: *kęsti* ja *apkęsti* -verbeille annetaan sama kuvaus, mm. ”išverti” ’sietää’). Esimerkin 103 tilanne on punktuaalinen ja objektina jaoton olio, joten suomessa objekti on akkusatiivissa. Liettuassa verbin negatiivinen muoto kuitenkin aiheuttaa genetiiviobjektin.

Sekä suomessa että liettuassa kielto siis muuttaa objektin sijan partiaalisiksi, mutta suomessa ratkaisevana tekijänä on siis semanttinen kielteisyys, kun taas liettuassa objektin sijan määrää verbin muodollinen kielteisyys.

3.5 Vertailua suomen ja liettuan välillä

Suurin ero suomen ja liettuan objektin sijavaihtelussa on, että suomessa se ilmaisee aspektuaalisia eroja kun taas liettuassa ei. Suomen verbien jakautuminen niihin, jotka saavat vain partitiiviobjektin ja niihin, jotka saavat sekä partitiivi- että akkusatiiviobjektin perustuu aspektuaalisille eroille. Aspekti vaikuttaa suomessa siis kaikkeen verbiin liittyvään sijavaihteluun.

Liettuan leksikaalisessa sijavaihtelussa on havaittavissa jotain aspektiin viittaavaa: kaikki genetiiviä vaativat verbit ovat erittäin irresultatiivisia. Verbiin liittyvä leksikaalinen sijavaihtelu ei enää nykykielessä ilmaise mitään merkityseroa, vaan on jäännös aikaisemmasta produktiivisesta transitivisuuteen liittyvästä sijavaihtelusta. Samoin liettuan genetiivillä järjestyvät liikeverbikonstruktiot ovat jäänteitä vanhasta päämäärämerkityksisestä rakenteesta eivätkä liity mihinkään nykyään vaikuttavaan merkityseroon.

Objekti-NP:n kvantitatiivisuuden mukaan objekti vaihtelee molemmissa kielissä. Tässä kategoriassa on kuitenkin myös kaksi suurta eroa: suomessa jaollisuus on mitä ilmeisimmin laajempi kategoria kuin liettuassa. Tähän liittyy myös toinen ero: Kvantitatiivisuuden suhteen neutraali vyöhyke liittyy näissä kielissä eri kategorioihin. Suomessa neutraalit tapaukset, joissa ei erityisesti korosteta kokonaisuutta, kuuluvat rajaamattomuuteen ja reaalistuvat siten partitiiviobjektina. Liettuassa taas neutraalit tapaukset koodautuvat akkusatiivilla. Toisin sanoen liettuassa entiteetti hahmotetaan rajatuksi, ellei erityisesti haluta korostaa sen kvantiteettia. Tutkimusta ei ole tarpeeksi, jotta voitaisiin tehdä tarkempaa analyysia, milloin jokin entiteetti voidaan käsittää rajatuksi missäkin kielessä ja milloin ei. Saattaa myös olla, että suuri vaihtelu liettuassa johtuu käynnissä olevasta muutoksesta, jossa akkusatiivi valtaa alaa genetiiviltä, kun yhä harvemmin nähdään tarpeelliseksi korostaa

entiteetin määrää. Tekstin teemarakenteeseen liittyvät tekijät vaikuttavat objektin sijaan molemmissa kielissä.

Myös kierto vaikuttaa objektin sijaan molemmissa kielissä. Suurin ero on, että suomessa partiaalisen sijan laukaisee lauseen kielteinen tulkinta, liettuassa taas lauseen morfologinen kierto. Kompleksisissa kiertoilauseissa kierto vaikuttaa objektin sijaan suomessa pidemmälle kuin liettuassa. Liettuassa kielletyn verbin ja objektin välissä saa olla vain yksi verbi, jotta se ulottuu muuttamaan objektin genetiiviin, suomessa etäisyys kielletyn verbin ja objektin välillä voi olla suurempi. Suomessa on myös enemmän vaihtelua, joka johtunee juuri siitä, että objektin sija riippuu lauseen tulkinnasta, joka voi rajatapauksissa olla eri puhujilla erilainen.

Koko objektin sijavaihtelun näkökulmasta yhteistä näille kielille on, että kaikenlainen sijavaihtelu liittyy jollain tavalla transitiivisuuteen. Hopperin & Thompsonin (1980: 252) määritelmässä transitiivisuuteen vaikuttavia ominaisuuksia ovat muun muassa *kinesis*, eli se, onko tilanteessa toimintaa vai ei. Tämä liittyy suoraan suomen leksikaaliseen aspektiin: tilaa ilmaisevat verbit, joissa siis ei ole mitään toimintaa, koodautuvat partitiivilla, lukuunottamatta nk. ”kvasiresultatiivisia verbejä”. Myös liettuan genetiivillä järjestyvät verbit kuvaavat ei-toimintaa, lähinnä tunne- tai intentionaalisia tiloja. Yksi transitiivisuuteen sisältyvä komponentti on lauseen kielteisyys ja myönteisyys, joka vaikuttaa objektin sijaan molemmissa kielissä. Samoin kohteeseen kohdistuvan vaikutuksen aste (*affectedness of object*) sekä kohteen yksilöitävyys (*individuation of object*) ovat Hopperin ja Thompsonin määritelmässä transitiivisuuden alakategorioita, ja ne ovat pitkälti niitä, jotka määräävät objektin kvantitatiivisuuteen perustuvaa sijavaihtelua molemmissa kielissä. Suomessa objektin sijavaihtelun suhde transitiivisuuteen on kuitenkin selvempi. Lisäksi suomessa vaihtelu on produktiivisempaa kuin liettuassa, jossa produktiivista on vain kiellon ja NP:n rajattuuden mukainen objektin sijavaihtelu.

4. Päätelmiä

Tämän työn aihe – suomen ja liettuan objektin sijavaihtelu – liittyy keskusteluun suomen objektin aspektuaalisen sijavaihtelun alkuperästä. Partitiivin historiasta tiedetään, että se on alun perin ollut pelkkä lokaalinen sija (Kiparsky 1998: 266). Kantasuomen aikana, jolloin myös balttikielten vaikutus on ollut suurta, partitiivi on kehittynyt ilmaisemaan aspektia. Larjavaara selittää aspektuaalisuuden synnyn suomen kielen omalta pohjalta, kun taas Larssonin mukaan kehitys on ollut balttialisen vaikutuksen seurausta. Larjavaara (1991: 402) kutsuu balttivaikutusta resonanssiksi, kun Larssonin (1984: 106) näkemystä voisi kutsua interventioksi. Vaikutuksen olemassaolosta ollaan siis yhtä mieltä, sen luonteesta sen sijaan on erilaisia näkemyksiä.

Tämän työn puitteissa olen nostanut esiin erään yhtäläisyyden suomen ja liettuan objektin sijavaihtelussa, nimittäin transitiivisuuden. Se ei ehkä todista balttivaikutuksen luonteesta mitään, mutta tarjoaa semanttisen linkin, joka on saattanut yhdistää itämerensuomen ja balttikielen sijavaihtelua kielikontaktin aikaan. Transitiivisuus on nimittäin ollut jollain tapaa läsnä sekä suomen että liettuan objektin sijavaihtelussa jo kauan sitten.

Suomen partitiivi ja indoeurooppalainen genetiivi ovat molemmat kehittyneet eromerkityksisestä lokaalisesta sijasta ilmaisemaan entiteetin osaa, esimerkiksi *Join vettä* ~ 'osan vedestä' (Larjavaara 1991: 386, Schmalstieg 1987: 160). Tällainen merkitys on jo eräänlaista transitiivisuuden asteen vaihtelua, nimittäin objektiin kohdistuvan vaikutuksen astetta (*affectedness of object*, Hopper & Thompson 1980: 252).

Liettuan objektin sijavaihtelu on siis aikaisemmin ilmaissut eräänlaista transitiivisuutta, ja lisäksi vaihtelu on ollut mitä ilmeisimmin produktiivisempaa kuin nykyisin (Schmalstieg 1987: 163). Vielä 1500- ja 1600-lukujen teksteissä monet verbit – useammat kuin nykyään – ovat saaneet joko genetiivi- tai akkusatiiviobjektin riippuen siitä, käsitetäänkö kohde kokonaan vaikutuksen alaiseksi vai osittain (Palionis 1995: 63, Schmalstieg 1987:

162–163). Tämä on mahdollistanut itämerensuomen partitiivin ja balttigeneetiivin käsittämisen samanlaisiksi sijaksi, mikä on edellytyksenä sijojen käytön vieraan mallin omaksumiselle.

Myöhemmin suomen ja liettuan objektin sijat ovat kuitenkin kehittyneet – ja kehittyvät edelleen – eri suuntiin. Suomessa partitiivi valtaa alaa akkusatiivilta, kun taas liettuassa akkusatiivi valtaa alaa genetiiviltä. Suomen kohdalla on ymmärrettävää, että kun objektin sijavaihtelu jo yhdenlaista – kohteen kvantitatiivisuuteen liittyvää – transitiivisuutta, sitä alettiin käyttää laajemmin ilmaisemaan muunkinlaista transitiivisuutta, jolla ei vielä ollut muuta systemaattista merkitsemistapaa. Näistä olennaisin on tietysti aspekti. Liettuassa sen sijaa aspektilla oli jo oma kieliopillinen merkitsemissysteeminsä, nimittäin verbiprefiksaatio, joten on luonnollista, että objektin sijavaihtelu ei ole kehittynyt sitä ilmaisemaan. Siitä myös johtuu suurin ero suomen ja liettuan objektin sijavaihtelun semantiikassa.

Liettuan nykyinen suuntaus akkusatiiviobjektin valtaamiseen genetiiviltä liittyy kielen rakenteelliseen muutokseen, jossa yhä useampi rakenne käsitetään transitiiviseksi. Pintansa akkusatiivin ekspansiota vastaan pitävät vain kaikkein matalimman transitiivisuuden asteen omaavat verbit. Suomessa kehitys on kulkenut ja kulkee edelleen toiseen suuntaan: partitiivi valtaa alaa akkusatiivilta. Suomen kehitys näyttäisi liittyvän siihen, että transitiivisuus on hyvin laaja käsite, ja että kielessä on hyvin paljon mahdollisuuksia kuvata erilaisia transitiivisuuden asteen eroja. Suomen partitiivilla on siten niin monta erilaista rajaamattomuuden merkitystä, että näyttäisi siltä kuin akkusatiiviin vaadittaisiin rajattuuutta kaikkien näiden eri merkitysten näkökulmasta. Täydellisyyttä ja totaalisuutta kielessä ja maailmassa on paljon vähemmän kuin erilaisia vajauksia.

LÄHTEET:

Aineistolähteet:

MERI, VEIJO 1983 [1966]. *Everstin autonkuljettaja*. Otava. Keuruu.

————— 1994. *Manilinė virvė. Pulkininko vairuotojas. Romanai*. Kääntänyt Stasys Skrodenis. Valstybinis leidybos centras. Vilna.

————— 2004 [1957]. *Manillaköysi*. Otava. Helsinki.

PAASILINNA, ARTO 2000 [1975]. *Jäniksen vuosi*. Otava. Keuruu.

————— 2000. *Zuikio metai*. Kääntänyt Aida Krilavičienė. Tyto alba. Vilna.

TALVIO, MAILA 1994. *Dvi meilės. Raštai*. Kääntänyt Stasys Skrodenis. Valstybinis leidybos centras. Vilna.

————— 1937 [1989] *Kaksi rakkautta*. Teoksessa Maila Talvio. *Kootut teokset I*. WSOY. Porvoo.

Muut lähteet:

Ambrazas ym. (toim.) 1997 = VYTAUTAS AMBRAZAS – EMMA GENIUŠIENĖ – ALEKSAS GIRDENIS – NIJOLĖ SLIŽIENĖ – DALIJA TEKORIENĖ – ADELĖ VALECKIENĖ – ELENA VALIULYTĖ (toim.). *Lithuanian Grammar*. Baltos Lankos. Vilna

DAHL, ÖSTEN 1981. On the Definition of the Telic-Atelic (Bounded-Non-bounded) Distinction. Teoksessa Philip J. Tedeschi – Annie Zaenen (toim.) *Syntax and Semantics 14. Tense and Aspect*. s. 79–90. Academic Press New York.

DAMBRIŪNAS, L. 1960. *Lietuvių kalbos veiksmažodžių aspektai*. Lietuvių Enciklopedijos spaustuvė. Boston.

FRAWLEY, WILLIAM 1992. *Linguistic semantics*. Hillsdale, NJ : Lawrence Erlbaum.

HOPPER, PAUL J. – THOMPSON, SANDRA A. 1980. Transitivity in Grammar and Discourse. *Language* 56. s. 251-299. Linguistic Society of America. Baltimore.

- ISK = *Iso suomen kielioppi*. Toimittaneet Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho. SKS. Helsinki. 2005.
- ITKONEN, TERHO 1976. Erään sijamuodon ongelmia. *Opuscula Instituti linguae Fennicae, Universitas Helsingiensis, 53*. Separatum ex: Suomalaisen tiedeakatemia: esitelmät ja pöytäkirjat 1974.
- KIPARSKY, PAUL 1998. Partitive case and aspect. Teoksessa Miriam Butt – Wilhelm Geuder (toim.). *Projection of Arguments*. Stanford CA. CSLI. s.265–307.
- KOPTJEVSKAJA-TAMM, MARIA – WÄLCHLI, BERNHARD 2001. The Circum-Baltic languages. An areal-typological approach. Teoksessa Östen Dahl – Maria Koptjevskaja-Tamm (toim.). *Circum-Baltic Languages. Volume 2: Grammar and Typology*. s.615–750. John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia.
- LABUTIS, VITAS 1994a. *Lietuvių kalbos sintaksė I*. Vilniaus universiteto leidykla.
- 1994b. *Lietuvių kalbos sintaksė II*. Vilniaus universiteto leidykla.
- LARJAVAARA, MATTI 1991. Aspektuaalisen objektin synty. *Virittäjä* 95: s.372–406.
- LEINO, PENTTI 1991. *Lauseet ja tilanteet. Suomen objektin ongelmia*. Suomi 160. Helsinki : SKS.
- LEINONEN, MARJA 1984. Narrative implications of aspect in Russian and in Finnish. Teoksessa Casper de Groot – Hannu Tommola (toim.). *Aspect Bound. A voyage into the realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian aspectology*. s.239–255. Foris Publications. Dordrecht, Hollanti.
- LINDSTEDT, JOUKO 1984. Nested aspects. Teoksessa Casper de Groot – Hannu Tommola (toim.). *Aspect Bound*. s.23–38.
- LKŽ = *Lietuvių kalbos žodynas – Dictionary of Lithuanian Language*. Lietuvių kalbos institutas (Liettuan kielen instituutti) Vilna. <http://www.lkz/lt>

- PAJUNEN, ANNELI 2001. *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttötyyminen suomen kielessä*. SKS. Helsinki.
- PALIONIS, JONAS 1995. *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. Vilna.
- PAULAUSKIENĖ, ALDONA 1994. *Lietuvių kalbos morfologija*. Paskaitos lituanistams. Mokslo ir enciklopedijų leidykla. Vilna.
- SCHMALSTIEG, WILLIAM 1987. *A Lithuanian Historical Syntax*. Slavica Publishers, Inc. Columbus, Ohio.
- SKRODENIS, STASYS 1994. Maila Talvio ir Lietuva. Bibliografija. Teoksesse Maila Talvio. *Dvi meilės. Raštai*. s. 339–372. Valstybinis leidybos centras. Vilna.
- ŠUKYS, JONAS 1998. *Lietuvių kalbos linksniai ir prielinksniai – vartoseną ir normas*. Šviesa. Kaunas.
- VALECKIENĖ, ADELĖ 1998. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. Vilna.
- VILKUNA, MARIA 1996. *Suomen lauseopin perusteet*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 90. Edita. Helsinki.
- ZINKEVIČIUS, ZIGMAS 1998. *The History of the Lithuanian Language*. Kääntänyt Ramutė Plioplys. Mokslo ir enciklopedijų institutas. Vilna.

Merkkien selitykset:

ADV	adverbi
AKK	akkusatiivi
DAT	datiivi
FREKV	frekventatiivi
FUT	futuuri
GEN	genetiivi
HAB	habituuali
IMPF	imperfekti
IMP	imperatiivi
INF	infinitiivi
INT	kysymys
INST	instrumentaali
KOND	konditionaali
LOK	lokatiivi
NEG	negaatio
NOM	nominatiivi
P	persoona
PART	partisiippi
PF	perfekti
PL	monikko
POSS	possessiivipronomini
PR	preesens
REFL	refleksiivi
RES	resultatiivi
SG	yksikkö
VOK	vokatiivi